

Resultaten van de broedvogelkartering van De Fluezen in 2012

Klaas Jager
& Jelle Postma

Sovon-rapport 2013/14

Resultaten van de broedvogelkartering in De Fluezen in 2012

Klaas Jager & Jelle Postma (Sovon)

Sovon-rapport 2013/14
Dit rapport is samengesteld in opdracht
van It Fryske Gea en
Staatsbosbeheer Regio Noord

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2013

Dit rapport is samengesteld in opdracht van It Fryske Gea en Staatsbosbeheer Regio Noord, door Klaas Jager & Jelle Postma (Sovon). Wijze van citeren: Jager K. & Postma J. 2013. Resultaten van de broedvogelkartering in De Fluezen in 2012. Sovon-rapport 2013/14. Sovon, Nijmegen.

Fotomateriaal: Hans Pietersma, Hans Gebuis, Koos Dansen (Tureluur omslag) & Harvey van Diek (Veldleuwerik omslag)

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van Sovon en/of de opdrachtgever.

ISSN-nummer: 2212-5027

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Object De Fluezen	7
2.1 Korte karakteristiek van het geïnventariseerde gebied	7
2.2 Beheer	8
3. Werkwijze	11
3.1 Kader en doelstelling	11
3.2 Methodiek	11
3.3 Veldwerk	12
3.4 Inventarisatiesoorten	13
3.5 Weersomstandigheden	13
4. Resultaten	15
4.1 Totaaloverzicht van soorten en aantallen	15
4.2 Soorten en aantallen in de deelgebieden van It Fryske Gea	16
4.3 Soorten en aantallen in de deelgebieden van Staatsbosbeheer	16
4.4 Vergelijking met de kartering in 2004 ten aanzien van deelgebieden van IFG	19
4.5 Toelichting op de vergelijking met 2004	19
4.6 Aantalverloop van relevante beheersoorten in BMP-plot Morra Fûgelhoeke	22
4.7 Meetsoorten in het kader van SNL-pakketten bij IFG	24
4.8 Vogelgroepen in relatie tot het beheertype weidevogelgrasland bij SBB	25
4.9 Aantalverloop van weidevogels in De Samenvoeging	27
4.10 Soortbesprekingen	28
5. Evaluatie	33
5.1 Beheerconclusies- en adviezen	33
6. Samenvatting	39
7. Literatuur	41
Bijlage: Individuele soortverspreidingskaarten	

1. Inleiding

In het voorjaar van 2012 vond in gezamenlijke opdracht van de Provinciale vereniging voor natuurbescherming It Fryske Gea (IFG) en Staatsbosbeheer Regio Noord (SBB), een grootschalige broedvogelkartering plaats in De Fluezen. Tot het object behoren diverse natuurterreinen in het Friese merendistrict van Zuidwest Fryslân, die in en aan het meer de Fluessen liggen. Een substantieel deel daarvan valt onder de richtlijnen van Natura2000. De inventarisatie is uitgevoerd door professionele medewerkers van Sovon Vogelonderzoek Nederland (Sovon) en door een aantal vrijwilligers, die jaarlijks BMP-tellingen verrichten in begrensde proefvlakken in het gebied. De vrijwilligersgegevens zijn geïntegreerd in de rapportage, omdat behoefte bestond aan een integraal actueel overzicht van broedvogels in De Fluezen.

Het onderzoek betrof een herhalingskartering, vanwege de behoefte aan actuele broedvogelgegevens als kwalitatieve graadmeter voor de interne beheer-evaluatie van de De Fluezen. Daarnaast worden deze gegevens door de overheid vereist, om verantwoording af te leggen voor de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL), waar in dit geval overigens alleen IFG aan deelneemt. Aan het laten uitvoeren van deze broedvogelinventarisatie lagen bij IFG en SBB de volgende vragen ten grondslag:

- Welke zeldzame, schaarse of andere voor het beheer relevante broedvogels komen in het gebied voor?
- Wat is de territoriale en kwantitatieve verspreiding van deze broedvogels, in het bijzonder met betrekking tot de Rode lijstsoorten en SNL- en Natura2000-doelsoorten?

- Hoe ziet de ontwikkeling van aantallen en verspreiding van broedvogels eruit vergeleken met vorige karteringen?
- Wat is de relatie tussen het voorkomen van broedvogels, de beheervormen en de terreintypen?
- In welke mate voldoet het gebied aan vereiste meetsoorten bij aangevraagde SNL-pakketten (Subsidieregeling Natuur en Landschap), of specifieke vogelgroepen bij gevoerde beheertypen.

In dit rapport worden de inventarisatieresultaten en relevante gebieds- en beheeraspecten toegelicht, geëvalueerd en samengevat. Waar mogelijk zijn de broedvogelgegevens, voor zover beschikbaar en toe-pasbaar, vergeleken met vorige tellingen om inzicht te krijgen in de aantalontwikkeling van belangrijke doel- en meetsoorten voor het beheer. De stijl qua opbouw, indeling en presentatie van het rapport is in lijn met het samenwerkingsverband tussen IFG en SBB bij deze opdracht.

Voor achtergrondinformatie, kaartmateriaal, veldtips en dergelijke zorgden Elsiena van Vliet, Sietske Rintjema, Henk Jager, Hans Pietersma en Tjerk Kunst, allen medewerkers van It Fryske Gea. Namens Staatsbosbeheer geldt hetzelfde voor de medewerkers Sjoerd Bakker en Hans Boll. Yde Kuipers en Andries Blom leverden de broedvogelgegevens van hun BMP-proefvlakken in het gebied. Willem Louwsma gaf ondersteunende roefvogelinformatie door. Voor alle voornoemde personen is een woord van dank voor hun bijdrage aan dit verslag op zijn plaats.

2. Object De Fluezen

2.1 Korte karakteristiek van het geïnventariseerde gebied

Noot: Een uitvoerige gebiedsbeschrijving- en oriëntatie met betrekking tot de gekarteerde deelgebieden van It Fryske Gea is te vinden in het inventarisatierapport 'Broedvogels van de Fluezen in 2004' (van der Heide & Koopmans 2005). Voor detailinformatie en de beschrijving van nagestreefde beheerdoelen door IFG wordt verwezen naar het beheerplan 'Bakker & Rintjema 2002' en het tussentijdse evaluatierapport 'Jager & Rintjema 2012'. Wat betreft de deelgebieden van Staatsbosbeheer in De Fluezen is relevante informatie van deze strekking te vinden in het evaluatierapport 'Interne kwaliteitsbeoordeling 2010, versie 5.1'.

Object De Fluezen

De Fluezen is landschappelijk gezien zeer typerend voor het Friese merengebied in Gaasterland in Zuidwest-Fryslân. De onderzochte eigendommen van IFG en SBB in het object bestaan uit een tiental gevarieerde deelgebieden aan de zuid- en noordwestelijke boorden van de Fluessen. Daar horen nog een paar (schier)eilandjes en vooroevers bij die midden in het meer liggen. De meeste van de verspreid liggende deelgebieden zijn relatief klein en de eigendomssituatie is nogal onlogisch versnipperd. De totaal gekarteerde oppervlakte beslaat 310.5 hectare. De beheer- en terreintypen bestaan hoofdzakelijk uit een combinatie van bloem- en kruidenrijke, vochtige tot natte gras- en hooilanden (bütlanan), ruigtevelden, rietmoeras, struwelen en enkele delen met hogere opslag, zoals verspreide bomen, loofbos en

Tabel 1. Overzicht van de indeling, voornaamste terreinkenmerken en (op de aangeleverde shape-files gebaseerde en in GIS berekende, afgeronde) oppervlakten (exclusief open water) van de deelgebieden van IFG en SBB in object De Fluezen.

Object De Fluezen	SBB	IFG	Representatieve indruk van de terreinsamenstelling	Ha's
Bütlanan de Fluezen		X	Rietmoeras en rietoevers, nat boezemgrasland (hooiland), natte ruigten, struwelen en zeggen, ondiep open water met vooroevers en verspreide loofbomen	41.5
Lânseinpolder		X	Vochtig bloemrijk grasland, rietoevers, struwelen, ruigte en verspreide bomen	16.0
Koudumberboskje		X	Vochtig loofbos (op een voormalig baggerdepot, vnl. haagbeuk, es, vlier, wilg), struweelzomen, natte ruigte, vochtig grasland, rietoevers,	23.5
Oevers & Lytse eilantsjes: Oarden, Sânkop, 't schiereilandje, Lytse Krúspölle, Alde Karre en oevers tussen de Samenvoeging en de Fluessen		X	Rietmoeras en rietoevers, rietland, nat kruidenrijk grasland, ruigtes, ondiep open water	39.0
Morra-Fügelhoeke (BMP-plot / Y. Kuipers)		X	Rietmoeras en rietoevers, nat boezemgrasland en ruigten	48.0
Samenvoeging, It Var (inclusief het WMF-plot van 71.5 ha / A. Blom)	X		Vochtig tot nat kruidenrijk gras- en hooiland, rietmoeras, ruigten, rietoevers, ondiepe plasjes	136.5
Feandyk	X		Nat boezemgrasland, rietmoeras en rietoevers, ruigtestruwelen, struiken en bomen	6.0

Noot t.a.v. tabel 1: a) 'Bütlanan Morra' van IFG en 'Skar' van SBB zijn in 2012 niet gekarteerd en worden daarom ook niet genoemd. b) Het schiereilandje, dat vanaf de door IFG beheerde oevers langs De Samenvoeging 't Zand en de Fluessen insteekt, is hier aangegeven binnen de IFG-begrenzing. Dit gebiedsdeel is echter in 2004 gekarteerd door Altenburg & Wymenga als onderdeel van de IFG-deelgebieden (Heide & Koopmans, 2005) en wordt als zodanig verderop in dit verslag (onder subparagraaf 4.4) ook meegenomen in de vergelijking 2012-2004. Formeel behoort dit schiereilandje echter toe aan SBB.

Figuur 1. Overzicht van de ligging en indeling van het gekarteerde IFG- en SBB-gebied in object De Fluezen.

struiken. Het gras- en rietland maakt grotendeels deel uit van het 'boezemlandsysteem' in Fryslân. Het totale gebied, inclusief de Morra-Fûgelhoeke, valt onder het 'Natura2000-gebied Fluessen & Oudegasterbrekken', onder meer vanwege de aanwezigheid van (geschikt habitat voor) het Europees beschermde Porseleinhoen. Tabel 1 geeft een schematisch overzicht van de bijbehorende deelgebieden. Figuur 1 toont de ligging en indeling van het gekarteerde gebied.

2.2 Beheer

Van groot belang voor het beheer is het realiseren van primaire natuurbeschermingsdoelen en de handhaving van (inter)nationale (Natura2000)waarden in de Fluezen ten behoeve van moeras-, grasland- en watervogels. In het kader van Natura2000

wordt gestreefd naar betere samenwerking tussen de natuurorganisaties, vooral ten behoeve van een sterkere, ecologische gebiedssamenhang. IFG en SBB hanteren voor het object een eigen beheersplan, dat gelet op aanwezige terreintypen qua doelstelling en uitvoering echter redelijk overeenkomt. Minpunt, bij de toch al overwegend kleine omvang van betreffende gebiedsdelen, is de 'tamelijk verbrokkelde' en 'onlogisch overkomende' eigendomsverdeling tussen IFG en SBB rondom De Samenvoeging. Bovendien bestaat hierover ook enige interne onduidelijkheid: 'Wie is eigenaar, wie is beheerder', etc. Deze omstandigheid is niet bevorderlijk voor optimaal beheer.

Beheerdoelen bij It Fryske Gea

In 2002 verscheen de IFG-beheervisie voor De Fluezen (Bakker & Rintjema 2002), waarin de beheerstrategie voor het tijdvak 2002-2027 wordt beschreven. In 2012 verscheen ten aanzien van het

gebied het tussentijdse evaluatierapport (Jager & Rintjema 2012). Samengevat is het IFG-beheer geënt op een halfnatuurlijke grondslag: enerzijds spontane ontwikkeling, anderzijds regulering, zoals instandhouden en verbeteren van hooi- en rietland door middel van procesmatige maatregelen. Zo wordt ten aanzien van het 'eilandje Oarden' gestreefd naar behoud van broedgelegenheid voor kolonievogels, zoals sterns en meeuwen. Voor de overige 'Lytse eilantsjes' geldt dat hier ruimte gelaten wordt aan spontane ontwikkeling. Boezemgrasland wordt jaarlijks in de zomer gemaaid en afgevoerd. Bij gunstige omstandigheden treedt (soms langdurige) winterinundatie op. Daarnaast vindt op bepaalde delen van het grasland beweiding of naweide plaats en worden oprukkende ruigtes langs de randen regelmatig verwijderd voor het behoud van openheid. Voor rietland geldt een cyclisch maairegiem tijdens de winter, waarbij een oppervlakte van 30% gespaard dient te blijven om te voorzien in voldoende overjarig riet. Het beheer van gras- en rietland wordt (deels) door pachters gedaan. In De Fluezen zijn in de afgelopen decennia, naast de reguliere hierboven beschreven beheermaatregelen, door IFG extra herstellingrepen- of maatregelen uitgevoerd. De belangrijkste daarvan, in de afgelopen tien jaar, worden hieronder aangehaald.

Bûtlannen de Fluezen, periode 2007-2008

- Aanleg van vooroevers m.b.v. bagger; mede bedoeld als waterbuffer m.b.t. bûtlan.
- Verbetering van de waterhuishouding, o.a. d.m.v een windmolen op de westpunt.
- Graven van parallelsloten langs de buitenzijden van de kade, als waterbuffer en voor het beter beheerbaar maken van resterende (boezem) graslandjes.

Morra Fûgelhoeke, periode 2008-2009

- Afsluiten van het gebied van omliggende landbouwgronden.
- Instellen van 'op de boezem meebewegende peilen'; 's winters -,052 beneden NAP, 's zomers tot maximaal -0,70 onder NAP.
- Plaatselijk versterken van de kade.

Koudumberboskje en bij de daar gelegen Galadammen, periode 2007

- Vervangen van de brug over het Johan Frisokaanal door een aquaduct.
- Aanleg van een natuurvriendelijke oever langs het kanaal, tussen het bos en de N359.

Beheerdoelen bij Staatsbosbeheer

Het beheer van SBB is wordt elke tien jaar geëvalueerd. De meest recente bevindingen daarvan, die richting geven aan het vervolgebheer, staan beschreven in de 'Interne kwaliteitsbeoordeling 2010' (versie 5.1). In De Fluezen valt een belangrijk deel van de gevoerde beheertypen onder vochtig tot nat weidevogelgrasland en drassig boezemhooiland met (winter)inundatie, zoals in De Samenvoeging het geval is. Bescherming van graslandvogels en botanische waarden staat hier centraal. Weidevogelgrasland wordt onder voorwaarden, zoals laat maaien vanaf 15 juni, verspreiden van organische mest, begrazing en greppelonderhoud e.d., beheerd door pachters. Die maatregelen zijn gericht op het op peil houden van de waterhuishouding (grondwater), gewenste zuurgraad (pH) van de bodem, beschikbaarheid van voldoende bodemfauna, tegengaan van verzuuring. In het (buitendijkse) botanisch waardevolle boezemhooiland is sprake van verschrallingsbeheer. Sommige (boezem)graslanden worden (voor- en na) beweid door rundvee. Hierdoor zijn meer structuurrijkere delen met een verscheidenheid tussen korte vegetaties en hoge ruigtestruwelen ontstaan, het meest op en rond plasdras-plaatsen, bij plasjes en in de overgangzoom naar rietland. Voor een deel wordt laatstgenoemd beheertype (rietland) wel herhaaldelijk gemaaid in de winter. Ten aanzien van het overige, relatief kleine areaal met beheertypen zoals overjarige (riet)ruigten, jonge verlanding, bos e.a, bestaat het beheer (evenals bij IFG) overwegend uit 'nietsdoen'. Herstellingrepen, of aanvullende maatregelen die in de afgelopen tien jaar (onder meer in het kader van het 'Opkrikplan Friese weidevogelreservaten') door SBB zijn verricht, worden hierna benoemd.

Samenvoeging (inclusief It Var), periode 2002-2010

- Verbetering van de aanvoer van boezemwater.
- Optimaliseren van het waterpeil.
- Verbetering van de begreppeling (o.a. d.m.v kopakkerbuizen).
- Herstel van dammen en duikers.
- Opschonen van (natuurlijk ontstane) plasjes.
- Inrichting van de oeverzone.

3. Werkwijze

3.1 Kader en doelstelling

Primaire doelstelling van de integrale broedvogelinventarisatie van de Fluezen was het verkrijgen van een zo volledig mogelijk vlakdekkend en betrouwbaar beeld van aantallen en verspreiding van alle schaarse tot zeldzame Rodelijst- en kolonievogels en/of andere voor het beheer belangrijke soorten (zie subparagraaf 3.4). Deze soorten vallen bij SOVON grotendeels onder de selectie van BMP/B.

De verzamelde broedvogelgegevens vormen voor Staatsbosbeheer en It Fryske Gea belangrijke basisinformatie voor de planning, uitvoer en toetsing van het beheer. Voor betrouwbare evaluaties, een goede vergelijkbaarheid met historische data en externe verantwoording naar overheden, is het vereist dat de gegevens gebaseerd zijn op de door SOVON ontwikkelde, landelijk gestandaardiseerde criteria en kwaliteitsnormen. Aan de hand van dit materiaal wordt tevens beoordeeld in welke mate het inventarisatieresultaat voldoet aan gehanteerde doelsoortpakketten voor de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL). Staatsbosbeheer maakt (nog) geen gebruik maakt van de SNL. IFG heeft voor De Fluezen voor verschillende deelgebieden een aantal passende beheerpakketten aangevraagd. Aan deze pakketten zijn diverse broedvogels als kwalificerende meetsoorten gekoppeld. In tabel 3 wordt hiervan een overzicht gegeven.

SBB werkt met beheerstypen', waarbij bepaalde vogelgroepen met specifieke, ecologisch aan elkaar verwante soorten worden nagestreefd. In dit opzicht zijn bij SBB voor deelgebied De Samenvoeging de volgende vogelgroepen relevant. (De soorten die deze groepen representeren worden genoemd en besproken in subparagraaf 4.8):

Samenvoeging (inclusief It Var): beheertypen weidevogelgrasland en ruigtestruwelen:

- Zomertalinggroep (vogelgroep 505)
- Gruttogroep (vogelgroep 502)
- Veldleeuwerikengroep (vogelgroep 503)
- Grasmusgroep (vogelgroep 603)

3.2 Methodiek

De inventarisatie is uitgevoerd naar het principe van de uitgebreide territoriumkartering. Deze methodiek houdt in dat een reeks gebiedsdekkende, over het broedseizoen verdeelde inventarisatieronden worden uitgevoerd. Alle territorium- en nestindicerende waarnemingen die duiden op broedvogels worden nauwkeurig genoteerd op veldkaarten (1:10.000). Het totaal van al deze waarnemingen resulteert uiteindelijk in de samenstelling van individuele soortkaarten, die naderhand worden geïnterpreteerd conform de landelijk geldende, standaard kwaliteitscriteria van SOVON (van Dijk 2011). Ter aanvulling

Tabel 3. Overzicht van de door IFG gehanteerde SNL-beheerpakketten met de kwalificerende meetsoorten in De Fluezen (soorten niet in taxonomische, maar alfabetische volgorde opgesomd).

SNL-pakketten in De Fluezen (IFG)	Kwalificerende meetsoorten
Moeras & gemaaid riet	Baardmannetje, Blauwborst, Blauwe Kiekendief, Grote Zilverreiger, Kleine Zilverreiger, Klein Waterhoen, Lepelaar, Porseleinhoen, Rietzanger, Snor, Sprinkhaanzanger, Waterral.
Ruigteveld	Blauwborst, Boompieper, Bruine Kiekendief, Putter, Rietzanger, Roodborsttapuit, Snor, Sprinkhaanzanger.
Vochtig hooiland	Kemphaan, Kwartelkoning, Paapje, Tureluur, Watersnip.
Haagbeuk-essenbos (Koudumberboskje)	Appelvink, Boomklever, Boomleeuwerik, Bosuil, Fluitier, Groene Specht, Grote Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Middelste Bonte Specht, Nachtegaal, Wielewaal, Zwarte Specht.

Noot: Onder subparagraaf 4.6 ('Meet- en doelsoorten in het kader van SNL-pakketten en beheertypen') en paragraaf 5 ('Evaluatie') wordt inhoudelijk nader ingegaan op de SNL-pakketten en beheertypen, inzake het voorkomen van vereiste SNL-meetsoorten zoals weergegeven in tabel 3 en de hieronder genoemde vogelgroepen.

is de professionele 'Handleiding Soortgerichte Gebiedsinventarisaties Broedvogels' (van Manen 2005) met soortspecifieke aanwijzingen voor een adequate vaststelling van broedvogels erop nageslagen.

3.3 Veldwerk

Noot: Wat betreft tijdsbesteding in 2012 wordt in deze paragraaf van het verslag alleen ingegaan op de professionele uitvoering, omdat alleen deze relevant is voor het gependeerde veldwerk in de inventarisatieopdracht. De door vrijwilligers getelde deelgebieden en bestede tijdsinvestering staan daarom niet in tabel 3. Het gaat hierbij om: SOVON/BMP-plot Morra-Fügelhoeke van IFG (55 ha, door Y. Kuipers) en SOVON/WMF-plot De Samenvoeging van SBB (77 ha, door A. Blom.)

Het veldwerk is deels uitgevoerd door vrijwilligers (die voor SBB of IFG jaarlijks een BMP-proefvlak in het gebied tellen) en door twee professionele medewerkers van SOVON. De totaal gekarteerde oppervlakte besloeg 310.5 hectare, waarvan circa 245 hectare door SOVON is onderzocht. Het overige deel, bij elkaar 119.5 hectare, bestaat uit de vrijwilligersproefvlakken. Vanaf medio maart tot en met begin juli zijn in De Fluezen in principe vijf gebiedsdekkende veldronden uitgevoerd. Daarnaast zijn voor

specifieke soorten (Kwartelkoning, Porseleinhoen e.d.) in kansrijk geachte gebiedsdelen schemer- of nachtbezoeken verricht, zonder gebruik van een geluidsrecorder. In overleg is met de terreinbeheerders afgesproken dat aan een aantal kleine deelgebieden minder veldbezoeken zouden worden besteed (zie tabel 4). Dit geldt voor het IFG-deelgebiedje Alde Karre, waar volstaan is met vier telronden en voor de het SBB-deelgebiedje Feandyk, waar drie tellingen zijn gedaan. Op de Lytse eilantsjes van IFG, die midden in de Fluessen liggen, is één keer een telling verricht. Ten aanzien van het Skar en Feandyk (van SBB, aan de noordoostkant van het meer) speelde mee dat deze geïsoleerde snippers helemaal niet (Skar), of soms met veel moeite (Feandyk) bereikbaar waren vanwege grootschalige werkzaamheden aan de oeverbekading en buitenkaadse delen langs De Fluessen, in het kader van het Friese Merenproject. Deelgebiedje Skar is daardoor niet geteld. Dit 'praktische probleem' is bij de eerste ronde direct teruggekoppeld naar de betrokken boswachter/opzichter van SBB.

De inventarisaties begonnen meestentijds rond zonsopkomst en eindigden in de late ochtend of soms in de (vroeg) middag. De bezoeken zijn te voet afgelegd, waarbij de verschillende gebiedsdelen zo goed mogelijk (naargelang bereik- en begaanbaarheid),

Tabel 4. Bezoekdatums- en tijden met betrekking tot de broedvogelkartering in De Fluezen in 2012. (Noot: de weergegeven tijdsinvestering heeft uitsluitend betrekking op het 'aandeel professioneel' veldwerk. Kleine gebieden met een asterix (*) zijn minder vaak, of eenmalig apart op vlakdekkende wijze met een boot bezocht. Tot 'Lytse eilantsjes' (*) behoren o.a. Oarden, 't schiereilandje, Sånkop en Lytse Krúspölle.

Object De Fluezen	Datum	Tijden	Object De Fluezen	Datum	Tijden
IFG: Bütlanan de Fluezen	28 maart	07.30-10.15	IFG: Koudumerboskje	27 maart	07.50-09.00
	18 april	06.30-08.50		18 april	09.15-10.50
	08 mei	06.45-11.10		14 mei	06.15-08.35
	30 mei	05.00-09.20		05 juni	05.10-07.20
	04-07	06.00-08.10		25 juni	09.45-11.20
IFG: Lanseinpolder	27 maart	13.05-13.45	IFG: Lytse eilantsjes *	14 juni	09.40-14.15
	19 april	11.50-12.40		(m.b.v. boot)	
	08 mei	11.50-13.00	SBB: Samenvoeging en It Var	27 maart	09.20-12.30
	29 mei	11.50-13.10		19 april	07.45-11.20
	05 juli	09.00-09.30		11 mei	06.40-12.15
IFG: Alde Karre *	18 april	11.15-12.10		01 juni	05.15-11.50
	14 mei	11.35-12.45		25 juni	05.40-09.30
	30 mei	09.00-11.00	SBB: Feandyk	28 maart	10.50-12.10
	12 juni	10.45-11.30		14 mei	13.50-14.55
				30 mei	11.40-12.55

op systematische wijze vlakdekkend zijn geïnventariseerd. De Sânkop, Krúspôlle en Oarden zijn, tijdens de veldbezoeken aan Bûtlanan de Fluezen, Lanseinpolder en Samenvoeging, vanaf de vaste wal zo goed als mogelijk met behulp van de verrekijker bekeken op aanwezigheid van broedvogels. Aan deze kleine eilandjes is (conform afspraak) op 14 juni eenmalig een apart bezoek met een boot van IFG besteed. Daardoor zijn deze gebiedsdelen niet volledig vlakdekkend geteld, wat hier waarschijnlijk tot onderschatte aantallen heeft geleid (met name bij soorten zoals Rietzanger, Kleine Karekiet en Rietgors). Ook het zuidwestelijke 'schiereilandje' tussen 't Zand en Sânkop in De Fluessen is niet geheel vlakdekkend geteld, doordat moerassige delen (met name de buitenste) niet goed betreedbaar waren. Later in het voorjaar werd de toegankelijkheid, vanuit de Samenvoeging, hier bemoeilijkt door een kudde pinken, waar een nogal 'opdringerige' stier bij liep.

De waarneemcirkel voor het intekenen van broedvogels varieerde van 50 à 75 meter in opgaand rietmoeras en bos, tot 150 à 250 meter in grasland, open water en met kortere vegetaties bedekte ruigtevelden. In totaal is 63 uur en 45 minuten besteed aan professioneel veldwerk, ofwel neerkomend op ruim vijftien minuten per hectare. Tabel 4 geeft de bezoekdatums- en tijden weer.

3.4 Inventarisatiesoorten

Conform de opdracht zijn, op een tiental soorten na, vrijwel alle broedvogelsoorten gebiedsdekkend geteld. Niet geteld zijn: Wilde Eend, Houtduif, Winterkoning, Merel, Zanglijster, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Goudhaan, Zwarte Mees, Pimpelmees, Koolmees, Gaai en Vink.

3.5 Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op het vogelleven en daardoor ook mede bepalend voor de doelmatigheid bij het inventariseren. Bij harde wind, veel neerslag en lage of juist (zeer) hoge temperaturen, neemt de territoriale activiteit en daarmee ook de trefkans af. Vandaar dat de samenvatting van de weersomstandigheden tijdens het voorjaar bruikbare achtergrondinformatie kan verschaffen. Hierna volgt een beschrijving van het weer ten tijde van het broedseizoen in 2012 aan de hand van de standaard maandoverzichten van het KNMI. In tabel 5 staan enkele bekende weersvariabelen samengevat.

Maart kan kort worden samengevat als droog, zonnig en vrij warm. De gemiddelde landelijke temperatuur viel met 8,3 °C dik 2 graden hoger uit dan normaal. Daarmee samenhangend was maart met gemiddeld 20 millimeter neerslag een behoorlijk droge maand, met name in het noordoosten waar op een aantal plaatsen slechts vijf millimeter viel.

April was, in tegenstelling tot maart, vrij koud, somber en nat. De gemiddelde landelijke temperatuur lag met 8,4 °C bijna een graad lager dan het langjarig gemiddelde van 9,2 °C, waarbij het regelmatig tot nachtvorst kwam. Pas aan het eind van de maand warmde het op en werd op 30 april voor het eerst de 20,0 °C bereikt. April was ook aan de natte kant, hoewel de neerslag vaak regionaal sterk verschilde. Al met al verliep april somber met gemiddeld slechts 146 zonuren, tegen 180 normaal.

Mei was een warme maand met een vrij normale hoeveelheid neerslag en zon. De landelijke temperatuur kwam gemiddeld uit op 14,5 °C, waar 13,1 °C normaal is. De maand kende een grijze en koele start, met plaatselijk nachtvorst. De tweede helft stond echter in het teken van zonnig lenteweer. Op 22 mei werd de eerste zomerse dag (25,0 °C of hoger) geregistreerd. Een dag later werd het lokaal in het oosten tropisch warm (30,0 °C of hoger). Het aantal zonuren in mei kwam gemiddeld over het land uit op 219 (normaal is 213). Het noorden was het zonnigst. Gemiddeld leverde de meimaand 61 millimeter neerslag op, wat gelijk is aan het langjarige gemiddelde.

Juni was wisselvallig en aan de koele, sombere en tevens vrij natte kant. Er werd geen enkele warme dag genoteerd, terwijl juni normaal zes warme dagen in petto heeft. De koelte werd benadrukt met een gemiddelde landelijke temperatuur van 14,9 °C, tegen normaal 15,6 °C. Vooral het begin van juni was het koud, met lokaal zelfs grondvorst. Daarna steeg de temperatuur naar meer normale waarden. Juni was met 94 millimeter afgetapte neerslag behoorlijk nat; 68 mm is normaal. Door het buiige weer viel vrijwel dagelijks neerslag, maar waren de regionale verschillen soms groot. Het noorden van het land verliep het droogst. Landelijk scheen de zon gemiddeld 178 uren, tegen 201 normaal.

Juli was eveneens nat. De hoeveelheid zon en temperaturen lag echter op een normaal niveau, met alleen in het zuiden een paar keer tropische waarden. Gemiddeld over het land viel 111 millimeter neerslag, tegen het langjarige gemiddelde van 78 millimeter.

Door het buiige karakter waren de landelijke verschillen, net als in juni, wederom groot. De minste neerslag viel ook ditmaal in het noorden. Landelijk

scheen de zon gemiddeld 208 uren, tegen 212 uren normaal.

Tabel 5. Een paar gemiddelde weersvariabelen in de periode maart tot en met juli in 2012. Bron: KNMI.

Maand	Temp. C	Ref.	% Zon	Ref.	Neerslag mm)	Ref.
Maart	8.3	6.2	45	33	20	68
April	8.4	9.2	29	42	48	43
Mei	14.5	13.1	43	43	61	61
Juni	14.9	15.6	32	39	94	68
Juli	17.3	17.7	40	41	111	78

Rietgors. Foto Hans Gebuis.

4. Resultaten

4.1 Totaaloverzicht van soorten en aantallen

In de hierna volgende subparagrafen (4.1-4.3) worden de inventarisatieresultaten beknopt beschreven. In 4.1 wordt eerst het totaaloverzicht van vastgestelde soorten en aantallen gepresenteerd in een tabel van de IFG- en SBB-deelgebieden bij elkaar. Dit is inclusief de BMP-proefvlakgegevens van A. Blom in een deel van De Samenvoeging (SBB) van Y. Kuipers en in Morra Fûgelhoeke (IFG). In 4.2 en 4.3 worden vervolgens de resultaten per natuurbeheerder en de bijbehorende deelgebieden in een aparte tabel uitgesplitst gepresenteerd.

In de gekarteerde deelgebieden van IFG en SBB in De Fluezen zijn samen in 2012 totaal 72 broedvogelsoorten vastgesteld (tabel 6). Daarvan zijn 60 integraal geteld en staan 18 soorten op de Rode lijst van

bedreigde en kwetsbare vogels in Nederland (Van Beusekom *et al.* 2005). De aangetroffen Rodelijstsoorten zijn: Roerdomp, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Kwartelkoning, Bontbekplevier, Water-snip, Grutto, Tureluur, Visdief, Koekoek, Veldleeuw-erik, Gele Kwikstaart, Graspieper, Snor, Spotvogel, Matkop en Kneu.) Als zeer waarschijnlijk aanwezige broedvogels, maar niet kwantitatief getelde soorten binnen de IFG- en SBB-begrenzingsen waren: Wilde Eend, Houtduif, Winterkoning, Roodborst, Merel, Zanglijster, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees, Gaai en Vink. De Natura2000-soort Porseleinhoen is niet vastgesteld bij de kartering.

Noot tav tabel 6 en 7: BütInnen Morra van IFG en Skar van SBB zijn niet gekarteerd en worden daarom niet genoemd. Vastgestelde territoria op 't schiereilandje', dat vanaf de door IFG beheerde oevers langs 't Zand en de Fluessen insteekt, zijn conform Heide & Koopmans 2005 binnen de IFG-begrenzing aangegeven onder 'LyOe'.

Tabel 6. Totaaloverzicht van de in 2012 vastgestelde soorten en aantallen in alle gekarteerde deelgebieden van IFG en SBB in De Fluezen (310.5 ha). MoFû: = BMP-plot Morra Fûgelhoeke / BütIn: = BütInnen de Fluezen; inclusief vooroevers, Krûspôle en Lânseinpolder. / Aldk. = Aldekarre / Koub = Koudumberboskje / LyOe. = Oarden, Sânkop en de oeverzomen van de Fluessen plus het schiereilandje grenzend aan De Samenvoeging. / Sav SOVON = door SOVON gekarteerde deel van de Samenvoeging. / Samv plot = WMF-proefvlak in De Samenvoeging / Fead = Feandyk. (Vetgedrukt = Rode lijstsoort.)

Soorten	MoFû	BütIn	Aldk	Koub	LyOe	Samv	Samv plot	Fead	N/Totaal
Fuut	6	11	2	4	10	4	1	3	41
Roerdomp	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Grauwe Gans	3	67	0	2	31	5	3	9	126
Grote Canadese Gans	0	1	0	0	0	1	0	0	2
Brandgans	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Nijlgans	0	3	0	2	3	2	2	2	14
Bergeend	2	5	0	1	0	4	2	0	14
Krakeend	2	18	2	2	5	10	2	5	46
Wintertaling	0	1	0	0	1	2	2	0	6
Zomertaling	0	2	0	0	1	0	0	0	3
Slobeend	1	5	0	0	0	2	2	0	10
Tafeleend	0	5	0	0	3	1	0	0	9
Kuifeend	0	3	0	0	0	4	0	0	7
Bruine Kiekendief	1	1	0	0	3	0	0	0	5
Havik	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Buizerd	0	1	0	1	2	0	0	1	5
Waterral	0	2	0	0	1	0	0	0	3
Kwartelkoning	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Waterhoen	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Meerkoet	6	17	6	5	13	7	0	7	61
Scholekster	0	1	0	0	0	4	2	0	7
Kluut	0	2	0	0	0	5	1	0	8
Kleine Plevier	0	2	0	1	0	1	0	0	4
Bontbekplevier	0	3	0	0	0	1	0	0	4
Kievit	0	3	0	2	0	14	10	0	29

vervolg tabel 6.

Soorten	MoFû	Bûtn	Aldk	Koub	LyOe	Samv	Samv plot	Fead	N/Totaal
Watersnip	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Grutto	0	0	0	0	0	13	6	0	19
Tureluur	0	4	0	0	0	12	2	1	19
Kokmeeuw	0	4	0	0	0	0	0	0	4
Visdief	0	3	0	0	0	0	0	0	3
Koekoek	1	1	0	1	0	0	0	1	4
Grote Bonte Specht	0	0	0	3	1	0	0	0	4
Veldleeuwerik	0	0	0	0	0	11	2	0	13
Graspieper	0	10	0	6	2	24	3	0	45
Gele Kwikstaart	0	6	1	1	0	4	0	0	12
Witte Kwikstaart	0	1	0	0	0	1	0	1	3
Heggenmus	2	0	0	6	0	0	0	0	8
Nachtegaal	1	0	0	2	0	0	0	0	3
Blauwborst	0	12	0	2	6	2	0	7	29
Sprinkhaanzanger	3	6	0	1	0	1	0	0	11
Snor	1	1	0	0	0	0	0	0	2
Rietzanger	37	61	5	8	28	14	4	9	166
Bosrietzanger	1	13	0	9	0	0	0	4	27
Kleine Karekiet	26	66	7	13	32	26	1	32	203
Spotvogel	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Braamsluiper	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Grasmus	6	1	0	5	0	0	0	1	13
Tuinfluitier	4	1	0	10	2	0	0	5	22
Zwartkop	4	0	0	10	0	0	0	1	15
Baardman	0	8	0	0	3	0	0	0	11
Matkop	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Boomklever	0	0	0	2	0	0	0	0	2
Boomkruiper	0	0	0	3	0	0	0	0	3
Buidelmees	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Zwarte Kraai	1	1	0	1	0	0	0	1	4
Groenling	3	0	0	2	2	0	0	0	7
Putter	1	7	0	5	3	3	0	6	25
Kneu	5	6	1	4	5	3	0	8	32
Goudvink	0	0	0	2	0	0	0	0	2
Rietgors	30	70	7	13	32	28	8	18	206

4.2 Soorten en aantallen in de deelgebieden van It Fryske Gea

In alle deelgebieden van IFG (ca 165 ha), die tot De Fluezen behoren, zijn in 2012 in totaal 67 broedvogelsoorten vastgesteld (tabel 7). Daarvan zijn 55 soorten integraal geteld en staan 15 soorten op de Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vogels in Nederland: Roerdomp, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Kwartelkoning, Bontbekplevier, Tureluur, Visdief, Koekoek, Graspieper, Gele Kwikstaart, Nachtegaal, Snor, Matkop en Kneu (Van Beusekom *et al.* 2005). Zeer waarschijnlijk aanwezige, maar niet vlakdekkend getelde soorten in het IFG-gebied waren: Wilde Eend, Houtduif, Winterkoning, Roodborst, Merel, Zanglijster, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees, Gaai en Vink.

4.3 Soorten en aantallen in de deelgebieden van Staatsbosbeheer

In de deelgebieden van Staatsbosbeheer in De Fluezen (142.5 ha) zijn in 2012 totaal 52 broedvogelsoorten vastgesteld (tabel 8). Daarvan zijn 40 soorten integraal geteld en staan 12 soorten op de Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vogels in Nederland: Wintertaling, Slobeend, Bontbekplevier, Watersnip, Grutto, Tureluur, Koekoek, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele Kwikstaart, Spotvogel en Kneu (Van Beusekom *et al.* 2005). Waarschijnlijk aanwezige, maar niet vlakdekkend getelde soorten in het SBB-gebied waren: Wilde Eend, Houtduif, Winterkoning, Roodborst, Merel, Zanglijster, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees, Gaai en Vink.

Tabel 7. Vastgestelde soorten en aantallen in de deelgebieden van IFG in de De Fluezen (ca 165 ha) in 2012. MoFû: = BMP-plot Morra Fûgelhoeke (48,0 ha) / BûtIn: = BûtInnen de Fluezen, inclusief vooroevers en Lânseinpolder (ca 57,0 ha) / Aldk. = Aldekarre (3,5 ha) / Koub = Koudumerboskje (23,5 ha) / LyOe. = Oarden, Lytse Krûspôle, Sânkop en de oeverzomen, plus het 'schiereilandje' in de Fluessen (ca 33,0 ha). (Vetgedrukt = Rode Lijstsoort.)

Soorten	MoFû	BûtIn	Aldk	Koub	LyOe	N/Totaal
Fuut	6	11	2	4	10	33
Roerdomp	0	0	0	0	1	1
Grauwe Gans	3	67	0	2	31	103
Grote Canadese Gans	0	1	0	0	0	1
Nijlgans	0	3	0	2	3	8
Bergeend	2	5	0	1	0	8
Krakeend	2	18	2	2	5	29
Wintertaling	0	1	0	0	1	2
Zomertaling	0	2	0	0	1	3
Slobeend	1	5	0	0	0	6
Tafeleend	0	5	0	0	3	8
Kuifeend	0	3	0	0	0	3
Bruine Kiekendief	1	1	0	0	3	5
Havik	0	0	0	1	0	1
Buizerd	0	1	0	1	2	4
Waterral	0	2	0	0	1	3
Kwartelkoning	0	1	0	0	0	1
Waterhoen	1	0	0	0	0	1
Meerkoet	6	17	6	5	13	47
Scholekster	0	1	0	0	0	1
Kluut	0	2	0	0	0	2
Kleine Plevier	0	2	0	1	0	3
Bontbekplevier	0	3	0	0	0	3
Kievit	0	3	0	2	0	5
Tureluur	0	4	0	0	0	4
Kokmeeuw	0	4	0	0	0	4
Visdief	0	3	0	0	0	3
Koekoek	1	1	0	1	0	3
Grote Bonte Specht	0	0	0	3	1	4
Graspieper	0	10	0	6	2	18
Gele Kwikstaart	0	6	1	1	0	8
Witte Kwikstaart	0	1	0	0	0	1
Heggenmus	2	0	0	6	0	8
Nachtegaal	1	0	0	2	0	3
Blauwborst	0	12	0	2	6	20
Sprinkhaanzanger	3	6	0	1	0	10
Snor	1	1	0	0	0	2
Rietzanger	37	61	5	8	28	139
Bosrietzanger	1	13	0	9	0	23
Kleine Karekiet	26	66	7	13	32	144
Braamsluiper	2	0	0	0	0	2
Grasmus	6	1	0	5	0	12
Tuinfluitier	4	1	0	10	2	17
Zwartkop	4	0	0	10	0	14
Baardman	0	8	0	0	3	11
Matkop	0	0	0	1	0	1
Boomklever	0	0	0	2	0	2
Boomkruiper	0	0	0	3	0	3

vervolg tabel 7.

Soorten	MoFü	Bütln	Aldk	Koub	LyOe	N/Totaal
Buidelmees	0	0	0	0	1	1
Zwarte Kraai	1	1	0	1	0	3
Groenling	3	0	0	2	2	7
Putter	1	7	0	5	3	16
Kneu	5	6	1	4	5	21
Goudvink	0	0	0	2	0	2
Rietgors	30	70	7	13	32	152

Tabel 8. Vastgestelde soorten en aantallen in de deelgebieden van SBB in de De Fluezen (ca 142,5 ha) in 2012. Samv = door SOVON gekarteerde deel van de Samenvoeging, inclusief It Var, exclusief het schiereilandje dat vanaf de door IFG beheerde oevers 't Zand en de Fluessen insteekt (65,0 ha.) / Plot = WMF-proefvlak in De Samenvoeging (71,5 ha) / Fead = Feandyk (6 ha). Vetgedrukt = Rode lijstsoort.)

Soorten	Samv	Plot	Fead	N/Totaal
Fuut	4	1	3	8
Grauwe Gans	5	3	9	17
Grote Canadese Gans	1	0	0	1
Brandgans	2	0	0	2
Nijlgans	2	2	2	6
Bergeend	4	2	0	6
Krakeend	10	2	5	17
Wintertaling	2	2	0	4
Slobeend	2	2	0	4
Tafeleend	1	0	0	1
Kuifeend	4	0	0	4
Buizerd	0	0	1	1
Waterral	1	0	0	1
Meerkoet	7	0	7	14
Scholekster	4	2	0	6
Kluut	5	1	0	6
Kleine Plevier	1	0	0	1
Bontbekplevier	1	0	0	1
Kievit	14	10	0	24
Watersnip	0	2	0	2
Grutto	13	6	0	19
Tureluur	12	2	1	15
Koekoek	0	0	1	1
Veldleeuwerik	11	2	0	13
Graspieper	24	3	0	27
Gele Kwikstaart	4	0	0	4
Witte Kwikstaart	1	0	1	2
Blauwborst	2	0	7	9
Sprinkhaanzanger	1	0	0	1
Rietzanger	14	4	9	27
Bosrietzanger	0	0	4	4
Kleine Karekiet	26	1	32	59
Spotvogel	0	0	3	3
Grasmus	0	0	1	1
Tuinfluiters	0	0	5	5
Zwartkop	0	0	1	1
Zwarte Kraai	0	0	1	1
Putter	3	0	6	9
Kneu	3	0	8	11
Rietgors	28	8	18	54

4.4 Vergelijking met de kartering in 2004 ten aanzien van deelgebieden van IFG

Noot: Hieronder wordt ingegaan op de aantalontwikkeling van broedvogels door de resultaten van de professionele broedvogelkarteringen in 2012 (Jager & Postma, 2013) en in 2004 (Heide & Koopmans, 2005) met elkaar te vergelijken. De vergelijking 2004-2012 heeft alleen betrekking op dezelfde in beide jaren, vlakdekkend getelde (BMP-B) soorten binnen de areaalbegrenzing die in 2004 door Heide & Koopmans is aangehouden met betrekking tot deelgebieden in De Fluezen van It Fryske Gea. Tot het begrensd areaal dat hier wordt vergeleken, behoort echter ook een klein stuk dat van SBB is (formeel bleek te zijn). Dit betreft het noordelijke 'puntje' van het schiereilandje dat vanaf de Samenvoeging, in de richting van Sânkop, 't Zand en de Fluessen insteekt, maar in 2004 voor IFG-eigendom gehouden is. Om de vergelijking, die toch al berust op versnipperde gebiedsdelen, niet nog lastiger en onbetrouwbaarder te maken (bijvoorbeeld door te veel snippers en randeffecten) is dit stukje, dat weliswaar officieel van SBB is, hier ook meegenomen. De Samenvoeging zelf, It Var en Feandyk van Staatsbosbeheer zijn in 2004 overigens ook niet gekarteerd. In subparagraaf 4.5 wordt op de vergelijking een toelichting gegeven.

Wat betreft de vergelijking met eerdere gebiedsdekkende broedvogelinventarisaties in het object gaat het hier om één relevante kartering, te weten: 'Broedvogels van de Fluezen in 2004' (Heide & Koopmans, 2005). Ook bij deze inventarisatie is te werk gegaan volgens de BMP-methode- en werkwijze. Verschil met 2004 is dat destijds alleen de selectie 'bijzondere en schaarse' broedvogels is geteld, inclusief additionele niet-verplichte soorten (BMP-B, van Dijk *et al.* 2004). Bij de integrale kartering in 2012 is deze lijst uitgebreid met meerdere algemene soorten. De aantalvergelijking met 2004 heeft dan ook alleen betrekking op dezelfde getelde ('bijzondere') soorten binnen hetzelfde gekarteerde oppervlak in beide jaren. Voor De Fluezen, dat destijds alleen in opdracht van IFG is onderzocht, betekent dit exclusief De Samenvoeging, It Var en Feandyk van SBB. Ook BMP-plot Morra Fûgelhoeke en Alde Karre, van IFG, zijn niet betrokken bij de vergelijking, omdat Morra Fûgelhoeke in 2004 niet bij de telling en de rapportage is meegenomen en 'Heide & Koopmans 2005' ten aanzien van Alde Karre ook geen melding maakt van aantalgegevens. Overigens wordt in subparagraaf 4.6 van dit verslag apart nader ingegaan op het aantalverloop van enkele beheerrelevante soorten in het BMP-proefvlak Morra Fûgelhoeke.

Relevant voor de vergelijking is ook de 'factor waar-

nemerverschil', gebaseerd op het gegeven dat tussen verschillende tellers waarnemingseffecten op kunnen treden (van Dijk 1996), wat van invloed kan zijn op het resultaat. Vermeldenswaard daarbij is dat de veldmedewerkers van Altenburg & Wymenga in 2004 ook gebruik maakten van een geluidsrecorder voor het traceren van nachttactieve soorten, zoals Waterral, Porseleinhoen, Klein- en Kleinst Waterhoen en Kwartelkoning: dit hulpmiddel is in 2012 niet toegepast. Verder hangen bepaalde effecten op de vergelijking samen met beheeringrepen die in de periode 2004-2012 zijn gerealiseerd in het gebied (zie subparagraaf 2.2) en enigermate (onder meer in Bûtlanan de Fluezen) tot biotoopverandering hebben geleid.

Afgezien van bovengenoemde factoren, moet bij het aflezen van tabel 10 in ogenschouw genomen worden dat aantalveranderingen bij broedvogels op zichzelf niet het gevolg hoeven te zijn van de omstandigheden in het natuurgebied. Ook regionale, landelijke en mondiale effecten spelen daarbij een rol. Bij sterk mobiele soorten met een grote gebiedsactiviteit (eenden, ganzen, roofvogels, spechten e.d.) kan ook de 'factor van toevalligheid' mee bepalen of een territorium de ene keer net buiten, of de volgende keer net binnen de begrenzing valt. Toeval speelt tevens mee bij de trefkans van meest incidentele, schaarse tot zeldzame en/of notoir nachttactieve (en tevens tamelijk onvoorspelbare) soorten (ongeacht het eventuele gebruik van een geluidsrecorder). Daardoor is het vaststellen van trends in gefragmenteerde en vaak geïsoleerde gebieden, samenhangend met lage dichtheden, onregelmatige presentie en fluctuerende aantallen al met al vrij lastig. Tabel 9 omschrijft de betekenis van de toegepaste trendaanduidingen bij de vervolgens in tabel 10 weergegeven vergelijking tussen 2004 en 2012. Bij toe- of afname en bij verschenen of verdwenen wordt, tegen de achtergrond van de meest actuele nationale (lange termijn)trends en de huidige beheersituatie, een aannemelijke combinatie van oorzaken aangehaald.

4.5 Toelichting op de vergelijking met 2004

De beschrijvingen van eventueel relevante of opmerkelijke aantalveranderingen zijn gebaseerd op de actuele SOVON BMP-database en SOVON-Nieuws jaargang 25 (2012), nr 2 en jaargang 25 (2012), nr 3. Figuur 2 illustreert de overwegend positief uitvallende vergelijking: 67 % zit aan de positieve kant van toename of verschenen, 19 % in de categorie afname of verdwenen, 14 % bleef stabiel.

Tabel 9. Betekenis van de symbolen bij de trendaanduidingen met betrekking tot vergelijking tussen 2004 en 2012.

Symbool	Trendomschrijving	Procentuele marges
Vs	Verschenen	-
+++	Zeer sterke toename	Toename: > 100%
++	Sterke toename	Toename: 50-99%
+	Matige toename	Toename: 30-49%
0	Stabiel	Max. 29% af- of toename
-	Matige afname	Afname: 30-49%
--	(Zeer) sterke afname	Afname: 50-99%
Vd	Verdwenen	-

Verschenen en toegenomen soorten

Van de 42 vergeleken broedvogels namen ten opzichte van 2004 in De Fluezen tien soorten toe: Bergeend, Krakeend, Bruine Kiekendief, Buizerd, Bontbekplevier, Tureluur, Blauwborst en Baardman. Verschenen in het (vergeleken) gebied als 'nieuwe' soorten zijn 18 soorten: Roerdomp, Grauwe Gans, Grote Canadese Gans, Wintertaling, Zomertaling, Waterral, Kwartelkoning, Kleine Plevier, Kokmeeuw, Visdief, Gele Kwikstaart, Nachtegaal, Buidelmees, Boomklever, Groenling, Putter, Kneu en Goudvink. Alle onderstreepte soorten (in totaal 9) doen het trendmatig ook landelijk in meer of mindere mate goed. Dit positief doorwerkende effect, samen met (regionale) areaaluitbreiding, is zeker van toepassing op stand- en bosvogels zoals de Boomklever en Buizerd, die al jaren de wind mee hebben en ook oprukken in ouder bos in het noorden van het land. Areaaluitbreiding is tevens het geval bij de toename in de Fluezen van landelijke successoorten zoals Grauwe Gans, Grote Canadese Gans, Bergeend, Krakeend, Blauwborst en Putter. Deze vogels hebben daarnaast baat gehad bij biotoopverandering door het (herinrichting)beheer, waardoor een groter aanbod is ontstaan van ondiep (voedselrijk) water, natte (riet)ruigten en struweelopslag. De Grauwe Gans zal zeker (extra) geprofiteerd hebben van geïsoleerde eilandjes en vooroevers met rietruigte om te nestelen en omliggend grasland om te foerageren. Meer kruiden- en struweelruigtes (in 'bût'- en rietland), of spontane struikvorming (in bos) hebben vermoedelijk ook gunstig uitpakkt voor soorten zoals Nachtegaal, Groenling, Kneu en Goudvink. De vooroevers trokken kolonievogels zoals Kokmeeuw en Visdief aan, hoewel het om weinig paren ging. Aannemelijk is dat de kolonievogels talrijker zouden zijn geweest als de eilandjes en vooroevers niet zo sterk verruigd waren. Grondbroeders zoals Kleine Plevier en Bontbekplevier hadden (als opportunistische pionierssoort) baat bij modderige bodemdelen nabij plasdras in boezemland en overgebleven kale

plekken op de vooroevers. Een aantal andere soorten heeft vermoedelijk in de afgelopen tien jaar (direct of indirect) ook enigermate garen gesponnen bij bepaalde beheereffecten, met een voor deze vogels relatief gunstige biotoopontwikkeling tot gevolg. Dat geldt vermoedelijk voor de Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Bruine Kiekendief, Waterral, Tureluur, Graspieper, Gele Kwikstaart en Baardman, die eveneens aangetrokken zijn door terreindelen met nat structuurrijk grasland en/of (overjarige riet)ruigtes met ondiep water. Opmerkelijk voor deze positief uit de bus komende groep is verder dat hier tien (merendeels verschenen) soorten van de Rode Lijst bij zitten. Dit duidt erop dat in het afgelopen decennium een iets groter en/of gevarieerder biotoopaanbod in het gebied beschikbaar gekomen is.

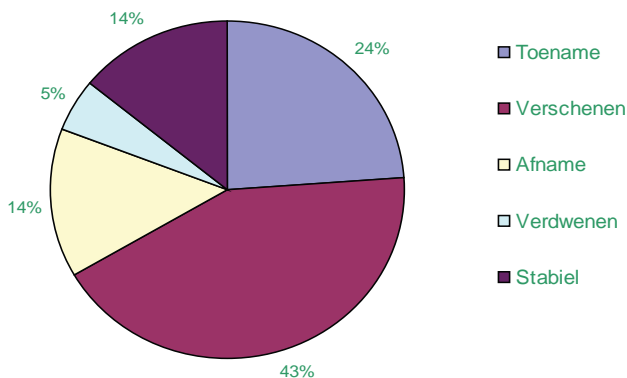
Verdwenen of afgenomen

Vergeleken met 2004 zijn twee soorten uit het (vergeleken) gebied verdwenen: Grutto en Watersnip. Zes broedvogels lijken te zijn afgenomen: Nijlgans, Kluut, Scholekster, Kievit, Snor en Rietzanger. Voor de Grutto en Scholekster geldt dat beide soorten landelijk in hoog tempo afnemen, een tendens die ook aan De Fluezen niet onopgemerkt voorbij gaat. Daarbij is verruiging van 'bûtlan' ook nadelig. Een stabiele aanwezigheid van Watersnippen (in 2004 nog drie paar in Bütlanan de Fluezen), die beter bestand is tegen ruig boezemgrasland dan andere steltlopers, is vandaag de dag ook geen vanzelfsprekendheid meer. Daarnaast is het niet denkbeeldig dat bij het in kaart brengen van deze 'lastige' soort sprake is geweest van het waarnemersverschil. In 'Heide & Koopmans 2005' staat niet expliciet vermeld of de gehonoreerde territoria waren gebaseerd op balts- en/of territoriaal-, of nestindicatief gedrag. In 2012 hielden, zich tot begin mei, ook enkele Watersnippen op in het gebied, maar deze gedroegen zich verder onopvallend en zijn aangemerkt als niet-broedvogels. Voor de Kluut is, evenals voor andere grondbroedende (kolonie)vogels, verbossing van

Tabel 10. Vergelijking tussen de broedvogelaantallen van 2004 en 2012 in De Fluezen betrekking hebbende op dezelfde vlakdekkend getelde schaarsere en bijzondere soorten (volledige BMP-B) en dezelfde deelgebieden van It Fryske Gea; Bûtlanan de Fluezen (plus Krúspölle), Oarden, Lânseinpolder, Koudumberboskje, 't Zand (m.i.v. 't schiereilandje) en Sânkop (107.5 ha). Hieronder valt ook het schiereilandje, dat vanaf de Samenvoeging 't Zand en de Fluessen insteekt, omdat dit in 2004 ook gekarteerd is als deel binnen de IFG-begrenzing. Niet in de tabel geïntegreerd zijn Morra Fûgelhoeke en Alde Karre, omdat daarvan geen cijfers voorhanden waren in het inventarisatierapport 'Heide & Koopmans 2005'. Noot: De Rodelijstvogels Koekoek (in 2012 met twee paar present, waarvan één territorium in het Koudumberboskje en één in Bûtlanan de Fluezen) en Matkop (in 2012 één territorium in het Koudumberboskje) staan niet in de vergelijkingstabel, omdat deze soorten niet op de BMP-B-lijst staan en daarom in 2004 ook niet vlakdekkend geteld zijn. In 'Heide & Koopmans 2005' wordt (overigens zonder aantalindicatie) gemeld dat de Koekoek in 2004 wel in het gebied zat. (LT = Landelijke Trend.)

Soort	2004	2012	Trend	Aannemelijke (combinatie van) oorzaken
Fuut	25	25	0	
Roerdomp	0	1	Vs	Plaatselijk groter aanbod overjarig riet en ondiep water / toeval
Grauwe Gans	0	100	Vs	LT / meer rietruigte met ondiep water
Grote Canadese Gans	0	1	Vs	LT
Nijlgans	15	8	--	Verbossing van Sânkop / waarnemersverschil
Bergeend	3	6	+++	LT
Krakeend	9	25	++	LT
Wintertaling	0	2	Vs	Groter aanbod nat tot ruig boezemgrasland met ondiep water
Zomertaling	0	3	Vs	Groter aanbod nat tot ruig boezemgrasland met ondiep water
Slobeend	2	5	+++	Groter aanbod nat tot ruig boezemgrasland met ondiep water
Tafeleend	6	8	0	
Kuifeend	3	3	0	
Bruine Kiekendief	2	4	+++	Plaatselijk groter aanbod van overjarig riet en natte ruigten
Havik	1	1	0	
Buizerd	2	4	+++	LT; areaaluitbreiding / verbossing
Waterral	0	3	Vs	Lokaal groter aanbod van moerassige delen met natte rietruigtes
Kwartelkoning	0	1	Vs	Influx, in relatief goed jaar voor de soort
Scholekster	3	1	--	LT
Kluut	4	2	--	Verruiging en verbossing van eilandjes (Sânkop)
Kleine Plevier	0	2	Vs	Pioniersoort: profijt van modderplaatjes op bûtlan en vooroevers
Bontbekplevier	1	3	+++	Pioniersoort: profijt van modderplaatjes op bûtlan en vooroevers
Kievit	8	3	--	LT / 2012 slecht jaar met sterkere krimp / verruiging van bûtlan
Grutto	3	0	Vd	LT / verruigd hooiland (o.a. Bûtlanan de Fluezen)
Tureluur	2	4	+++	Groter aanbod nat terrein met ondiep water (vooroevers)
Watersnip	3	0	Vd	LT / mogelijk waarnemersverschil
Kokmeeuw	0	4	Vs	Profijt van aangelegde vooroevers met ondiep water
Visdief	0	3	Vs	Profijt van aangelegde vooroevers met ondiep water
Graspieper	2	12	+++	Groter aanbod verruigend, structuurrijk grasland
Gele Kwikstaart	0	6	Vs	LT / groter aanbod verruigend, structuurrijk grasland
Nachtegaal	0	2	Vs	Toeval / geschikt struik- en struweelhabitat in bos
Blauwborst	10	18	++	LT / groter aanbod moerashabitat met ruigtestruwelen
Sprinkhaanzanger	7	7	0	
Snor	6	1	--	Mogelijk minder geschikt oud riet / slecht jaar voor de soort
Rietzanger	192	92	--	Slecht jaar / lokale afname geschikt habitat / waarnemersverschil
Grasmus	5	6	0	
Buidelmees	0	1	Vs	Verbost (wilg) eilandje met moeras en ondiep water / toeval
Baardman	4	14	+++	Mogelijk gunstig aanbod van oud, door de soort geprevaliseerd riet
Boomklever	0	2	Vs	LT / areaaluitbreiding in ouder bos (Koudumberboskje)
Groenling	0	4	Vs	Profijt van bos met struiken / verbossing
Putter	0	16	Vs	LT / profijt van kruidenrijke rietruigten, struiken en struwelen
Kneu	0	14	Vs	Profijt van struiken en kruidenrijke grasland- en rietruigten
Goudvink	0	2	Vs	Profijt van bos met struiklagen

de eilandjes en vooroevers ongunstig. In dit geval vooral in relatie tot 'Sânkop', waar in 2004 toen het eilandje nog overwegend onbegroeid was, nog vier paren van de Kluut nestelden. Het (opvallend) kleinere aantal Nijlganzen druist in tegen het landelijke beeld van toename. Deels zal dit samenhangen met verbossing (bijv. t.a.v. de 'eilântjes': op Sânkop zaten in 2004 nog tien paar), maar deels mogelijk ook met het 'waarnemersverschil.' De krimp van de Snor en Rietzanger is ogenschijnlijk in tegenspraak met de vestiging of toename van andere rietmoerasminnende vogels, zoals Roerdomp, Bruine Kiekendief en Baardman. De Rietzanger, die in Afrika overwintert, had (evenals een aantal andere zomervogels), tijdens de voorjaarstrek echter te kampen met slechte omstandigheden door buitengewone droogte in de Sahel. Aannemelijk is dat dit zijn weerslag heeft gehad op de bezetting in onze broedgebieden. Een substantieel deel van deze vogels (waaronder Kleine Karekiet, Grasmus, Tuinfluiter en Bosrietzanger) kwam in elk geval beduidend later aan in het voorjaar, of heeft misschien zelfs helemaal de boot gemist. Mogelijk verklaart dit, als één van de gedupeerde 'Afrikagangers', mede het geslonken aantal van de Snor. Afgezien daarvan bestaat ook de mogelijkheid dat sprake was van een beperkter aanbod van het type oud riet, waarin Snorren zich thuis voelen; met name in Bütlanan de Fluezen, waar in 2004 vijf Snorren voorkwamen. Deze optie lijkt onlogisch, aangezien de Baardman die eveneens overjarig riet prefereert, het aantal territoria hier verdubbelde. Opmerkelijk bij territoriumkeuze van het Baardmannetje in Bütlanan de Fluezen was echter, dat veel paren zich ophielden in met ruigte gelaardeerde opslag van oud riet langs wildpaadjes en slootjes. Een groot deel van dit riet was halverwege de stengel ook geknakt, waardoor het niet meer overeind stond, maar schots

Figuur 2. Grafische weergave van de broedvogelvergelijking 2004-2012 in de Fluezen, betrekking hebbende op de de IFG-deelgebieden die in beide jaren gekarteerd zijn.

en scheef door elkaar heen stak. Mogelijk voorzag het meeste aanwezige riet juist daardoor in goede nestelplaatsen voor het Baardmannetje, terwijl het voor Snorren minder geschikt was.

4.6 Aantalverloop van relevante beheersoorten in BMP-plot Morra Fûgelhoeke

Deelgebied Morra Fûgelhoeke wordt als BMP-proefvlak al meerdere decennia (vanaf 1985) achtereen op broedvogels geïnventariseerd door Yde Kuipers, waarmee sprake is van een imposante telreeks van een zeer vasthoudende en enthousiaste vogelaar. De vastgestelde soortenlijst in de gehele periode in het proefvlak telt ruim vijftig verschillende soorten broedvogels. In totaal zijn er, zij het meest incidenteel en sterk onregelmatig, twaalf Rode Lijstsoorten gesignaleerd: Roerdomp, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Watersnip, Koekoek, Graspieper, Nachtegaal, Snor, Spotvogel en Kneu. Jaarlijks schommelt het aantal broedvogels in Morra Fûgelhoeke rond de dertig soorten, met gemiddeld vier tot zes Rode Lijstsoorten. Globaal uitgedrukt blijkt uit de BMP-reeks dat kenmerkende 'natte' graslandvogels', (merendeels ook tot de Rode lijst behorende soorten), zoals Wintertaling, Zomertaling, Kievit, Watersnip, Grutto en Graspieper al vanaf eind jaren negentig uit het gebied verdwenen zijn. Daaraan verwante soorten, zoals Bergeend, Krakeend en Slobeend handhaven zich redelijk.

It Fryske Gea hanteert voor Morra Fûgelhoeke de

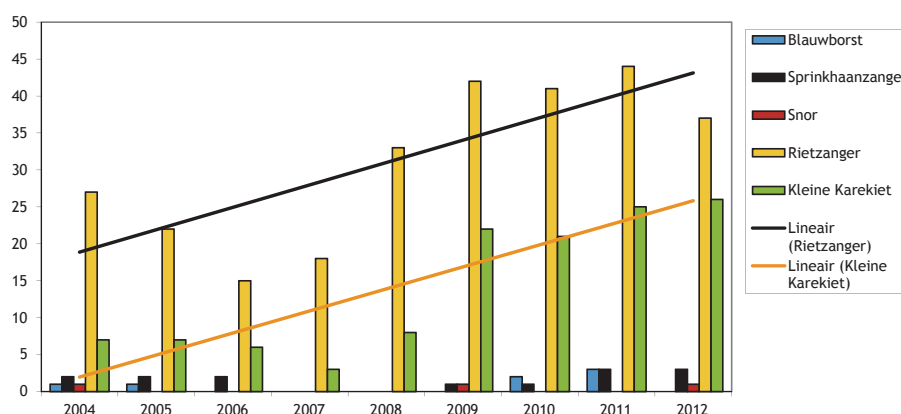
Morra Fûgelhoeke: voor kritische moerasvogels zou een groter aanbod van overjarig riet in het gebied, zoals op de voorgrond van de foto, wenselijk zijn. In de huidige situatie is dit nog te weinig voorhanden om deze soorten jaarlijks aan te trekken.

‘SNL-pakketten moeras en gemaaid rietland’, zodat het vanuit het oogpunt van het beheer interessant is te kijken naar het aantalverloop van een aantal representatieve en indicatieve broedvogelsoorten. Om dit enigszins binnen de invloedssfeer te houden van de (in subparagraaf 4.4 behandelde) aantalvergelijking tussen 2004-2012, wordt alleen ingegaan op de aantelreeksen van dezelfde periode in Morra Fûgelhoeke. De soorten waar hier, gelet ook op de SNL voor gekozen is, zijn Blauwborst en Sprinkhaanzanger (natte rietruigte- en struwelen), Snor (nat overjarig riet) en Rietzanger (natte overjarige ruigten). De Kleine Karekiet, indicatief voor dicht en nat (in het water staand) riet, is daar aan toegevoegd. In figuur 3 is te zien dat van deze soorten de (meest algemene) Rietzanger en Kleine Karekiet vanaf 2008-2009 een toename vertonen. Het lijkt erop dat de biotoopomstandigheden voor bepaalde rietmoerasvogels, met name in de afgelopen vijf jaar, gunstiger zijn geworden in het proefvlak. In deze periode zijn hier ook meest kritische tot veeleisende soorten, zoals Roerdomp, Bruine Kiekendief, Waterral en Snor vastgesteld. Voorts valt op dat 2009 één van de beste jaren was, aangezien diverse soorten van deze groep toen tegelijk aanwezig waren, terwijl het aantal Rietzangers en Kleine Karekieten in dat jaar fors steeg. Dat

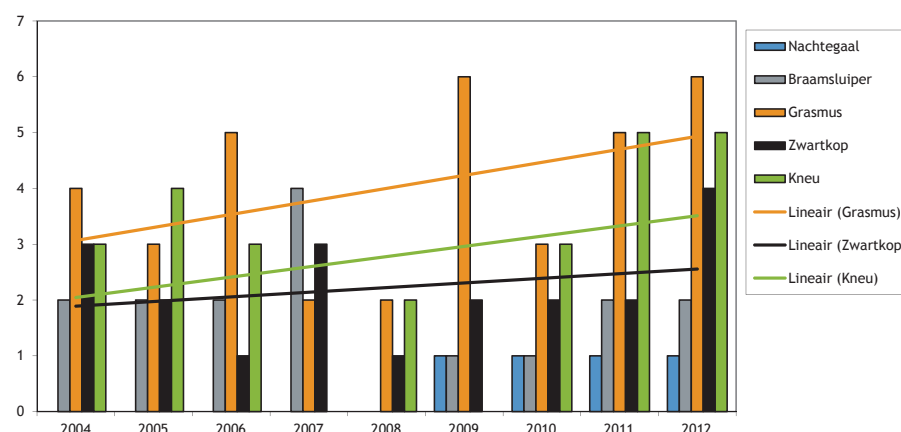
geldt ook voor de Rietgors. Hieruit valt af te leiden dat het aanbod van zowel rietruigten als nat riet is vergroot. Het aanbod overjarig riet in het proefvlak lijkt echter nog te beperkt voorhanden om specifieke (meer schaarse tot zeldzame) moerasvogels jaarlijks aan zich te binden, laat staan in grotere aantallen.

Voor een aantal ruigte- en struikopslag prevaleerende vogels geldt dat ze de afgelopen tien jaar een meer stabiele tot (licht) stijgende tendens laten zien in Morra Fûgelhoeke. Van een vijftal (af en toe tot jaarlijks presente) soorten is op figuur 4 de aantelontwikkeling in beeld gebracht. Het betreft Nachtegaal, Braamsluiper, Grasmus, Zwartkop en Kneu. De (lange termijn) trendlijn toont aan dat de laatste drie soorten (Grasmus, Zwartkop, Kneu) iets verder zijn toegenomen. Opmerkelijk is dat de Kneu (Rode Lijst) het de afgelopen jaren beter doet. De soort is indicatief voor habitat met kruidenruigten (voedselgelegenheid) en struikjes (nestelplaatsen). Ook voor de Putter, die een tamelijk stabiele presentie laat zien in het gebied, is dit gunstig. De ontwikkeling van deze vogels onderschrijft dat in Morra Fûgelhoeke sprake is van uitbreiding van biotoop met natte rietruigtestruwelen en verspreide struikopslag.

Figuur 3. Aantalverloop van een aantal representatieve en indicatieve (meest SNL) soorten in het BMP-proefvlak Morra Fûgelhoeke tussen 2004 en 2012, ten aanzien van moeras- en rietsoorten.

Figuur 4. Aantalverloop van een aantal representatieve en indicatieve (meest SNL) soorten in het BMP-proefvlak Morra Fûgelhoeke tussen 2004 en 2012, ten aanzien van ruigte- en struikopslagsoorten.

4.7 Meetsoorten in het kader van SNL-pakketten bij IFG

De inventarisatieresultaten worden tevens gebruikt om verantwoording af te dragen voor aangevraagde beheerpakketten richting de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL). Momenteel maakt alleen IFG gebruik van de SNL. In het kader van de SNL zijn verschillende beheertypen en pakketten aangewezen met ornithologische meetsoorten. SBB doet (nog) niet aan de SNL mee, maar gaat bij de gevoerde beheertypen te werk volgens ecologische vogelgroepen als richtsnoer voor nagestreefde beheerdoelen. Hierna volgt een overzicht van de SNL-pakketten- en meetsoorten die bij IFG voor De Fluezen van toepassing zijn. Op de in IFG-deelgebieden aangetroffen meetsoorten van de pakketten wordt een toelichting gegeven. Subparagraaf 4.8 gaat vervolgens nader in op de door SBB gehanteerde vogelgroepen in relatie tot het beheertype weidevogelgrasland.

Overzicht van door IFG gehanteerde SNL-pakketten en meetsoorten in De Fluezen, waarbij vastgestelde soorten in 2012 vet zijn gemaakt.

- *Moeras en gemaaid riet*: **Baardmannetje**, **Blauwborst**, Blauwe Kiekendief, Grote Zilverreiger, Kleine Zilverreiger, Klein Waterhoen,

Lepelaar, Porseleinhoen, **Rietzanger**, Snor, **Sprinkhaanzanger**, **Waterral**.

- *Ruigteveld*: **Blauwborst**, Boompieper, **Bruine Kiekendief**, **Putter**, **Rietzanger**, Roodborsttapuit, Snor, **Sprinkhaanzanger**.
- *Vochtig hooiland*: Kemphaan, **Kwartelkoning**, Paapje, **Tureluur**, Watersnip.
- *Haagbeuk/essen-bos*: Appelvink, **Boomklever**, Boomleeuwerik, Bosuil, Fluitier, Groene Specht, **Grote Bonte Specht**, Kleine Bonte Specht, Middelste Bonte Specht, **Nachtegaal**, Wielewaal, Zwarte Specht.

Een aantal (merendeels relatief weinig kritische) soorten van de SNL-pakketten '*moeras en gemaaid rietland* en *ruigteveld*' komt bij deze kartering in het hele gebied vrij algemeen (Blauwborst, Putter) tot talrijk (Rietzanger) verspreid voor binnen deze beheertypen (combinatiekaart figuur 5). De diffusere verspreiding van Blauwborst en Putter is gerelateerd aan habitataspecten, zoals plaatselijke struikopslag en ruigte in rietland en de overgang tussen moeras en ruige randen in (boezem)grasland. De Rietzanger vertoont veel meer een aaneengesloten (lintvormige) bezetting, bijvoorbeeld langs weelderig door natte ruigtevegetaties begroeide oeverzomen en moeras-sige delen, maar bereikt concentraties in robuustere

Figuur 5. Verspreiding van vastgestelde SNL-soorten van gemaaid rietland, moeras en ruigteveld.

Figuur 6. Verspreiding van vastgestelde SNL-soorten van vochtig hooiland.

Figuur 7. Verspreiding van vastgestelde SNL-soorten van haagbeuken/essenbos.

stukken rietland. Het schaarsere voorkomen van (veeleisender tot meest kritische) soorten, zoals Bruine Kiekendief, Waterral, Sprinkhaanzanger en Baardmannetje, die meer afhankelijk zijn van gevarieerd moeras met veel nat oud riet, zeggen en ruigtestruwelen beperkt zich hoofdzakelijk tot Bûtlanden de Fluezen en (deels) Oarden. Het Baardmannetje komt hier, als specifieke (meest kritische en zeldzame) representant van overjarig riet, relatief goed voor de dag. De Snor, die eveneens deze habitat apprecieert, was ook aanwezig met een paar territoria in overjarige rietplukken. Maar deze vielen helaas net buiten de SNL-begrenzingsen; zowel in Bûtlanden de Fluezen als in Morra Fûgelhoeke.

Van het pakket 'vochtig hooiland', gelegen in Bûtlanden de Fluezen, zijn alleen de soorten Tureluur en Kwartelkoning aangetroffen (combinatiekaart figuur 6). De Tureluur bezette hier (in bijzijn o.a. van Kievit Kleine Plevier en Visdief) een paar drassige en modderige delen, die op drogere plaatsen met graspolletjes waren begroeid. De presentie van de Kwartelkoning, die hier als incidentele en zeldzame broedvogel waarschijnlijk mede op toeval berust, is toe te schrijven aan de aanwezigheid van hogere kruidenruigten langs randen in het hooiland. Bij de kartering in 2004 was ook de Watersnip hier nog (met 3 territoria) present in het boezemland.

Wat betreft het pakket 'haagbeuk/essen-bos' is het Koudumerboskje van betekenis, waar een paar (vrij algemene) SNL-soorten van deze bosvogelgroep (Boomklever en Grote Bonte Specht), voorkwamen. Daarnaast kwam de 'schaarsere' Nachtegaal hier voor. Op figuur 7 is de gecombineerde verspreiding afgebeeld van vastgestelde doelsoorten namens dit SNL-pakket bij IFG.

4.8 Vogelgroepen in relatie tot het beheertype weidevogelgrasland bij SBB

Overzicht van door SBB gehanteerde beheertypen en daaraan gekoppelde vogelgroepen De Samenvoeging (en It Var) zijn vet gemaakt. Soorten met een asterisk (*) zijn niet kwantitatief geteld, maar wel als broedvogel gesignaleerd.

- Weidevogelgrasland & zomertalinggroep (501): Purperreiger, Ooievaar, **Wintertaling**, **Zomertaling**, **Slobeend**, Kemphaan, **Watersnip**, Dwergmeeuw, Visdief, Zwarte Stern, Velduil, **Gele Kwikstaart**.
- Weidevogelgrasland & gruttogroep (502): **Krakeend**, **Wilde Eend***, Kwartelkoning, **Grutto**, **Tureluur**, Paapje.
- Weidevogelgrasland & veldleeuwergroep (503): Patrijs, Kwartel, **Scholekster**, **Kievit**, Wulp, **Veldleeuwrik**, **Graspieper**, Grauwe Gors
- Ruigtestruwelen & grasmusgroep (603): Heggenmus, Nachtegaal, Roodborsttapuit, **Bosrietzanger**, **Spotvogel**, Orpheusspotvogel, Braamsluiper, **Grasmus**, **Tuinfluit**, **Fitis***, Grauwe Klauwier, **Kneu**.

Van de aangetroffen representanten van de ecologisch aan elkaar verwante graslandgroepen, komen in de huidige situatie diverse soorten globaal en door elkaar heen verspreid voor in de graslanden van De Samenvoeging en It Var. De gebundelde territoriumbezetting van de verschillende weidevogels is weergegeven op figuren 8, 9 en 10. Bij de eenden en talingen, zoals Slobeend, Krakeend, Wilde Eend, Wintertaling en Zomertaling, hangt het voorkomen sterk samen met de aanwezigheid van ondiep water, terwijl op uiteenlopende plaatsen gebroed kan worden in omliggend nat grasland, ruigtepollen of oeverbegroeiing. Bij de steltlopers onderscheiden zich kleine tot grote(re) clusters, meest in kruidenrijk grasland waar weinig tot plaatselijk soms iets meer, hoge (pitrus)ruigte groeit. Bij de Grutto (onder meer vanuit het centrum aan de zuid(west)kant tot

Figuur 8. Combinatiekaart van gebundelde territoria in De samenvoeging van soorten uit de zomertalinggroep.

Figuur 9. Combinatiekaart van gebundelde territoria in De samenvoeging van soorten uit de gruttogroep.

aan de noordkant in It Var) lijkt de plaatskeuze wat meer afgetekend en perceelsgebonden te zijn dan bij Kievit en Tureluur. Op of in de nabijheid van bezette percelen is soms sprake van beweiding (voor- en/of of naweide). Daarnaast vindt op een deel daarvan (organische) bemesting plaats en is hier veelal sprake van een goede begreppeling voor de eventuele aanvoer van water tijdens droogte of afvoer bij neerslagoverschotten. Kievit en Tureluur (vergezeld van enkele Kluten, Kleine Plevieren en Bontbekplevieren) komen ook voor in drassige en modderige, spaarzaam met (riet)graspollen bedekte stukken nabij poeltjes of geïnundeerde gedeelten langs het meer. Wat weidezangvogels betreft valt op dat de Veldleeuwerik nagenoeg ontbreekt aan de noordkant en vooral het centrale, overwegend droge(re), bloemenkruidenrijkere gebiedsdeel bezet, met enige nadruk op de zuidkant. De territoriumkeuze valt hier, behoudens de natste en ruigste stukken boezemgrasland aan de westkant, in grote mate samen met die van de Kievit, Grutto en Graspieper. De (talrijker aanwezige) Graspieper bezet echter vooral de randen; langs afrasteringen, sloten en hogere begroeiing en komt ook voor in de nattere, ruigere terreindelen. De (overigens schaarsere) Gele Kwikstaart geeft deze habitatvoorkeur (randstructuren) nog sterker aan.

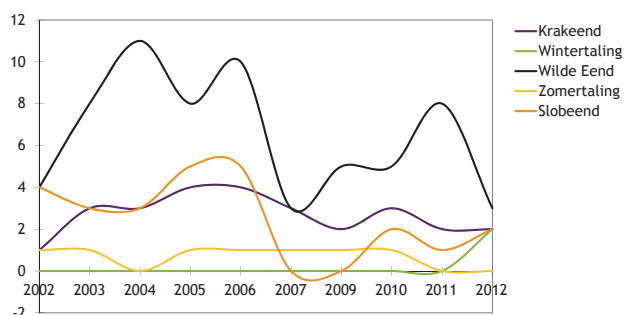
Figuur 10. Combinatiekaart van gebundelde territoria in De samenvoeging van soorten uit de veldleeuwerikgroep.

Voor de soorten van ruigtestruwelen, namens de grasmusgroep, geldt dat deze binnen het eigendom van SBB in de huidige beheer- en terreinomstandigheden een relatief marginale plaats innemen. Daarom is van deze groep ook geen combinatiekaart opgenomen. Een aantal van deze soorten (meest algemene tot schaarse) komt bij deze kartering alleen bij elkaar naar voren in Feandyk. De Kneu zat als enige representant ook aan de westkant in De Samenvoeging.

4.9 Aantalverloop van weidevogels in De Samenvoeging

Een deel van de Samenvoeging wordt jaarlijks voor SBB in het kader van het WMF als BMP-plot geïnventariseerd op broedvogels door A. Blom. Aangezien de doelstelling van SBB voor het gebied primair gericht is op weidevogels, is het zinvol te kijken naar de aantalontwikkeling (figuren 11, 12 en 13) in het afgelopen decennium (2002-2012) van soorten die voor het beheer waardevolle indicatoren kunnen zijn. Het betreft (in subparagraaf 4.6 al toegelichte representatieve vogelgroepen met) eenden en talingen (Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend, Zomertaling en Slobeend), 'klassieke' steltlopers (Scholekster, Kievit, Watersnip, Grutto en Tureluur) en weidezangvogels (Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart).

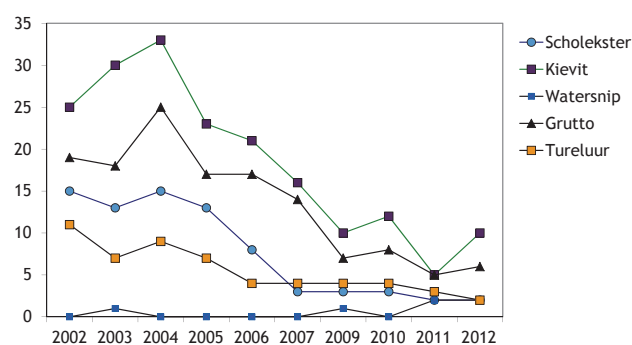
Het gros van de graslandsoorten namens de drie groepen komt in het proefvlak in De Samenvoeging, met inbegrip van (normale) jaarschommelingen naar boven of naar beneden, vanaf 2002 tot en met 2012 op de lange termijn gezien uit op een stabiele trendontwikkeling. Bij landelijk schaarse tot zeldzame soorten gaat het daarbij meest om relatief kleine en/

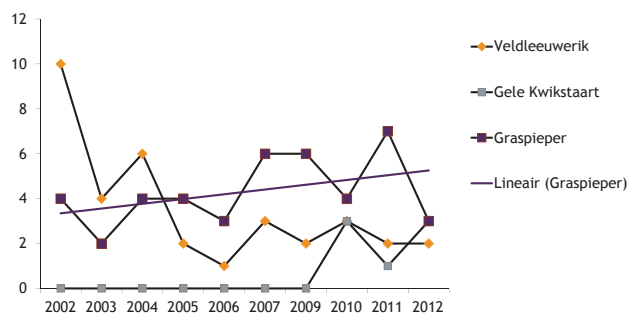
Figuur 11. Aantalverloop tussen 2002 en 2012 van enkele, beheerrelevante eenden en talingen in het BMP/WMF-plot in De Samenvoeging van SBB.

of regelmatig incidentele aantallen; vooral opgaand voor Wintertaling, Zomertaling en Watersnip. Duidelijk (continue) afname laten echter de steltlopers, 'Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur' zien, waarbij opgemerkt dat deze tendens zich significant af begint te tekenen vanaf 2006. Veel eerder al sterk afnemen (vanaf 2003) deed de Veldleeuwerik. Daarentegen handhaaft de Graspieper zich redelijk goed en is de Gele Kwikstaart vanaf 2010 in het gebied als 'nieuwe soort' verschenen.

De achteruitgang van een aantal (met name primaire steltloper)soorten in de Samenvoeging wordt bij SBB in de meest recente 'Interne Kwaliteitsbeoordeling' (IK) onder meer op het conto geschreven van veranderd beheer in het afgelopen decennium. Dat geldt vooral voor botanisch beheerde delen van (boezem) grasland met plasdras en in de periferie van rietland, waar overgegaan is tot alléén beweiden zonder te maaien. Dit waarschijnlijk heeft op uitgebreidere schaal geleid tot verruiging van de vegetatie. In het verlengde hiervan is ook sprake van andere, openheid verstorende factoren, zoals bosopslag in de oeverzoom en bij de camping aan de zuidwestkant.

Figuur 12. Aantalverloop tussen 2002 en 2012 van enkele, beheerrelevante steltlopers in het BMP/WMF-plot in De Samenvoeging van SBB.

Figuur 13. Aantalverloop tussen 2002 en 2012 van enkele, beheerrelevante weidezangvogels in het BMP/WMF-plot in De Samenvoeging van SBB.

Voorts wordt als oorzaak voor de achteruitgang (verhoogde) predatiedruk genoemd, onder andere door de vos, Zwarte Kraai, Buizerd, Blauwe Reiger en 'kiekendieven'. Ondanks de achteruitgang is De Samenvoeging in zijn geheel (inclusief het grasland buiten het proefvlak en It Var) echter nog steeds van betekenis voor diverse graslandvogels.

4.10 Soortbesprekingen

De soortbespreking hierna behandelt schaarse en zeldzame Rode lijst (meet,- doel,- en/of Natura-2000)soorten, waarbij de nadruk ligt op het beheer, biotoopgebruik, aantalverloop of andere specifieke aspecten. Opmerkingen over aantallen en trends zijn gebaseerd op de actuele indexen en van de SOVON BMP-database, waarbij tevens aanvullende informatie is geput uit de meest recente 'Vogelbalans 2012' (SOVON 2012). De vermelde territoria slaan op de gehele oppervlakte van het gekarteerde gebied, dus zowel de deelgebieden van IFG als die van SBB.

ROERDOMP, *1 territorium*

De enige Roerdomp in De Fluezen zat in door ondiep water omringd moeras met oud riet op het schiereilandje in 't Zand, enkele honderden meters vóór het eilandje 'Sânkop'. De 'hoempende' vogel, indicatief voor een territorium, is vanaf deze locatie tijdens drie inventarisatieronden tussen april en mei vanaf enige afstand waargenomen; zowel in de vroege ochtend als later overdag.

WINTERTALING EN ZOMERTALING; *resp. 6 en 3 territoria*

De territoriumverdeling van, als broedvogel vastgelegde, aantallen Wintertalingen was als volgt: één paar in Bûtlannen de Fluezen, één paar in de oeverzoom langs de Fluesen en vier paar in de Samenvoeging (waarvan twee in het WMF-proefvlak). De Zomertaling, die iets schaarser bleek te zijn, zat met twee paar in Bûtlannen de Fluezen en richting de Samenvoeging met één paar in de moerassige zoom langs de Fluesen. De combinatie in het gebied van nat en plaatselijk ruig grasland, hier en daar omgeven door ondiep water en zeggenmoeras, vormt aantrekkelijk broedhabitat voor beide talingsoorten.

SLOBEEND, *9 territoria*

Het gros (vijf paar) van de Slobeenden hield zich op in Bûtlannen de Fluezen. In 2004 werden hier ook al twee paar vastgesteld. De overige vier territoria bevonden zich in De Samenvoeging, waarvan twee in het WMF-plot. Evenals voor de Winter- en Zomerta-

ling vormt de aanwezigheid van nat hooiland (om in te nestelen) met veel ondiep water en moerassige terreindelen (om te foerageren), voor de Slobeend geschikt broedhabitat.

BRUINE KIEKENDIEF, *5 territoria*

Territorium- en nestindexerende vogels zijn tijdens de ronden in maart, mei en juni, in moerassige delen met ouder riet en natte ruigte, vastgesteld in Morra Fûgelhoeke (1), Bûtlannen de Fluezen (1), Oarden (1) en het 'schiereilandje' (2). Bij tenminste 4 paren zijn vogels met nestmateriaal, prooioverdracht en voedselvluchten waargenomen. Over het uiteindelijke broedsucces zijn geen cijfers bekend. Wat betreft broedsucces wist Willem Louwsma te melden dat tenminste één paar succesvol was met drie jongen. Daarnaast mislukte bij één van de overige paren een nest.

KWARTELKONING, *1 territorium*

In de ochtend van 30 mei (4e ronde) werd de raspande territoriumzang van de Kwartelkoning herhaaldelijk met kleine tussenpozen gehoord vanuit het natte boezemhooiland aan de oostkant van Bûtlannen de Fluezen. Naast enkele kort begroeide, soms modderige delen, bestond de begroeiing hier later in het voorjaar voornamelijk uit een afwisseling van kruidenrijke grasland- en ruigtevegetaties in verschillende lengtes. Met het oog op een eventueel noodzakelijke aanpassing van het (maai)beheer, is de locatie van de waarneming doorgegeven aan IFG, hoewel uiteraard niet met zekerheid te zeggen was of het hier daadwerkelijk een broedpaar betrof. Het ziet er overigens naar uit dat 2012 één van de betere jaren was voor deze specifieke hooilandsoort.

KLEINE PLEVIER EN BONTBEKPLEVIER, *resp. 4 en 4 territoria*

Beide grondbroeders zijn vastgesteld op zo goed als onbegroeide plaatsen, zoals laat in het voorjaar drooggevallen plasdras en modderplaatjes rondom plasjes (Bûtlannen de Fluezen, De Samenvoeging) of op een enkele nog niet volkomen verruigde vooroever. Als ware pioniervogels (met name Kleine Plevier) moeten deze soorten het vooral hebben van dergelijk habitat waar vrijwel geen bodembegroeiing aanwezig is, bijvoorbeeld ten gevolge van natuurlijke dynamiek, of dankzij uitgevoerde beheer- of herinrichtingmaatregelen in een gebied.

WATERSNIP, *2 territoria*

De Watersnip werd als broedvogel alleen vastgesteld in het WMF-proefvlak in De Samenvoeging. De in ons land gestaag zeldzamer wordende soort,

met specifieke voorkeur voor drassig structuurrijk grasland, behoort (zij het in bescheiden aantal) nog steeds tot de regelmatige broedvogels in De Samenvoeging. Vanuit het omliggende gebied buiten het plot, werden in april en mei ook door de SOVON-medewerker zowel territoriale mekkervluchten als kloktikkende vogels gadeslagen. Dit meestentijds door mannetjes vertoonde gedrag heeft zowel een territorium- als baltsfunctie (Cramp & Simmons 1983).

GRUTTO, 19 territoria

In 2004 kwam de soort nog met een 'magere twee paar' voor in het hooiland van Bûtlannen de Fluezen en één paar in de Lânseinpolder. De afgelopen (bijna) tien jaar is het met de 'ongekroonde koning der Nederlandse weidevogels' snel verder bergafwaarts gegaan; een integraal structurele ontwikkeling die nu ook zichtbaar is in de gebieden van De Fluezen. Bij deze inventarisatie zat nog een populatie Grutto's in groepjes verspreid over De Samenvoeging, met inbegrip van het WMF-plot en It Var. De meeste (negen) broedparen, in het door SOVON getelde deel, kwamen voor aan de noordkant op een viertal kruidrijke percelen met weinig ruigte. Aan de zuidkant hokten vier paren bij elkaar op een perceel. In het WMF-plot telde A. Blom ook nog zes gruttoparen. De indruk was dat het broedsucces van de Grutto's in het gebied niet overhield; aan de zuidkant werden amper alarmerende vogels met jongen gesignaleerd. In de percelen van It Var, aan de noordoostkant, leek het beter en toonden de meeste vogels alarmgedrag in mei en juni, zodat aangenomen mag worden dat hier succesvol gebroed is.

TURELUUR, 19 territoria

Hoewel het zeker ook niet voor de wind gaat met de Tureluur, weet de steltloper zich vergeleken met andere resoluut afnemende soorten (Scholekster, Grutto) zich nog aardig staande te houden. De (lange termijn)trend in het SOVON/WMF mondt al enige jaren uit in een stabiel aantalverloop. Wat de bezetting in De Fluezen betreft boekte de Tureluur licht terreinwinst in Bûtlannen de Fluezen. Daarbuiten hield de Tureluur zich alleen op in nat tot drassig (ook ruiger boezem)grasland in De Samenvoeging. Aan de noordkant (m.i.v. It Var) bezetten zes paren een territorium dicht bijeen. Aan de zuidkant zaten de vogels verspreider, meestal nabij onder water staande terreindelen (temidden van Kluten of Kieviten) in ruiger begroeid grasland, waar ook sprake was van begrazing.

KOKMEEUW EN VISDIEF, resp. 4 en 3 territoria

Eind jaren negentig en 2000 was op Oarden en op de vooroevers bij Bûtlannen de Fluezen tijdens sommige jaren sprake van broedkolonies van de Kokmeeuw (maximaal circa ruim 100 paren) en Visdief (maximaal enkele tientallen paren) (Jager en Rintjema 2012). Dit was het geval in de jaren vlak na het uitvoeren van ingrepen, zoals het met bagger en schelpenzand opspuiten van Oarden en het aanleggen met bagger van de vooroevers. De vogels profiteerden, als grondbroeders, in de ontstane pioniersituatie een paar jaar van geschikte nestelplaatsen. Daarna nam het aantal echter weer snel af, vanwege de teloorgang van kale bodemdelen door voortschrijdende successie van de begroeiing. Tijdens deze kartering zijn van de kolonievogels alleen nog enkele broedverdachte paren aangetroffen in Bûtlannen de Fluezen, op door water omgeven vooroevers en nat boezemgrasland met hier en daar schaars begroeide plaatsen. De territoria van beide soorten zijn gebaseerd op fel alarmerende en met voedsel af- en aanvliegende oudervogels op 8 en 30 mei. Aangenomen mag worden dat het daadwerkelijk om broedparen ging. Doordat de randen van de vooroevers, waarop de vogels waren gevestigd, begroeid waren met hoge ruigtevegetaties, konden de vermoedelijk aanwezige nesten vanaf de vaste wal niet met het blote oog worden vastgesteld.

KOEKOEK, 3 territoria

In 2004 werd de Koekoek wel als waarschijnlijke broedvogel in De Fluezen opgemerkt, maar buiten de telling gehouden omdat de (tegenwoordige in zwaar weer verkerende Rodelijst)vogel niet op de BMP-Blijst bijzondere soorten staat. Bij deze vlakdekkende inventarisatie werden drie territoria van de Koekoek genoteerd, verdeeld over Bûtlannen de Fluezen en Koudumberboskje van IFG en Skar van SBB. Vanwege de sterke bewegingsactiviteit (het dwars door gebieden pendelen) van Koekoeken, is goed gelet op onderscheidende waarnemingen van mannetjes en vrouwtjes. De verspreiding van de markante broedvogelsoort in de Fluezen hangt direct samen met de aanwezigheid van moerasbiotop met riet en natte struwelen, waarin grotere concentraties voorkomen van soorten zoals Rietzanger, Bosrietzanger en Kleine Karekiet; potentiële waardvogels voor de Koekoek (Hellebrekers 2004).

VELDLEEUWERIK, 13 territoria

Op meerdere plaatsen tegelijkertijd, kwinkelerende Veldleeuweriken kwamen in het gebied uitsluitend voor boven droge tot vochtige, meest kruidrijke graslanddelen in De Samenvoeging. Het centrum

van het zuidelijke deel was het best bezet door de soort.

GRASPIEPER, 45 territoria

Van alle aan grasland gebonden soorten kwam deze 'weidezangvogel' het meest duidelijk naar voren in de kartering van De Fluezen. Niet zo verrassend, want Graspiepers houden van graslandterrein met veel (rand)structuur en het nodige aan bodemreliëf, zoals sloot- greppel- en kaderanden, of andere overgangen tussen hoge en lage terreindelen met gevarieerde vegetatielengtes (ruigtepollen). De meeste territorium- en nestindicerende vogels waren te vinden in De Samenvoeging en Bütlanan de Fluezen, waaronder in Lânseinpolder. Beide deelgebieden voorzien op dit moment ruimschoots in bovengenoemde, door de Graspieper geliefde biotoopaspecten.

GELE KWIKSTAART, 11 territoria

Blijkens de trendontwikkelingen in het SOVON/WMF is de Gele Kwikstaart de laatste jaren bezig met een opvallende opmars. Dat wil zeggen dat de soort in de al enige tijd bezette proefvlakken toename laat zien en steeds vaker opduikt in nieuwe (tel) gebieden. Deze areaaluitbreiding is vooral gerelateerd aan grasland; in akkerland was de bezetting van de Gele Kwikstaart over het algemeen al beter. Grotere aantallen of vestigingen gelden met name voor bloemrijkere reservaten, zoals (deels botanisch beheerd) halfnatuurlijk beek- of overstromingsgrasland. Maar ook in gangbaar boerenland, waar uitgesteld maai- of extensiverend randbeheer plaatsvindt, worden de laatste jaren vaker Gele Kwikstaarten aangetroffen. In de IFG-deelgebieden van De Fluezen heeft de soort, die hier in 2004 nog niet werd vastgesteld, zich nu ook met zeven paar gevestigd. Daarvan zaten vijf paren in nat hooiland en langs de kade van Bütlanan de Fluezen, één paar op de bekading in de Alde Karre en één paar in het grasland bij Koudumberboskje. De Gele Kwikstaart houdt, nog meer dan de Graspieper, van grasland met het nodige aan bodemreliëf, veel randstructuren en mozaïekachtige vegetatiepatronen, zoals bloemrijke en ruige delen afgewisseld door vrijwel onbegroeide (nattere of schralere) plaatsen. Dit laatste aspect is van belang voor het zoeken naar voedsel, op of vanaf de grond. Opgaande kruiden(randen) en pollen e.d. zijn geschikt om tussen te nestelen en dienen tevens als zang- en uitkijkpost.

NACHTEGAAL, 2 territoria

De habitat in het Koudumberboskje, waar de Nachtegaal zich in thuis voelde, bestond uit vochtig loofbos met een dichte onderlaag van wilgenstruiken,

braam, brandnetel en varen nabij open plaatsen. In mei en juni zijn zingende en fel alarmerende vogels waargenomen. Begin juni zat één opgewonden paar met (tenminste) twee, ogenschijnlijk pas uitgevlogen jongen in de boszoom.

SNOR, 1 territorium

De op nat overjarig rietmoeras aangewezen vogel was ronduit schaars in De Fluezen. Het enige territorium is aangetroffen in Bütlanan de Fluezen van IFG; het mannetje verraadde de aanwezigheid door middel van zijn sonore geratel vanuit een smalle strook hoog en oud riet, omgeven door opslag van wilgjes en zeggen. Het is onduidelijk of de vogel ook gepaard was.

SPOTVOGEL, 3 territoria

De onnavolgbaar schertsende riedel van de soort werd op 30 mei, binnen een straal van ongeveer honderd meter, op drie plaatsen tegelijkertijd vastgesteld in het deelgebiedje Feandyk van SBB. In andere, struikrijke(re) gebiedsdelen zweeg de soort in alle toonaarden. De verkozen biotoop bestond uit een dicht en gelaagde strook vochtig bos, onder meer gelaardeerd met braam,- vlier- en wilgenstruiken, zo'n beetje op de oeverwal van de Fluessen.

MATKOP, 1 territorium

De mezensoort, die overigens sowieso tamelijk schaars is in de zuidwestelijke regio van Friesland, zat alleen in het Koudumberboskje. Dit vochtige loofbos is dan ook, vanwege de gecombineerde aanwezigheid van veel zacht (kwijnend tot dood) loofhout, zoals berk, populier en wilg, tezamen met voldoende jonge struikopslag, uitermate geschikt voor Matkoppen. Afgezien van de mate van landelijke verspreiding, hangt de dichtheid samen met de omvang van het bos. De gemiddelde, met optimaal boshabitat samenvallende actieradius van de Matkop in bos bestrijkt circa zeven hectare per paar; tevens zo'n beetje de gehele beboste oppervlakte (ca 10 ha) van het Koudumberboskje.

KNEU, 26 territoria

Deze expliciete zadeneter, die landelijk in de verdrukking zit, lijkt het in De Fluezen momenteel redelijk naar de zin te hebben. In 2004 was dit kennelijk nog niet het geval, want de kartering leverde toen geen enkele Kneu op (Heide & Koopmans, 2005). Deze inventarisatie resulteerde binnen dezelfde oppervlakte van IFG nu in veertien territoria. De meeste (zes) kneuparen zaten in Bütlanan de Fluezen. Voorts zaten vier paren in Koudumberboskje, vier paren langs de oevers van de Fluessen en één

paar in Aldekarre. Aannemelijke verklaring voor het 'opvallende' verschijnen van de Kneu in het gebied is waarschijnlijk, dat na 2004 op verschillende plaatsen aantrekkelijker habitat is ontstaan, zoals kruidenrijke ruigteopslag en struikvorming in of rond boezemgras- en rietland. De overige twaalf, binnen

de begrenzing van SBB-eigendom aangetroffen territoria zijn vastgesteld in De Samenvoeging (drie paar) en Feandyk (negen paar). De relatief hoge dichtheid van de Kneu in dit gebiedje mag opvallend genoemd worden.

Kneu. Foto: Hans Gebuis

5. Evaluatie

De broedvogelinventarisatie in 2012 levert al met al een betrouwbare weergave op van de betekenis en potenties van De Fluezen voor broedvogels en kan goed dienen als leidraad bij de voortzetting van het door IFG en SBB gevoerde beheer. Op grond van de resultaten in paragraaf 4 en aan de hand van relevante vogelgroepen (waaronder SNL- en doelsoorten) wordt ingegaan op de relatie tussen het beheer, terreintype en de mate waarin verschillende soorten met overeenkomstige biotoopvoorkeur voorkomen (Sierdsema 1995). In 5.1 volgt tot slot per vogelgroep en bijbehorend beheertype een korte nabeschuiving, waarin enkele beheerconclusies- en adviezen worden aangedragen.

De mate van compleetheid, waarin diverse soorten met vergelijkbare biotoopeisen in een gebied voorkomen, levert nuttige informatie op over de terreinomstandigheden en mogelijkheden voor broedvogels. De natuurorganisaties, die bepaalde beheerdoelen nastreven, oefenen hier invloed op uit. Voor De Fluezen is met het oog op Natura-2000 de focus gericht op instandhouden van (inter)nationale waarden voor moeras- en watervogels. Het huidige beheer, zowel bij IFG (Bakker & Rintjema 2002) als bij SBB (Interne kwaliteitsbeoordeling 2010, versie 5.1), is gebaseerd op enerzijds spontane ontwikkeling (passief), anderzijds op maatregelen voor behoud of versterken van het boezemlandsysteem en specifieke terreintypen, zoals gras- en rietland (actief). Natuurlijke ontwikkeling, zonder ingrijpen of soms met bijsturing, geldt bij IFG onder meer in bos (Koudumberboskje), voor moeras- en rietbegroeiing langs oevers en op de eilandjes 'Krúspôle en Sânkop'. In moerassige delen wordt opslag als opmaat voor de primaire bosfase echter nu en dan weggehaald, ten gunste van habitatbehoud voor moeras- en rietvogels (en tevens in het belang van de Noordse woelmuis). Voor het eilandje Oarden staat in principe de interne afspraak om hier geschikt broedbiotoop voor kolonievogels (en/of andere specifieke grondbroeders) te handhaven. Verder wordt actief beheer (jaarlijks) toegepast in rietland, of in de overgang naar open te houden boezemhooiland, door middel van 's winters cyclisch en gefaseerd maaien. Hooiland (onder andere in Lânseinpolder) wordt 's zomers (vrij laat) gemaaid en afgevoerd, waarna het in de periode ervoor en erna zo veel mogelijk onder invloed van de boezem komt te liggen.

Bij SBB geldt dat het grootste deel van het gras-

land in de Fluezen (Samenvoeging, It Var) wordt beheerd ten gunste van weidevogels en hooiland(dotterbloem)vegetaties. Ook (botanisch belangrijke) delen van rietland worden herhaaldelijk ('s winters) gemaaid. In de overige, meest kleine gefragmenteerde delen van 'bùtlannen', stukjes bos en rietmoeras wordt door SBB (méér) ruimte gelaten aan natuurlijke ontwikkeling.

5.1 Beheerconclusies- en adviezen

Bosvogels (met inbegrip van struiken en spontane randopslag)

Door het nagenoeg ontbreken van bos in de Fluezen is deze groep niet van het grootste belang voor het beheer. Uitzondering is het Koudumberboskje, dat goeddeels bestaat uit vochtig (middel)oud loofbos. Zacht (zowel dood en kwijnend als vitaal loof)hout (es, wilg, populier) van oudere leeftijd is er toonaangevend. Het bos heeft een tamelijk goede struik- en kruidlaag en beschikt tevens over open plaatsen. Beperkende factor is de relatief kleine omvang (ongeveer zeven tot tien hectare), in samenhang met de vrij noordelijke en geïsoleerde ligging van het bos. Daardoor kan het minder gauw gekoloniseerd worden door (stand)bosvogels, die vanuit bolwerken in zuidelijker gelegen grootschalige bossen het broedareaal willen uitbreiden. Zoals uit de kartering blijkt voorziet het Koudumberboskje in de huidige situatie echter in geschikt habitat voor enkele kenmerkende bosvogels, zoals de Grote Bonte Specht, Matkop, Boomklever en Boomkruiper; (behalve Matkop) meest algemene holenbroeders, die niet erg kieskeurig zijn en in veel middeloude bostypen te vinden zijn. Daarnaast komen op kruid- struiklagen en jong bos aangewezen soorten hier in behoorlijke mate of soms vrij talrijk naar voren, waaronder Heggenmus, Nachtegaal, Tuinfluiter, Zwartkop, Groenling en Goudvink. Over het aantalverloop van deze (merendeels algemene struik)soorten in het Koudumberboskje kan niets worden gezegd, doordat deze hier in 2004 niet geteld zijn (Heide & Koopmans 2005). Aangenomen mag worden dat deze (meest algemene) soorten toen ook al present waren (met name in het Koudumberboskje) en eerder iets toedanaafgenomen zijn. Van de roofvogels handhaven de Buizerd en Havik zich in 't Koudumberboskje. Verder komt in Morra Fûgelhoeke ook een aantal (in subparagraaf 4.7 genoemde) struikbroeders goed uit de verf. Voor SBB is het noordoostelijke, aan de

Fluessen gelegen gebiedje Feandyk van enig belang voor deze vogels. Dat geldt met name voor soorten zoals Spotvogel en Tuinfluiter, die graag in dicht (weelderig en loverrijk) jong bos en struiken broeden en hier goed voor het voetlicht zijn gekomen. Overige struik- en struweelvogels, die hier ook zaten (bijvoorbeeld Putter en Kneu), maar representatief zijn voor biotoop gelieerd aan verruigd en verbost rietland, komen hierna aan de orde onder 'moeras- en rietlandvogels'.

- Om het verscheidene bosvogels blijvend naar de zin te maken is het raadzaam het beheer (natuurlijke ontwikkeling en nu en dan ingrijpen) op dezelfde manier aan te houden. Daarbij is het zinvol ervoor te zorgen dat er balans bestaat tussen oud en jong bos. Een goede mantelzoom, die zich in de huidige situatie aardig lijkt te ontplooien aan de zuid- en oostkant van Koudumberboskje, is positief voor diverse soorten die van natuurlijke bosranden houden (zoals Bosrietzanger, Tuinfluiter, Grasmus, Kneu etc.). Naast natuurlijke randen en open, insectenrijke plaatsen bieden óók een meerwaarde aan bos, bijvoorbeeld voor Grauwe- en Bonte Vliegen-vanger en Gekraagde Roodstaart. De vestiging van (standvogel)soorten, die zich langzaam maar gestaag naar het noorden toe uitbreiden, zoals Kleine Bonte Specht (net als de Matkop tuk op oud en kwijnend zachthout), is waarschijnlijk een kwestie van enige jaren. Deze mogelijkheid bestaat ook voor de Bosuil. Gelet op de primaire doelstellingen in De Fluezen ligt areaalvergroting naar bos van meer betekenis voor (grotere aantallen al presente, of voor het aantrekken van nog ontbrekende, kritische en veeleisende soorten) bosvogels niet voor de hand.

Moeras- en rietlandvogels (met inbegrip van kruiden- en ruigtestruwelen, alsook open water)

Voor het beheer is het van belang te kijken naar soorten waarbij de habitatvoorwaarden uiteenlopen van nat overjarig riet- en zeggenmoeras en vitaal (water)riet, tot en met verruigd en verbossend rietland. Zoals de clusterkaart met SNL-meetsoorten (figuur 5) bij IFG aantoont, bepalen vooral algemenere, minder kritische vogels van rietruigten en moerasstruwelen het huidige beeld (Blauwborst, Rietzanger, Putter, maar ook Rietgors e.d.). Dit vloeit waarschijnlijk goeddeels voort uit het feit dat het beheer berust op 'niets doen en spontane ontwikkeling', in samenhang met de herinrichting die medio-eind jaren 2000 plaatsvond. Met name in Bûtlanan de Fluezen heeft dit in de loop van de tijd

geleid tot uitbreiding van deze biotoopsamenstelling, samen met (voedselrijk) ondiep water en op enkele plaatsen overjarig riet. Ook eenden en ganzen, zoals Bergeend, Krakeend en Grauwe Gans hebben hiervan (soms stevig) geprofiteerd, in het kielzog van landelijke populatiegroei. Het verspreidingspatroon van deze, meest talrijk aanwezige soorten loopt door in de rest van moeras- en rietlandterrein in IFG-gebied en De Samenvoeging van SBB. Daarbij is veelal sprake van een diffuse verspreiding, afgewisseld door hogere concentraties en grotere diversiteit (Sprinkhaanzanger, Bosrietzanger, Grasmus, Putter en Kneu bij elkaar) in de 'betere' terreindelen (zoals o.m. in Bûtlanan de Fluezen en Oarden). Dat geldt ook hier en daar voor de oeverzoom in De Samenvoeging en Feandyk. De Kneu (en Putter) is als specifieke zadeneter sterk gebaat bij het grote aanbod van kruidenruigtes. Vermeldenswaardig, met het oog op aanverwante soorten die behoudens verspreide struwelen in (waterrijk) rietland behoeft hebben aan (wilgen)bomen, is het voorkomen van de Buidelmees. Van deze zeldzame soort is een territorium vastgesteld op de Sânkop.

Veeleisende, meest kritische soorten (Roerdomp, Bruine Kiekendief, Waterral, Snor, Baardman), die in moeras veel overjarig riet met open water riet en zeggenformaties nodig hebben, komen bij de kartering als vrij schaars naar voren, of ontbreken helemaal (zoals de Natura2000-soort Porseleinhoen) in het gebied. In Bûtlanan de Fluezen komen derge-

De herinrichting voor natuurherstel van Bûtlanan de Fluezen, waarbij o.a. vooroevers zijn aangebracht, heeft in de loop van de jaren geleid tot uitbreiding van biotoop met rietruigten en moerasstruwelen, ten gunste van soorten zoals Bergeend, Krakeend, Grauwe Gans, Blauwborst, Rietzanger, Putter en Rietgors. Kolonievogels, zoals Visdief, hebben er tot dusverre minder van geprofiteerd, doordat de vooroevers vrij snel zijn verruigd.

lijke (kritische) vogels (met name Baardman) sterker uit de verf, gevolgd door natte delen met oud riet op de Oarden en 'het schiereilandje' in 't Zand, waar de Roerdomp en Bruine Kiekendief (2 paar) bij elkaar zijn vastgesteld. In het verlengde van deze rietvogels gaat de aandacht ook uit naar de (algemene) Kleine Karekiet, die in deze habitat juist het dichte, veelal jongere 'waterriet' verkiest. Bij de (algemene) soort valt de veelal lintvormige, hier en daar geclusterde bezetting op, samenvallend met rietkragen en rietplukken in en langs open water.

- Om verschillende moerasvogels vast te houden of aan te trekken in de Fluezen, dient genoeg broedbiotoop aanwezig te zijn met enerzijds een groot aanbod van overjarig rietmoeras, anderzijds rietland of drassige delen met natte ruigtestruwelen. Zoals vastgesteld, hebben in de huidige hoedanigheid vooral rietruigte- en struweelsoorten (meer nog dan in 2004) de overhand. Voor specifieke, overjarige rietvogels (o.a. Roerdomp, Bruine Kiekendief, Snor, Baardman) is het moerashabitat aan de kleine kant. Deze soorten zijn (naast eenjarig riet) gebaat bij een beschikbaar areaal vanaf tenminste ongeveer 20-30% (liefst meer) oud riet (Van der Winden *et al.* 2003). Het optimum qua percentage oud riet voor het Baardmannetje ligt op 60%, waarbij ook 's winters wordt voorzien in voedsel, zoals rietzaad (Beemster *et al.* 1999). Voor het stimuleren van riet- en moerasvegetaties is vernatting en dynamisch peilbeheer essentieel. Binnen de gestelde beheerkaders zijn hiervoor waarschijnlijk (uitbreidings)mogelijkheden voorhanden in en rond Bútlannen de Fluezen, op een deel van Oarden en in delen van de oeverzoom langs de Fluessen, zoals aan de (zuid-) en oostkant van het Koudumberboskje. Hier ligt tussen het bos en de rietoever langs het meer een flinke lap verruigd (boezem)grasland, met veel hoge rietgras- en pitruspollen. Door een hoger en dynamisch peil in te stellen (bijvoorbeeld m.b.v. van een windmolen vanuit het meer), waarmee het gebied gedurende het grootste deel van het jaar (zeker in het broedseizoen) plasdras komt te staan, kan hier meer moeras- en rietbegroeiing gaan groeien ten gunste van moerasvogels. Deze (her)inrichtingsmaatregel zou, gezien de ligging binnen de Ecologische Hoofdstructuur, ook goed passen bij de eerdere voorstellen die in dit opzicht zijn aangereikt in 'Kersten & van der Heide 2004.' Ook de Natura2000-soort, het Porseleinhoen, zou groot voordeel kunnen hebben van bovengenoemde adviezen. Verder liggen ook in Morra

Fûgelhoeke potenties voor moeras- en rietvogels. Te verbeteren knelpunt voor de rietgroei hierbij is de tamelijk slechte waterkwaliteit in het gebied (Jager en Rintjema 2012). Tevens zou hier af en toe, in plaats van 'nietsdoen', een iets actiever beheer gevoerd moeten worden (zoals verwijderen van opslag e.d.), om de doelstelling waar te maken. Tot slot biedt de oeverzone tussen het meer en De Samenvoeging aan SBB en IFG de mogelijkheid tot het creëren van een groter areaal oud riet, of grotere terreindelen met plasdrasse ruigten, natte struwelen en zeggen. Maar dit druist hier waarschijnlijk in tegen de primaire doelstelling van SBB voor het belendende grasland in De Samenvoeging; namelijk optimaal openhouden ten behoeve van weidevogels.

Door delen van het gebied te vernatten met een dynamisch peilbeheer, kan een groter areaal plasdras in De Fluezen worden gecreëerd, waarvan verscheidene moerasvogels en ook de Natura2000-soort het Porseleinhoen kan profiteren.

Graslandvogels (met inbegrip van plasdras met ruigere vegetaties en ondiep water)

Voor diverse (steltloper)soorten van graslandbiotoop geldt dat zij gebonden zijn aan gevarieerd en gradiëntrijk vochtig tot nat grasland. Daarin voeren (relatief korte) bloemrijke grasvegetaties de bovenaan, maar zijn (bijvoorbeeld voor Kleine Plevier, Bontbekplevier, Kluut e.a.) tevens schaars begroeide bodemdelen te vinden, alsook plaatsen waar (onder meer voor Kwartel, Kwartelkoning, Graspieper, Gele Kwikstaart en Paapje) hogere kruidenruigten gedijen. Natuurlijk reliëf, in de vorm van hoogte- en laagteverschillen van de bodem, is voor veel graslandvogels een pre. Eenden en talingen hebben daarnaast, meer nog dan steltlopers, behoefte aan veel ondiep open water en drassige delen. De Samenvoeging (m.i.v. It Var) van SBB komt hier, met

een aaneengesloten oppervlakte van ruim honderd hectare open grasland en een mix van bovengenoemde habitataspecten het meest aan tegemoet en biedt daardoor de beste mogelijkheden aan deze vogels. Overige gras- en hooilandlandjes van IFG (in Bûtlanden de Fluezen, Lânseinpolder en ten zuiden van het Koudumerboskje) zijn aan de kleine kant, meer besloten en/of versnipperd en daardoor van minder betekenis. Dit houdt niet in dat deze graslandjes geen potentie hebben voor dergelijke vogels. De kartering toont aan dat deze gebiedsdelen verschillende soorten kunnen aantrekken, waaronder Wintertaling, Zomertaling, Kwartelkoning, Kleine Plevier, Bontbekplevier, Visdief, Gele Kwikstaart en Graspieper. Met betrekking tot de functie van Lânseinpolder voor weidevogels gaat bij de IFG de beheer voorkeur uit naar omvorming tot zomerpolder, die 's winters met boezemwater kan overstromen. Struikelblok hierbij is dat de eigenaar van het particuliere deel in het midden van de polder, (vooralsnog) geen medewerking wil geven aan het plan.

Zoals aangegeven in subparagraaf 2.2, rust op het grootste (binnendijkse) deel van De Samenvoeging primair een weidevogel doelstelling. In het andere (buitendijkse) deel, bestaand uit inunderend boezemgrasland, ligt het accent meer op botanische waarden. Ecologisch gezien sluiten beide beheertypen op elkaar aan en kunnen ze gezamenlijk bijdragen tot gevarieerde condities, wat essentieel is voor een grotere soortendiversiteit. Omdat veel graslandvogels in de knel zitten is het weidevogelbeheer ten aanzien van reservaten, vooral in de afgelopen tien jaar, extra onder de loep genomen door de natuurorganisaties. Dit heeft geleid tot een gezamenlijke aanpak, onder de noemer 'Opkrikplannen Friese weidevogelreservaten'. Voor De Samenvoeging houdt dit in dat een lijst is opgesteld van knelpunten en maatregelen, die worden aangegeven om de achteruitgang van relevante doelsoorten een halt toe te roepen en de situatie te verbeteren (Oosterveld, 2006). In dit dossier worden **1**) de volgende factoren als grootste zorg-, en verbeterpunten en **2**) aanbevolen maatregelen genoemd:

1. verstoring van openheid door verbossing, verruiging van grasvegetaties, ontwatering via diepe waterlossing aan de westkant, een kritische pH van de bodem, ontoereikend greppelonderhoud, langdurige overstroming van boezemland en predatiedruk.
2. ruiming van bosopslag in de oeverzoom, afzetten van opgaande bomen bij de camping, bosvorming op 'lytse eilantsjes' tegenhouden (dit op aanraden in overleg met IFG), (naast begrazing) óók

maaien toepassen in boezemland, bekalken/bemesten, greppels op orde brengen, peilverhoging doorvoeren in westelijke waterlossing, efficiëntere bestrijding van predatoren (Zwarte Kraai, vos) verzamelen van gegevens die betrekking hebben op hierboven genoemde zaken.

In paragraaf 2.2 is aan de orde gekomen dat veel van deze (extra) maatregelen inmiddels zijn uitgevoerd, of onderdeel vormen van het beheer in De Samenvoeging. Het pakket maatregelen dat, binnen de mogelijkheden en beperkingen, wordt ingezet lijkt op zich toereikend het gebied aantrekkelijk te houden voor graslandvogels. Belangrijk is regelmatig te checken of de beheeraanpak al dan niet tot meetbare effecten en verbeteringen heeft geleid. Bijvoorbeeld gelet op het gewenste niveau (5.0 à 7.0) van de pH (Bund 1998), of het juiste waterpeil (0.20 à 0.40 meter onder het maaiveld, Beintema *et al.* 1995). Ook het tegengaan van verruiging, althans waar dit in grasland ongewenst is, is van belang. Tevens strekt het tot aanbeveling binnen de gekozen beheeraanpak in de broedtijd voortaan geen (of hooguit zeer extensieve) begrazing meer toe te laten op kwetsbare natte (boezem)delen, waardoor de vegetatie en de grond hier totaal worden vertrapt en onbeheerbaar worden. Dit risico geldt uiteraard ook voor nesten van grondbroeders, die zich juist in deze terreindelen bevinden. Beter is hier begrazing toe te passen na de broedtijd, tijdens de drogere zomerperiode, in combinatie met maaien. Extensief voorweiden kan hier en daar op drogere stukken grasland worden ingezet, wat (qua hergroei met een mozaïekstructuur) bijdraagt tot gunstige foerageeromstandigheden voor mobiele oudervogels met kuikens. Tot dusverre hebben alle inspanningen in De Samenvoeging echter niet geresulteerd in een ombuiging naar populatieherstel van kenmerkende doelsoorten, m.n. bij de 'klassieke steltlopers' en Veldleeuwerik. Het is de vraag of het lonend is nog meer aan maatregelen toe te voegen aan het weidevogelbeheer in De Samenvoeging. Landelijk, óók in Fryslân, gaat het al een poos structureel achteruit met Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur of andere kwetsbare soorten, zoals Slobeend, Wintertaling, Zomertaling of Veldleeuwerik. Deze negatieve ontwikkeling van integrale populatiekrimp treft ook reservaten. Om in elk geval de verschillende, nog steeds aanwezige weidevogels aan De Samenvoeging te blijven binden, wordt geadviseerd op basis van continuïteit door te gaan met afgesproken maatregelen voor het optimaliseren van de situatie. Door de talrijke notities en rapporten, die de afgelopen jaren over het weidevogelthema zijn verschenen, is ondertus-

sen genoegzaam bekend waar de grootste obstakels liggen en adequaat weidevogelbeheer over de volle breedte aan dient te voldoen. Wat betreft reservaten zoals De Samenvoeging, wordt in dit kader (wellicht ten overvloede) verwezen naar het rapport 'Oosterveld & Altenburg 2004', dat als opstapje diende voor het 'Friese weidevogelopkrikplan'. Hierin staan alle vereiste criteria en richtlijnen gebundeld, die om de hoek komen kijken bij het goed beheren van waardevolle weidevogelgebieden.

Kolonievogels

In de huidige situatie zijn karakteristieke kolonievogels (zoals Aalscholver, verschillende reigers, meeuwen en sterns) nauwelijks of helemaal niet aanwezig in De Fluezen. Van deze vogels hebben Kokmeeuw en Visdief in de jaren negentig en eind 2000 enkele keren gebroed op eilandje Oarden en de vooroevers, op het moment dat hier ideale (pioniers)omstandigheden aanwezig waren (zie soortbespreking). Alleen in Bütllannen de Fluezen kwamen nu nog enkele broedverdachte kokmeeuw- en visdiefparen voor, die zich ophielden in onbegroeide delen op de vooroevers en drassig hooiland. Daar kan in feite ook de Kluut, die in dit deelgebied en De Samenvoeging zat, toe worden gerekend. Geschikt habitat is, zeker wat broedgelegenheid betreft, nog summier voorhanden in het gebied. It Fryske Gea heeft in het beheerplan opgenomen Oarden in te richten als broedbiotoop voor kolonievogels. Momenteel voldoet het eilandje niet aan deze voorwaarde. Eén van de manieren waarop dit kan worden bewerkstelligd is (door een deel van) het eilandje regelmatig op te spuiten, ondersteund door begrazing, klepelen, maaien, plaggen en/of ruiming van bosopslag (buiten de broedperiode). Voor deze vogels (en andere grondbroeders) zou dit beheer eigenlijk ook moeten gelden voor de vrij recentelijk aangelegde vooroevers, vanwege hun 'ideale ligging' temidden van open (voedselrijk) water. Het nabij gelegen eilandje Lytse Krúspôle biedt hiervoor tevens mogelijkheden. In waterrijke gebieden, zonder aanwezigheid van de benodigde natuurlijke dynamiek, is specifiek beheer gericht op kolonievogels nogal bewerkelijk en lastig. Aangezien het hier om een belangrijke vogelgroep gaat, die tot de internationale beschermingsdoelen van het Natura2000-beleidsplan behoort, wordt echter geadviseerd dit beheer consequent en structureel in te gaan zetten in kansrijke gebiedsdelen. Op deze manier kan er voor gezorgd worden dat ook voor kolonievogels nestgelegenheid te vinden is in De Fluezen. De ecologische randvoorwaarde, 'veel open en ondiep, voedselrijk (vis) water', is waarschijnlijk wel genoeg aanwezig.

Samenwerking en beheerafstemming

Uit de gezamenlijke inventarisatieopdracht spreekt de intentie bij IFG en SBB om (vooral in belangrijke natuurgebieden) te streven naar meer onderlinge samenwerking en afstemming van het beheer. In de praktijk blijkt dit echter nog vaak onvoldoende het geval te zijn. Bottleneck hierbij is de versnipperde (en intern ook niet altijd even duidelijke) eigendomsverdeling. Dit 'werkt extra tegen elkaar in', als ook nog eens sprake is van verschillende doelstellingen in kleine gebiedsdelen, die dwars door elkaar heen liggen: bijvoorbeeld open weidevogelgrasland versus natuurlijke ontwikkeling in rietmoeras en/of bos. Deze situatie is in en rond De Samenvoeging vooral het geval. Voor het grootste en belangrijkste deel van De Fluezen geldt voor beide natuurorganisaties dat het Natura2000-beleidsplan, waarin het accent ligt op bescherming van moeras- en watervogels, leidend hoort te zijn bij het beheer. Daarom zou het zinvol zijn met andere betrokken partijen (zoals It Wetterskip) een betere afstemming van gestelde natuurdoelen na te streven. Met ruilen van gebiedsnippers kan een betere indeling van eigendom en beheer in De Fluezen worden gecreëerd. Gelet op het inventarisatieresultaat en de terreintypen die in de huidige situatie het meest representatief zijn voor het gehele Natura2000-gebied, levert de keuze voor het beheertype moeras waarschijnlijk de beste potenties op voor (broed)vogels met kans op meer karakteristieke (Rijde Lijst)soorten.

Roerdomp. Foto: Hans Gebuis

6. Samenvatting

In het voorjaar van 2012 zijn verschillende deelgebieden van It Fryske Gea en Staatsbosbeheer in De Fluezen (310.5 hectare) geïnventariseerd op broedvogels. Een substantieel deel van het gebied valt onder Natura2000. Uit de kartering komt een goed beeld naar voren van de huidige betekenis van De Fluezen voor diverse broedvogels, zoals SNL-meetsoorten en andere beheerrelevante soorten of vogelgroepen, in relatie tot bos, moeras, rietland, ruigten en boezem- en weidevogelgrasland. In De Fluezen zijn in totaliteit 72 broedvogelsoorten vastgesteld. Daarvan zijn 60 vlakdekkend geteld en staan 18 soorten op de Rode lijst: Roerdomp, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Kwartelkoning, Bontbekplevier, Watersnip, Grutto, Tureluur, Visdief, Koekoek, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart, Graspieper, Snor, Spotvogel, Matkop en Kneu. Vermeldenswaard is ook de vaststelling van karakteristieke soorten, zoals Bruine Kiekendief, Waterral, Kluut, Kleine Plevier, Kokmeeuw, Baardman en Buidelmees. De Natura2000-soort Porseleinhoen is niet aangetroffen. Van de door IFG gehanteerde SNL-natuurbeheertypen zijn twaalf SNL-meetsoorten vastgesteld. Voor het pakket (ofwel natuurbeheertype) 'moeras, gemaaid riet & ruigteveld' zijn dat: Bruine Kiekendief, Waterral, Blauwborst, Rietzanger, Sprinkhaanzanger, Baardman en Putter. Bij 'vochtig hooiland': Kwartelkoning en Tureluur. Bij 'haagbeuk/essenbos': Grote Bonte Specht, Nachtegaal en Boomklever.

Vergeleken met de kartering in 2004, betrekking hebbende op een representatief gebiedsdeel van IFG in De Fluezen, valt 67% van de broedvogels positief uit (toename/verschenen), vertoont 19% een negatieve tendens (afname/verdwenen) en bleef 14% stabiel. Bij de positieve groep zaten tien Rode Lijstsoorten, wat erop duidt dat in het gebied een groter en gevarieerder biotoopaanbod beschikbaar is gekomen. Een redelijk aantal (meest algemenere tot schaarse) soorten heeft geprofiteerd van beheerregelen- en maatregelen in de afgelopen tien jaar. In algemene zin kan worden geconcludeerd dat verschillende broedvogels van moerashabitat met natte rietruigten, struik- en struweelopslag en (voedselrijk)

water in De Fluezen beter voor de dag komen dan bos- en graslandvogels (behoudens bijvoorbeeld in bepaalde delen Graspieper en Gele Kwikstaart, die uit de voeten kunnen in nat ruig grasland). De aantalontwikkeling (2004-2012) van rietmoeras- en ruigte- en struikvogels in BMP-proefvlak Morra Fûgelhoeke onderschrijft dit beeld. De toename in dit deelgebied van Rietzanger en Kleine Karekiet duidt op een vergroot habitataanbod van rietmoeras. Specifieke soorten van oud riet behoren nog niet tot de vaste broedvogels van Morra Fûgelhoeke, maar komen er wel met enige regelmaat voor, met name de afgelopen vijf jaar.

Het aantalverloop (2002-2012) binnen het WMF-proefvlak in De Samenvoeging van broedvogels en soortgroepen die centraal staan bij het weidevogelbeheer van SBB, duidt op structurele achteruitgang van steltlopers en weidezangvogels zoals Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur en Veldleeuwerik. Landelijk schaarse tot zeldzame soorten (Wintertaling, Zomertaling, Kluut en Watersnip) komen voor in meest kleine en/of onregelmatig incidentele aantallen. De Graspieper handhaaft zich gezien de lange termijn redelijk; de Gele Kwikstaart verscheen in het gebied. Ondanks de achteruitgang is De Samenvoeging in zijn geheel (buiten het proefvlak en It Var), gelet ook op de vrij grote soortendiversiteit, nog steeds van betekenis voor graslandvogels.

In het rapport worden per beheertype adviezen aan de hand gedaan, die goed kunnen aansluiten op de doelstellingen van Natura2000. Punt van serieuze aandacht is de versnipperde eigendomsverdeling tussen IFG en SBB in bepaalde gebiedsdelen. Aanbevolen wordt deze situatie te verbeteren (gericht op sterkere gebiedssamenhang), waarbij het Natura2000-beleidsplan leidend hoort te zijn. Gelet op het inventarisatieresultaat en de huidige terreintypen, die het meest representatief zijn voor De Fluezen, levert de keuze voor het beheertype moeras waarschijnlijk de beste potenties op voor broedvogels en een op termijn stabielere situatie met méér karakteristieke (Rode Lijst- en Natura2000-) soorten.

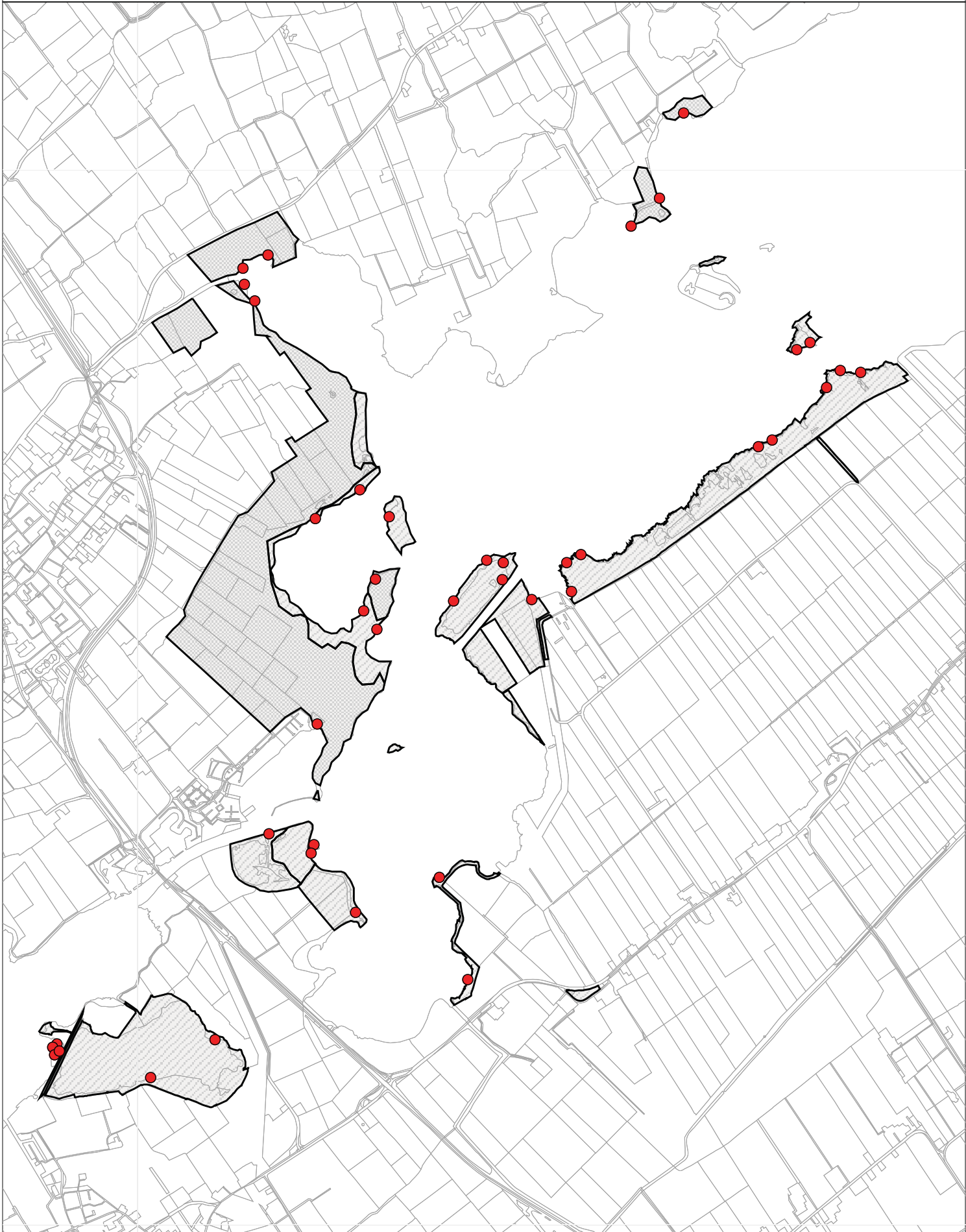
7. Literatuur

- BAKKER, M. & S. RINTJEMA 2002. **Beheerplan Fluezen periode 2002-2027**. IWACO/ It Fryske Gea, Groningen/Olterterp.
- BEINTEMA, A.J., O.MOEDT & ELLINGER 1995. **Ecologische Atlas van de Nederlandse weidevogels**. Schuyt & Co, Haarlem.
- VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. **Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels**. Tirion Uitgevers BV, Baarn.
- CRAMP S. & SIMMONS K.E.L. (EDS.) 1983. **The Birds of the Western Palearctic**. Vol. 3. Oxford University Press, Oxford.
- BUND, C.F. VAN DER 1998. **Beschikbaarheid van de bodemfauna in grasland voor vogels**. De Graspieper 98/1: 33-41.
- VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. **Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek**. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DIJK A.J., VERGEER J.W., (SOVON) & PLATE C. (CBS) 2012. **BMP-resultaten 2011: regen in Sahel en sneeuw bij ons bepalend voor onze broedvogels**. SOVON-Nieuws jaargang 25 (2012) nr 3. (3-6).
- VAN DIJK A.J., HUSTINGS F., BOELE A. **Impressies broedseizoen 2012**. SOVON-Nieuws jaargang 25 (2012) nr 2. (14).
- VAN DER HEIDE Y. & KOOPMANS M. 2005. **Broedvogels van de Fluezen in 2004**. A&W-rapport 644. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv, Veenwouden.
- VAN DER HEIDE Y. & KOOPMANS M. 2005. **Broedvogels van de eilanden in de Fluezen in 2005**. A&W-rapport 644b. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv, Veenwouden.
- HELLEBREKERS A.W. 2003. **Heeft de Koekoek overlevingskansen?** A.W. Hellebrekers, Voorburg.
- JAGER. H. & RINTJEMA S. 2012. **Vegetatie, fauna en Waterkwaliteit van de Fluezen/Fûgelhoeke 2009-2011**. It Fryske Gea, Afdeling Natuurkwaliteit; I.s.m. Wetterskip Fryslân (T.H.L. Claassen e.a.) februari 2012, Olterterp.
- KERSTEN, M. & Y. VAN DER HEIDE 2003. **Inrichtingsplan ecologische verbindingzones bij de Galamadammen**. A&W-rapport 426. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv., Veenwouden.
- KOFFIJBERG K., FOPPEN R. & VAN TURNHOUT C. **Vogelbalans 2012**. SOVON 2012.
- VAN MANEN W. 2005. **Valsstrikken en vingerwijzingen bij het inventariseren van broedvogels**. Handleiding Soortgerichte Gebiedsinventarisaties Broedvogels.
- OOSTERVELD, E.B. 2006. **Opkrikplannen Friese weidevogelreservaten**. Deel 1, Knelpunten en maatregelen bij inrichting en beheer. A&W-rapport 821. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.
- SIERDSEMA H. 1995. **Broedvogels en beheer**. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.
- VAN DER WINDEN J., VAN DER HUT R.M.G., VAN HORSSEN P.W. & ANEMA L.S.A. 2003. **Huidige omvang rietooft in Nederlandse moerassen en verbetering van rietbeheer voor moerasvogels**. Rapport nr. 03-042. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Bijlage 1. Individuele soortverspreidingskaarten.

Fluezen 2012

Fuut 41 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Roerdomp 1 territorium

0 500 1000 Meters

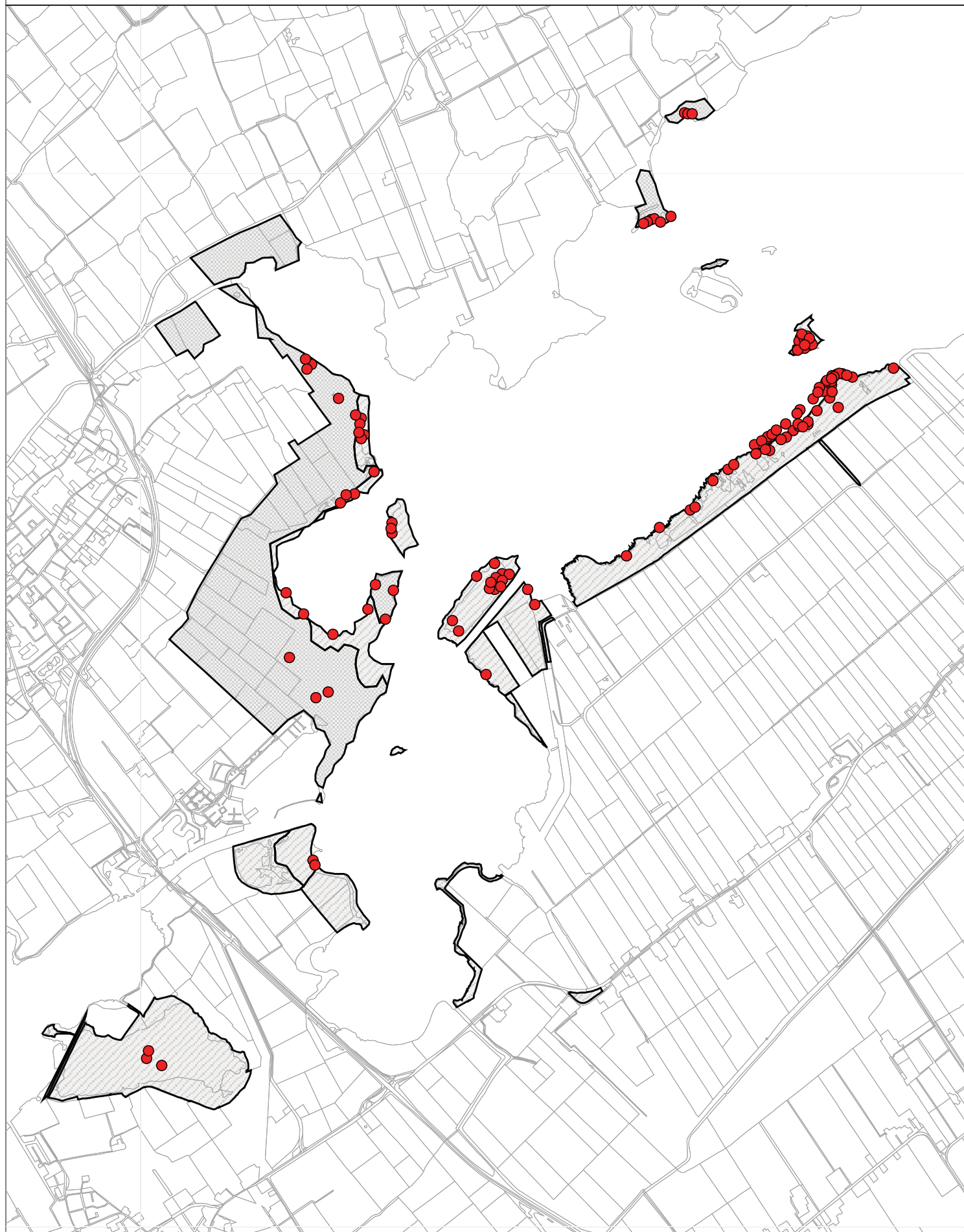
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Grauwe Gans 120 territoria

0 500 1000 Meters

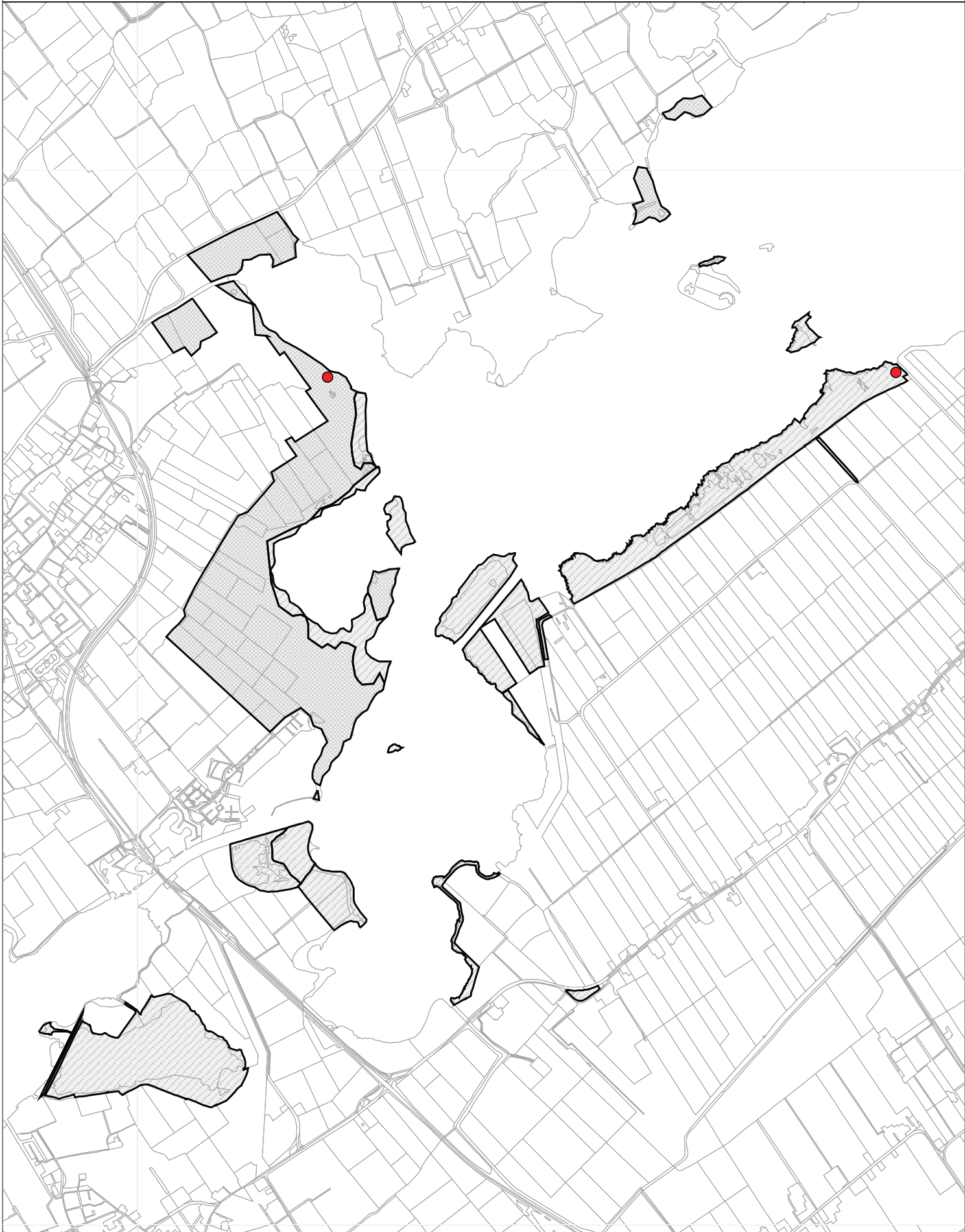
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Canadese Gans 2 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Brandgans 2 territoria

0 500 1000 Meters

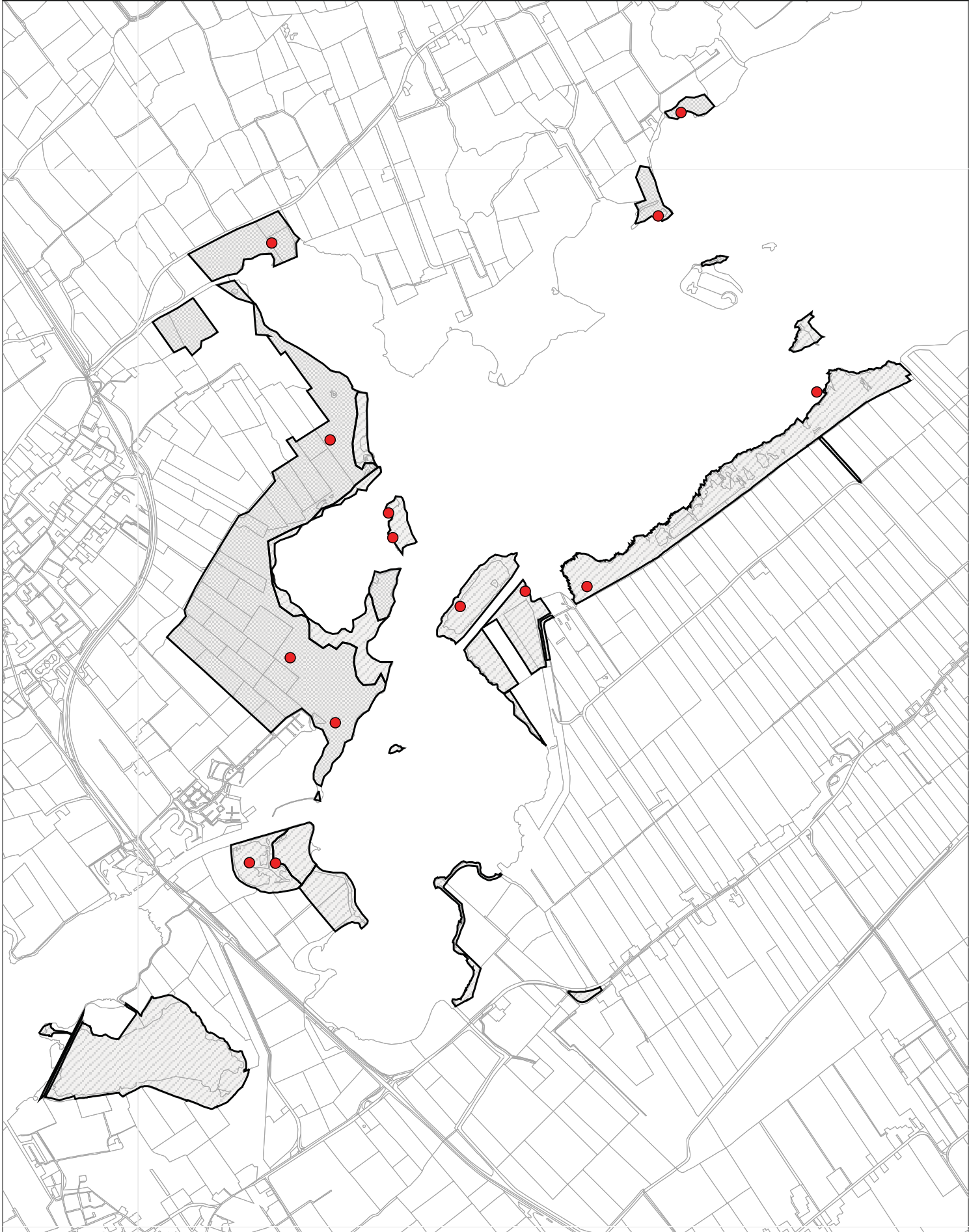
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Nijlgans 14 territoria

0 500 1000 Meters

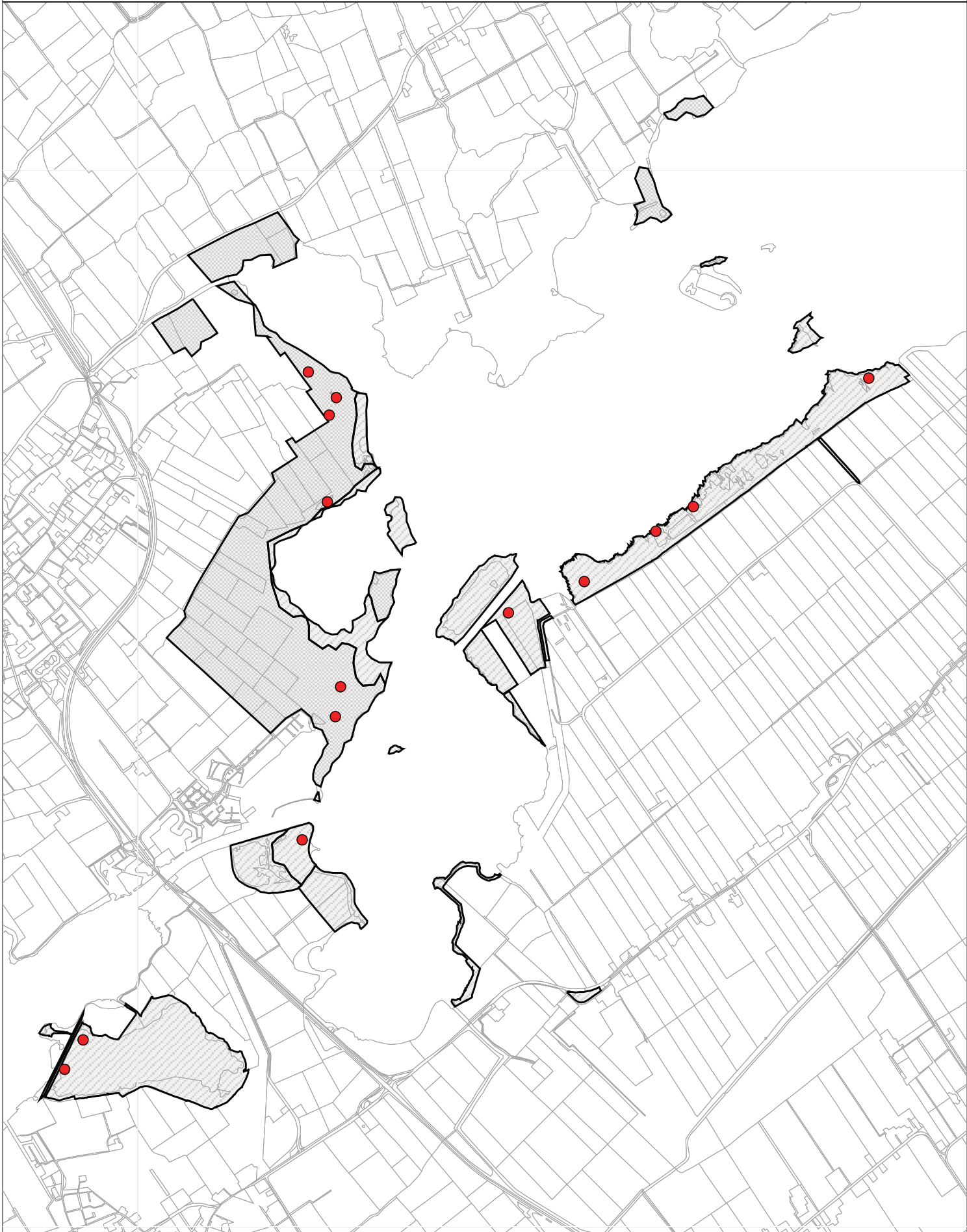
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Bergeend 14 territoria

0 500 1000 Meters

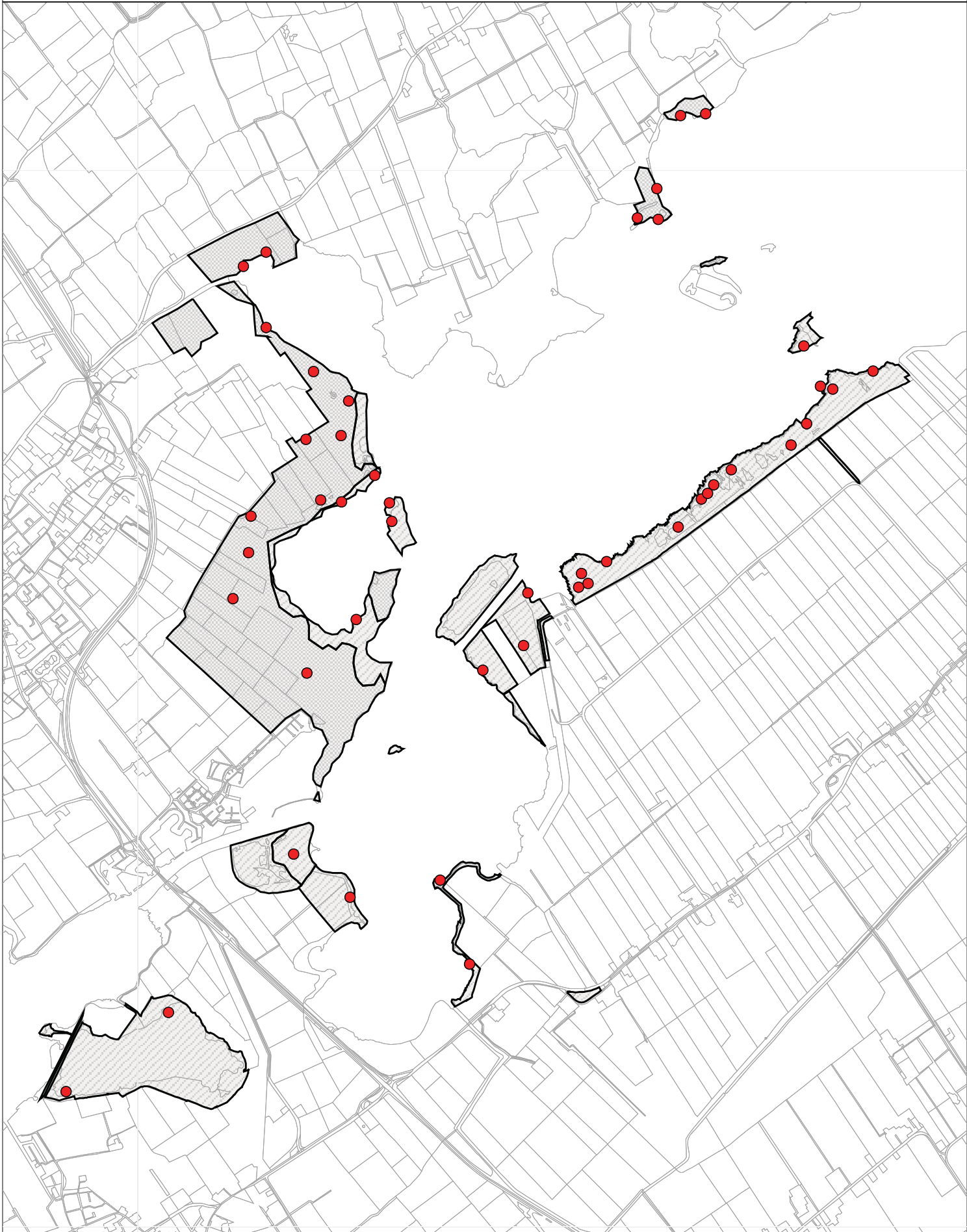
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Krakeend 46 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Wintertaling 6 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Zomertaling 3 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Slobeend 10 territoria

0 500 1000 Meters

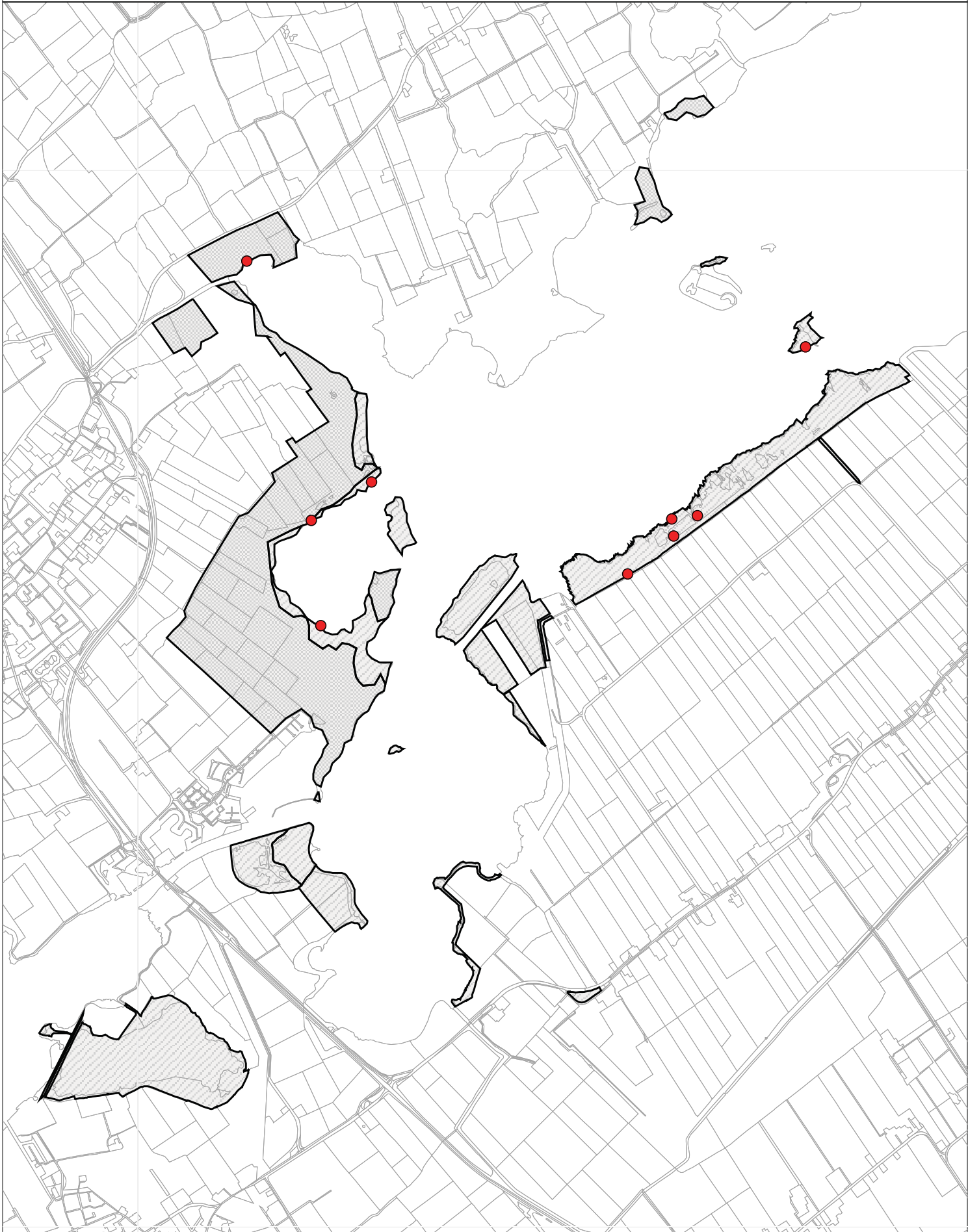
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Tafeleend 9 territoria

0 500 1000 Meters

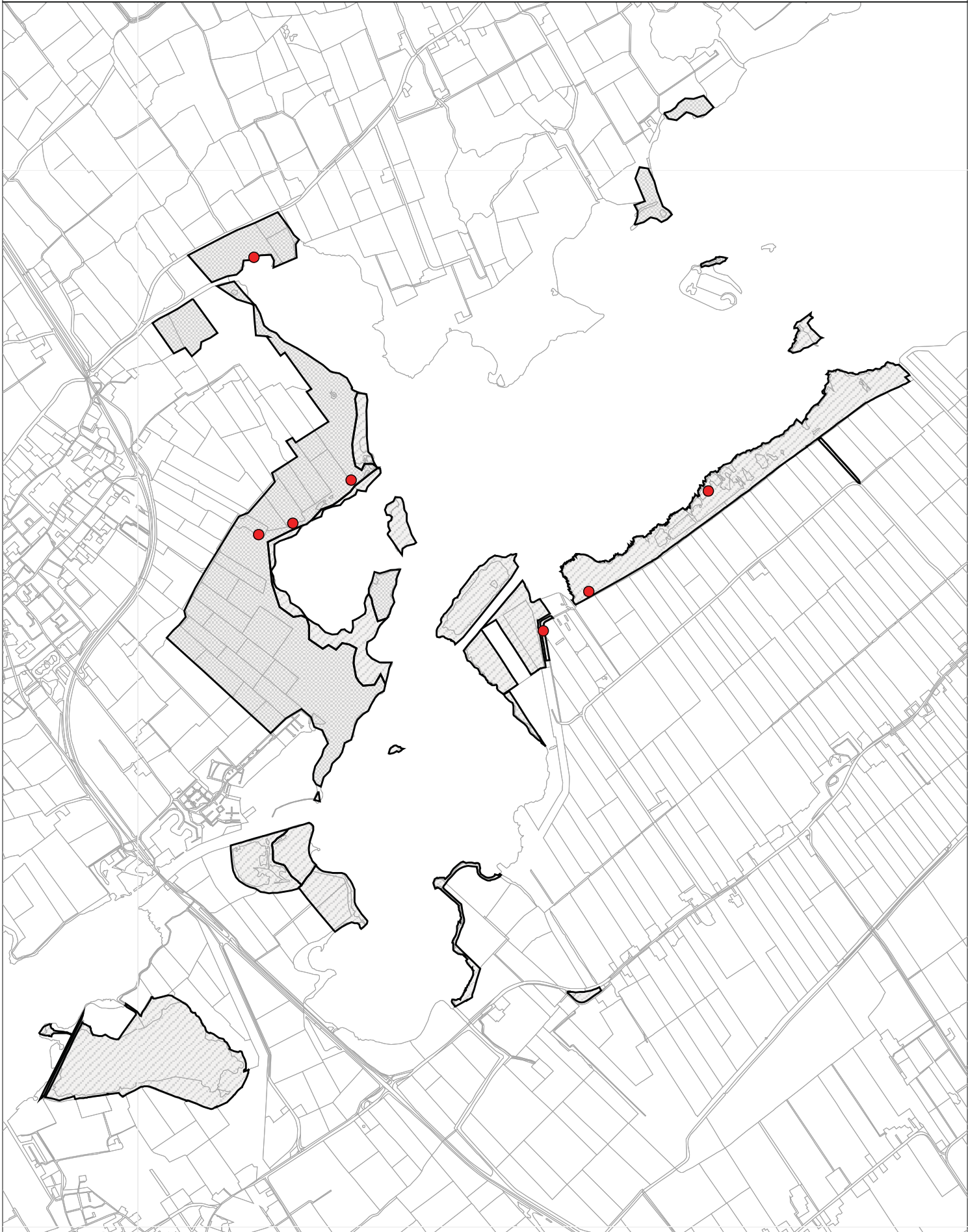
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Kuifeend 7 territoria

0 500 1000 Meters

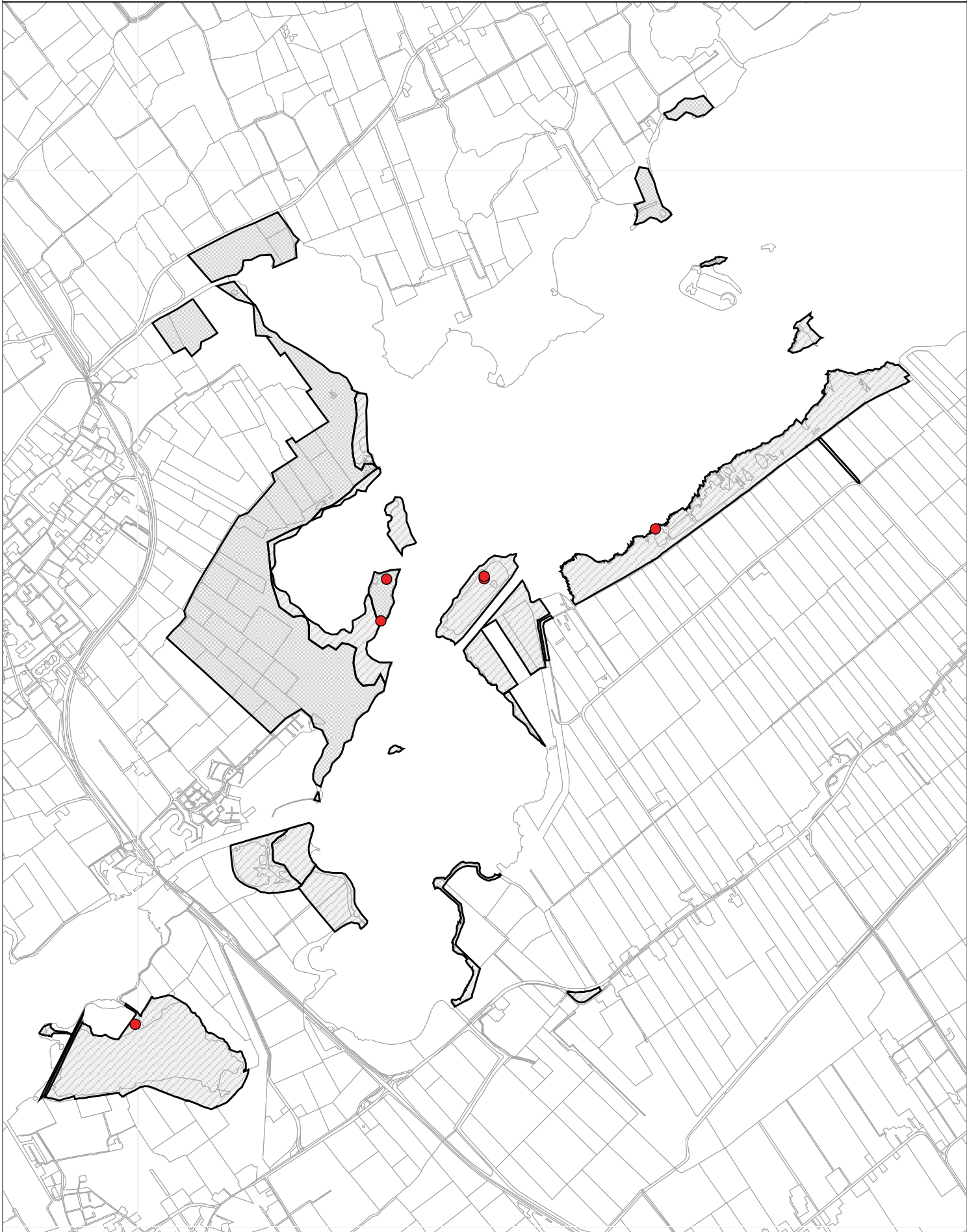
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Bruine Kiekendief 6 territoria

0 500 1000 Meters

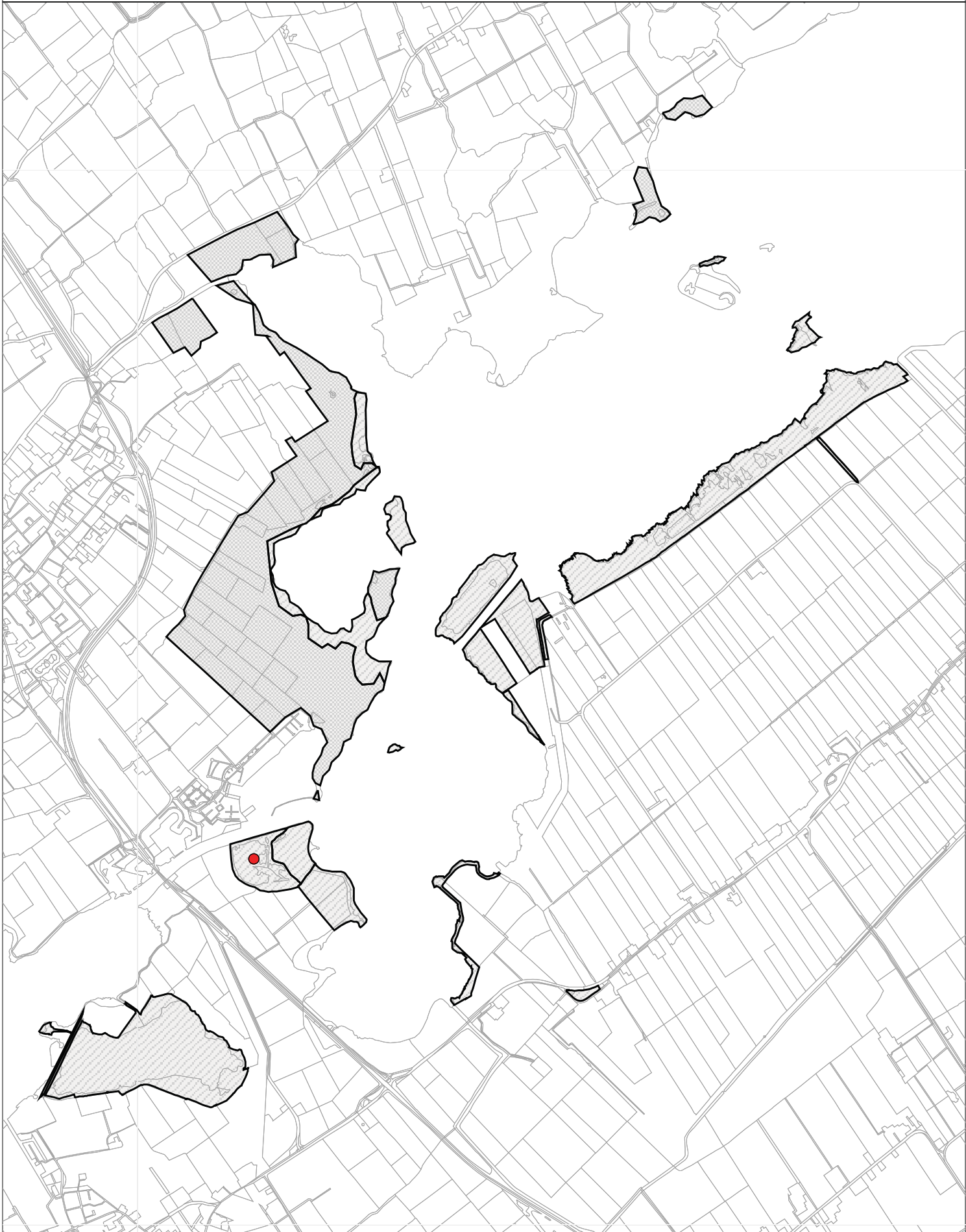
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Havik 1 territorium

0 500 1000 Meters

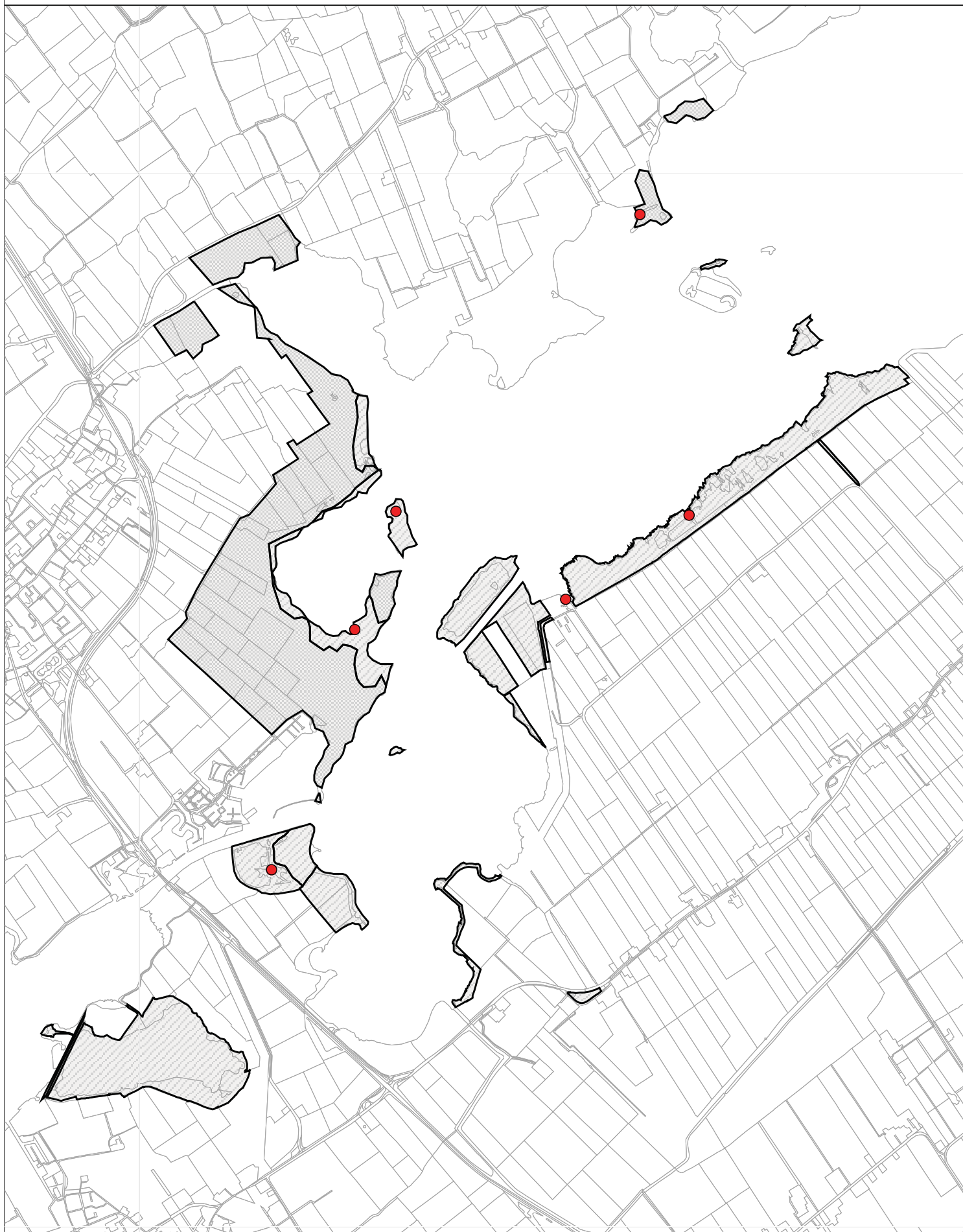
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Buizerd 6 territoria

0 500 1000 Meters

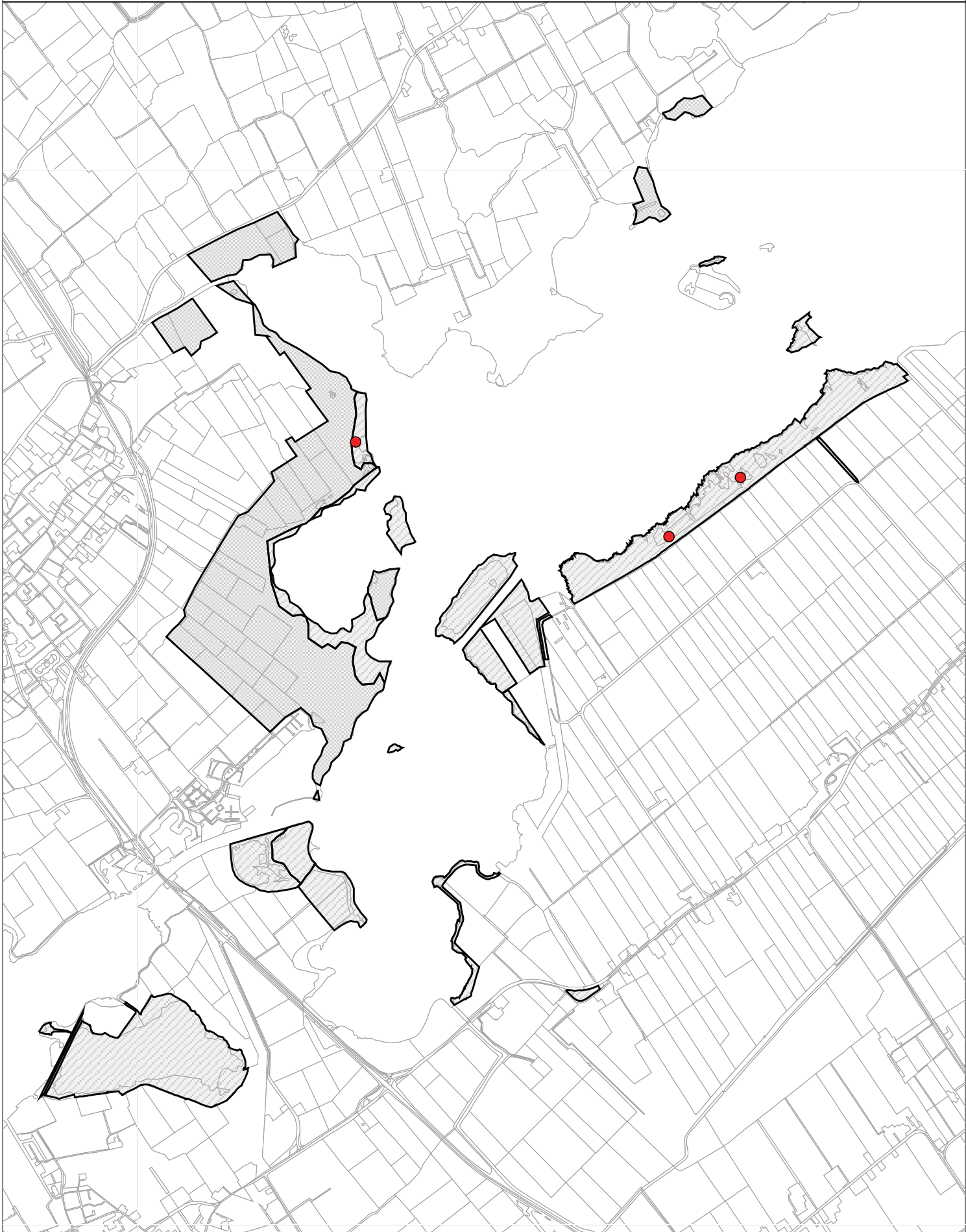
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Waterral 3 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Kwartelkoning 1 territorium

0 500 1000 Meters

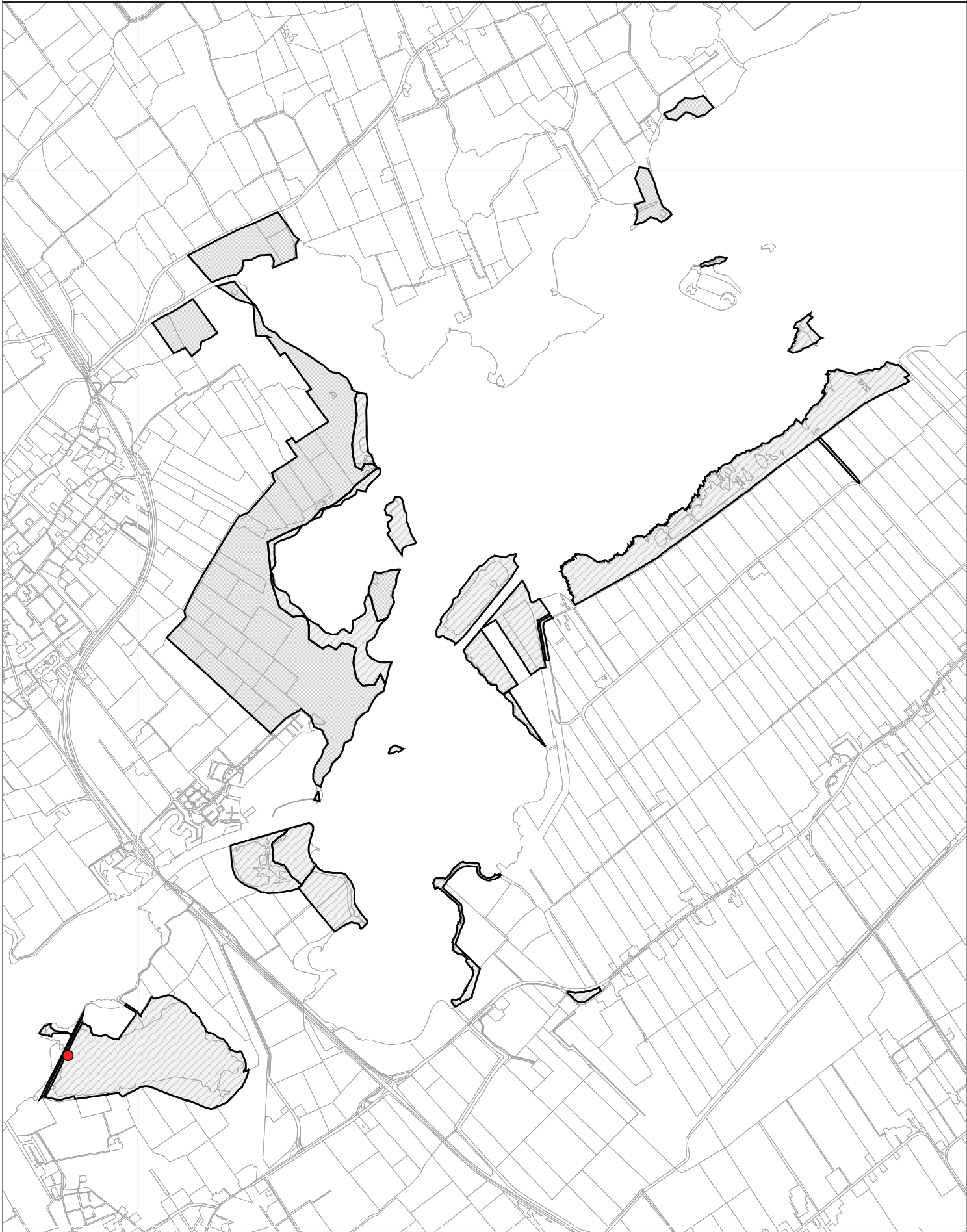
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Waterhoen 1 territorium

0 500 1000 Meters

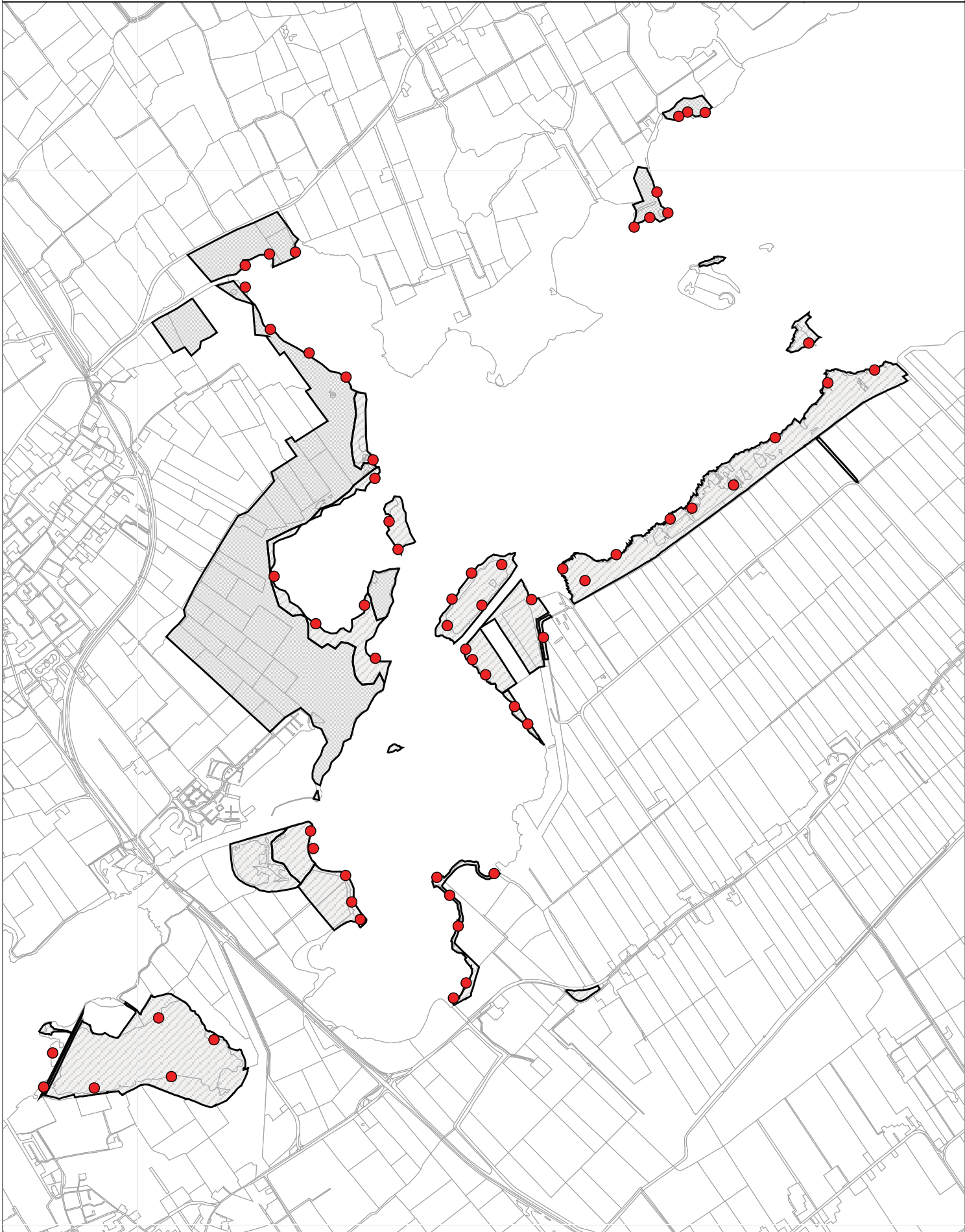
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Meerkoet 61 territoria

0 500 1000 Meters

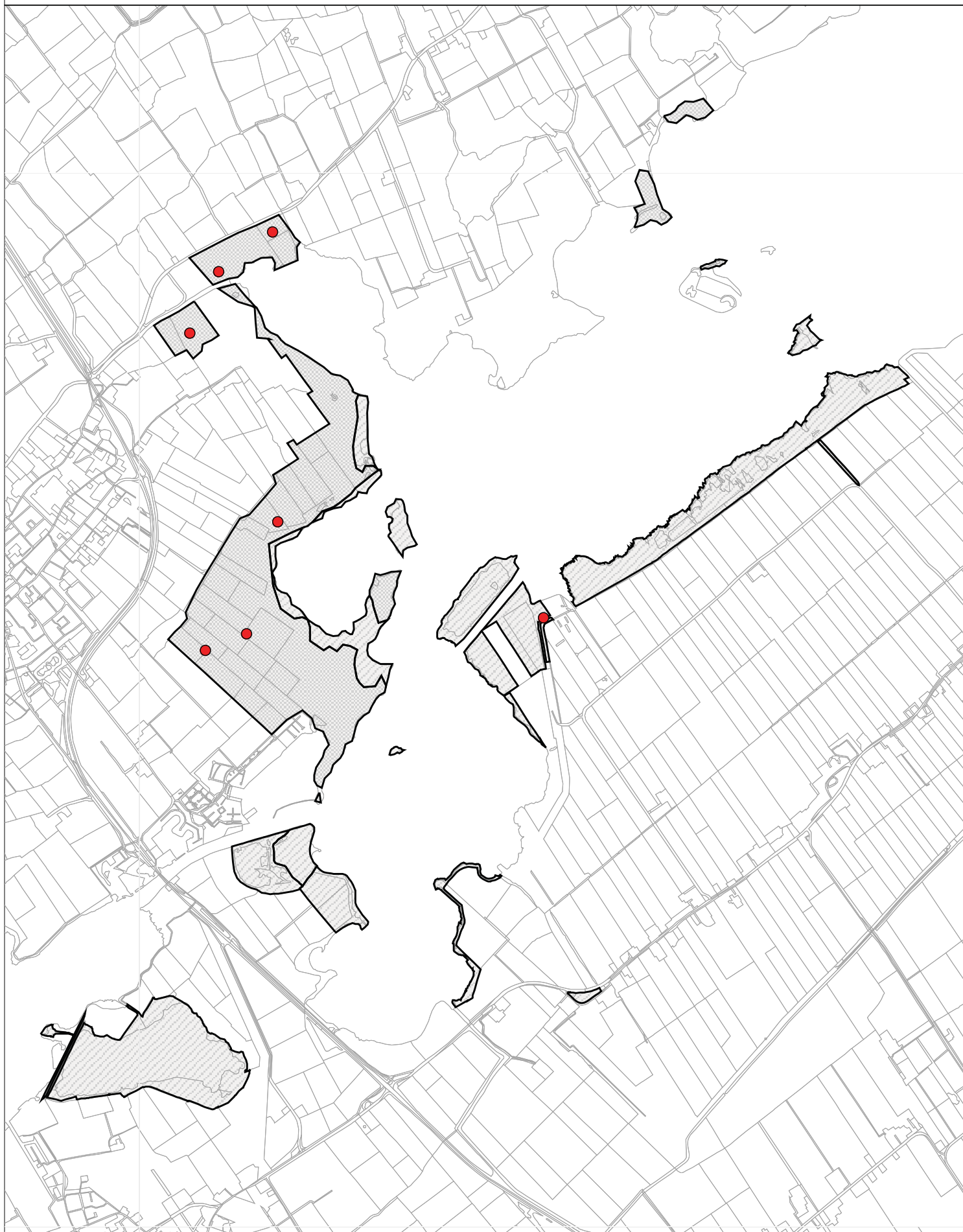
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Scholekster 7 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Kluut 8 territoria

0 500 1000 Meters

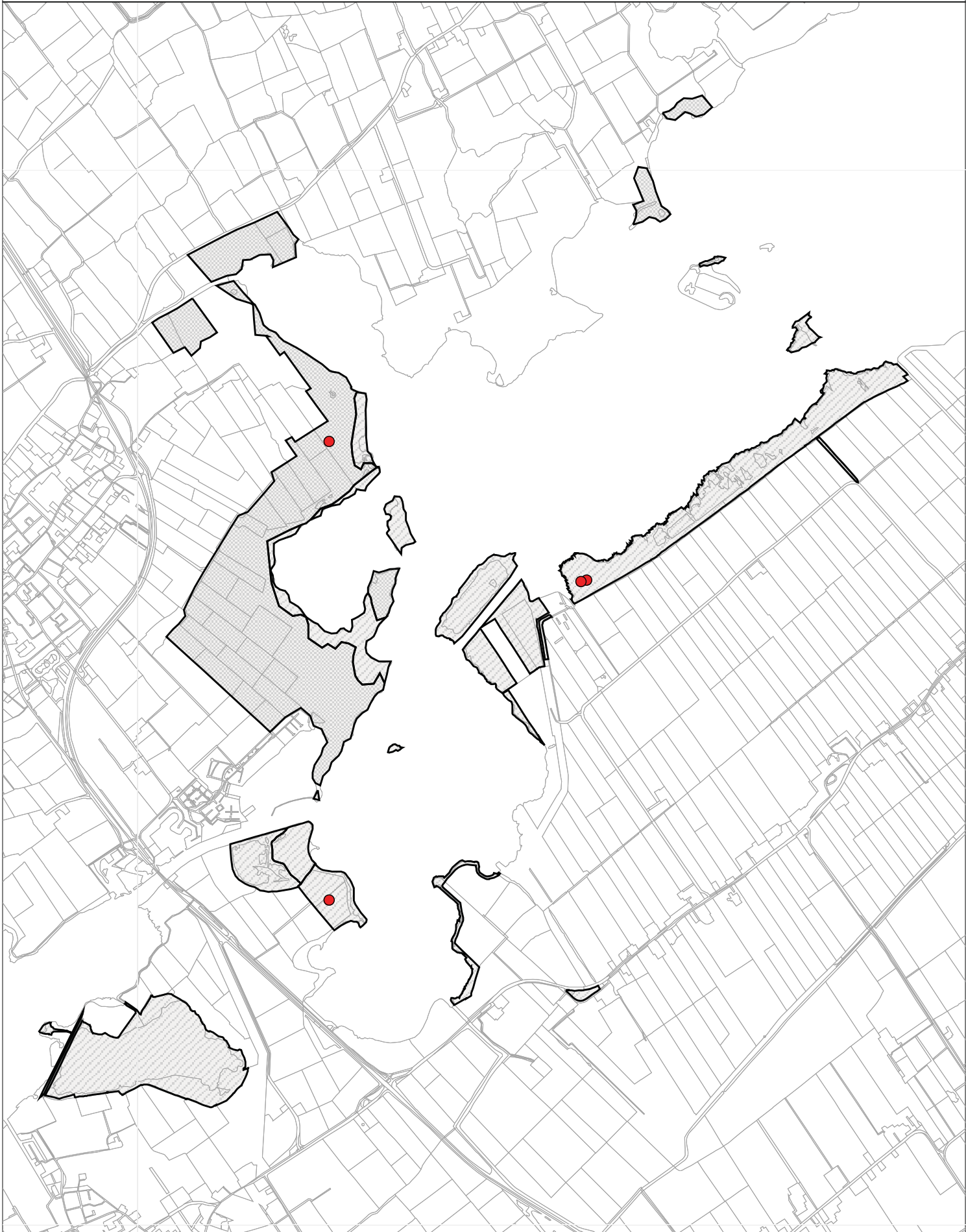
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Kleine Plevier 4 territoria

0 500 1000 Meters

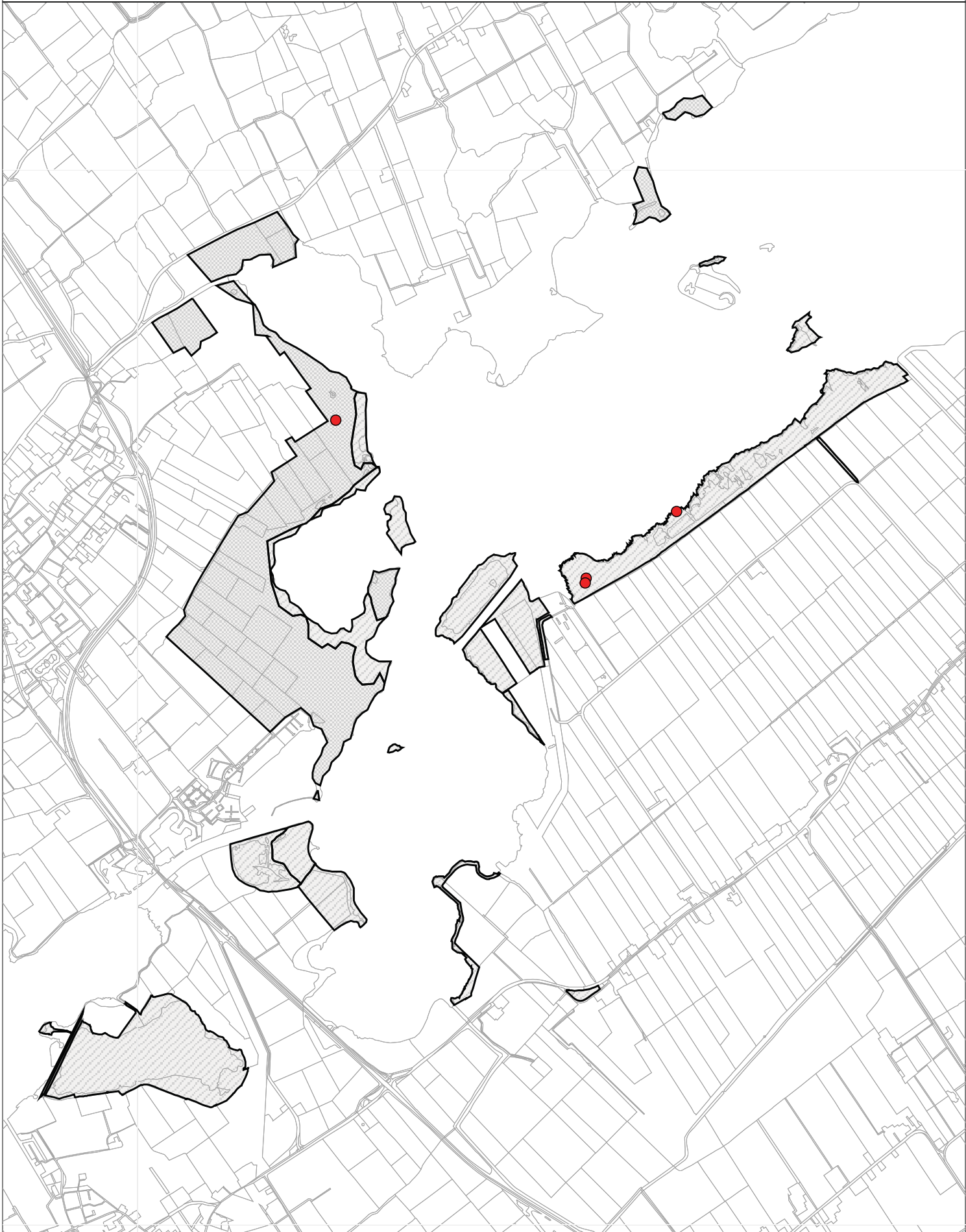
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Bontbekplevier 4 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Kievit 29 territoria

0 500 1000 Meters

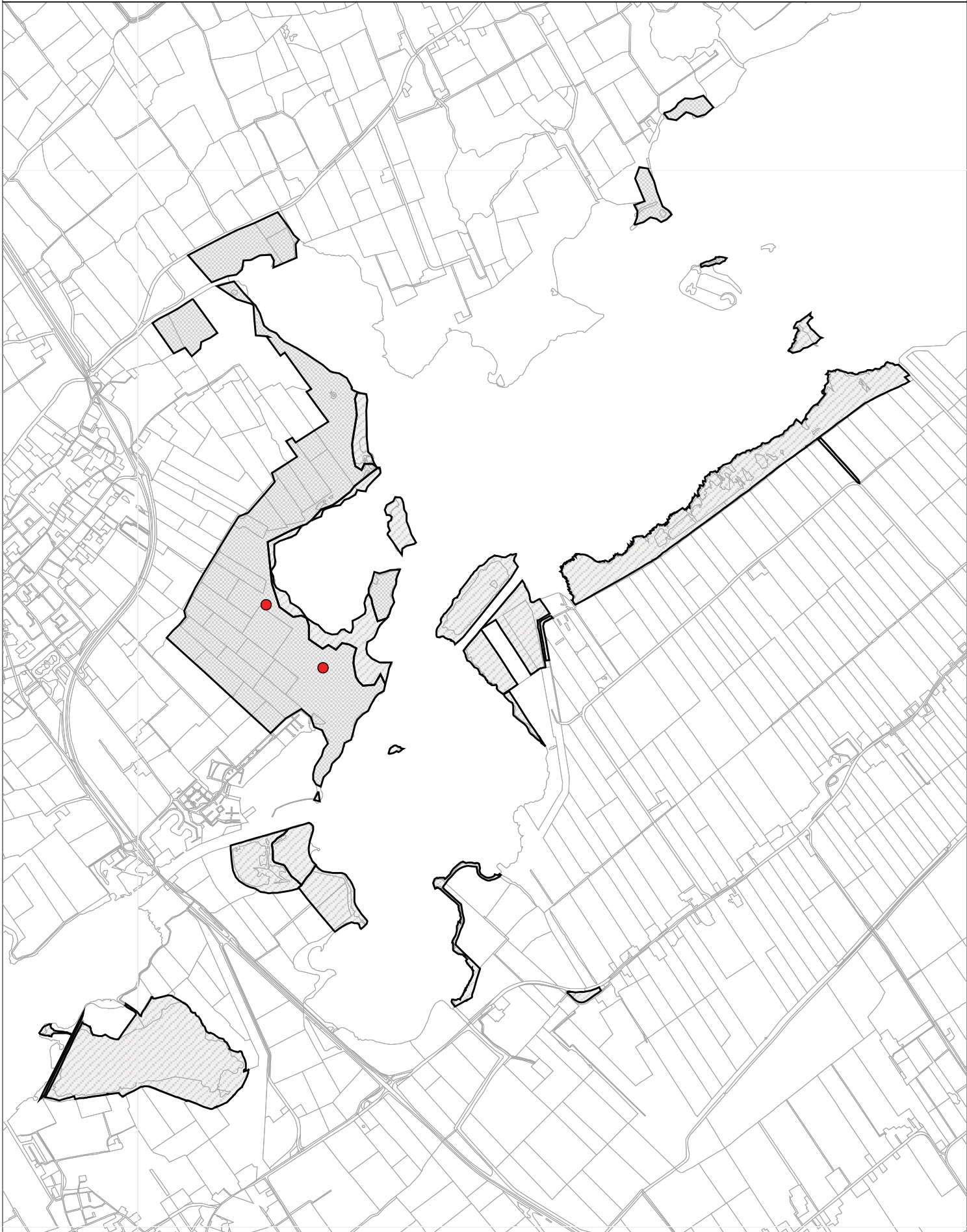
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Watersnip 2 territoria

0 500 1000 Meters

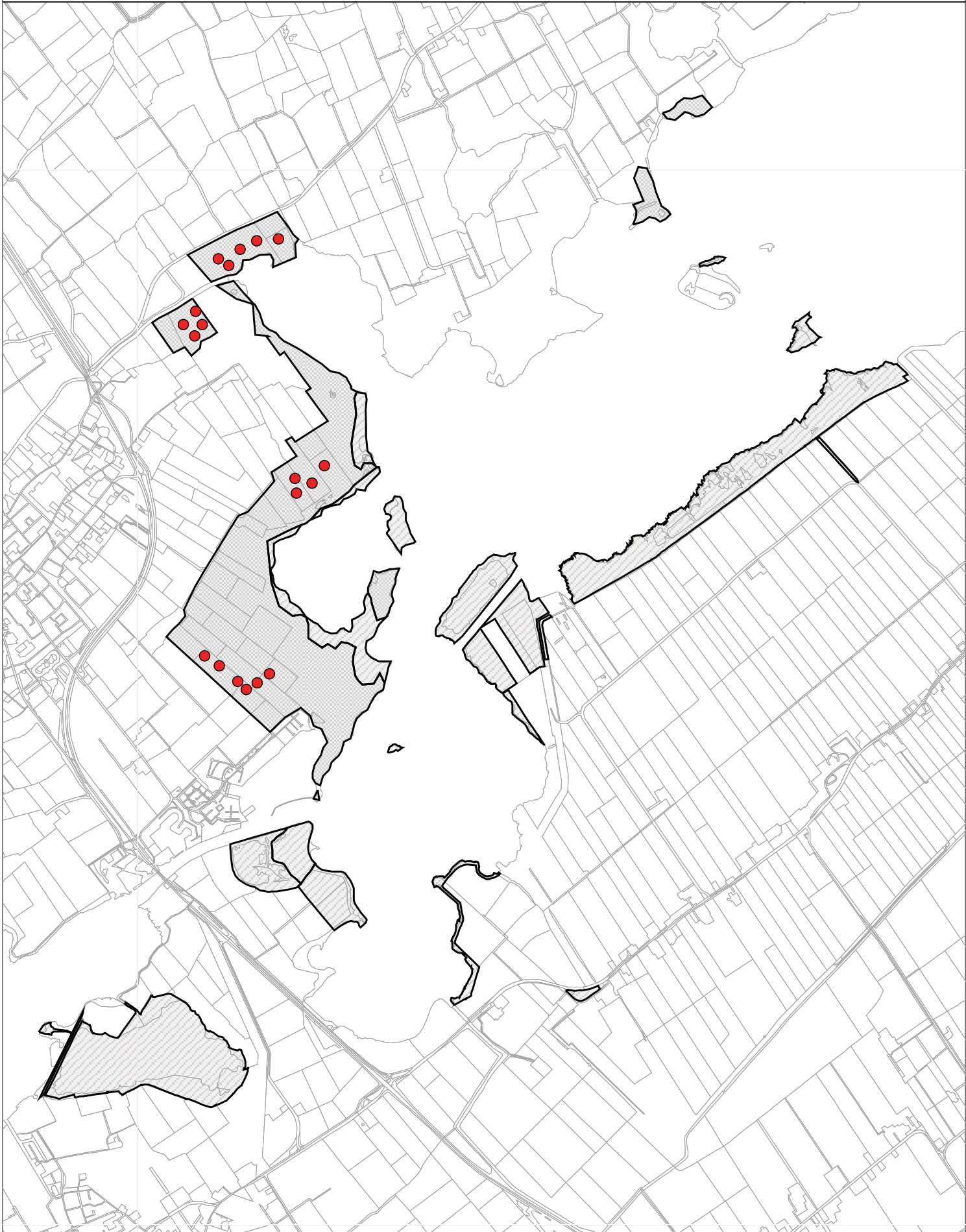
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Grutto 19 territoria

0 500 1000 Meters

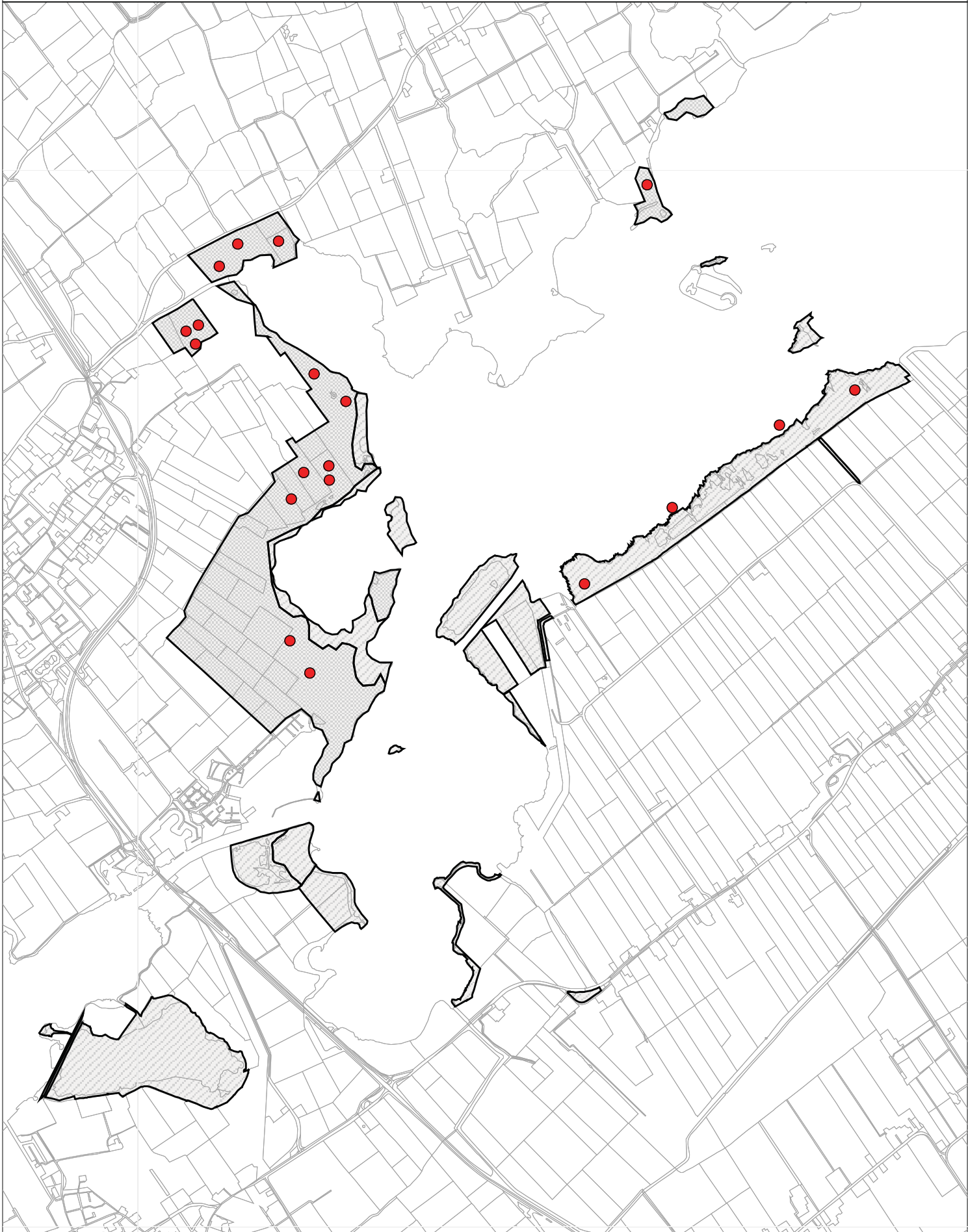
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Tureluur 19 territoria

0 500 1000 Meters

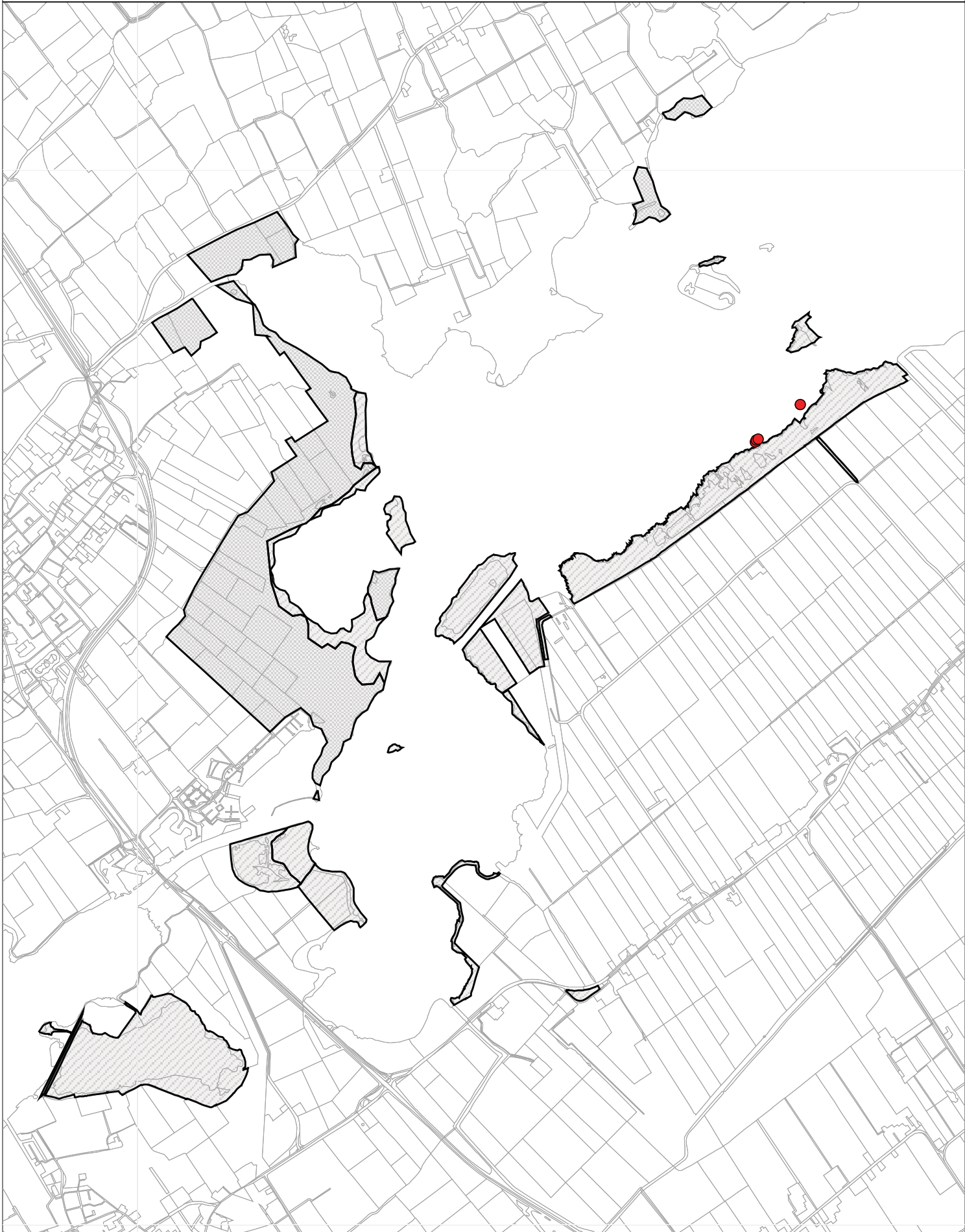
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Kokmeeuw 4 territoria

0 500 1000 Meters

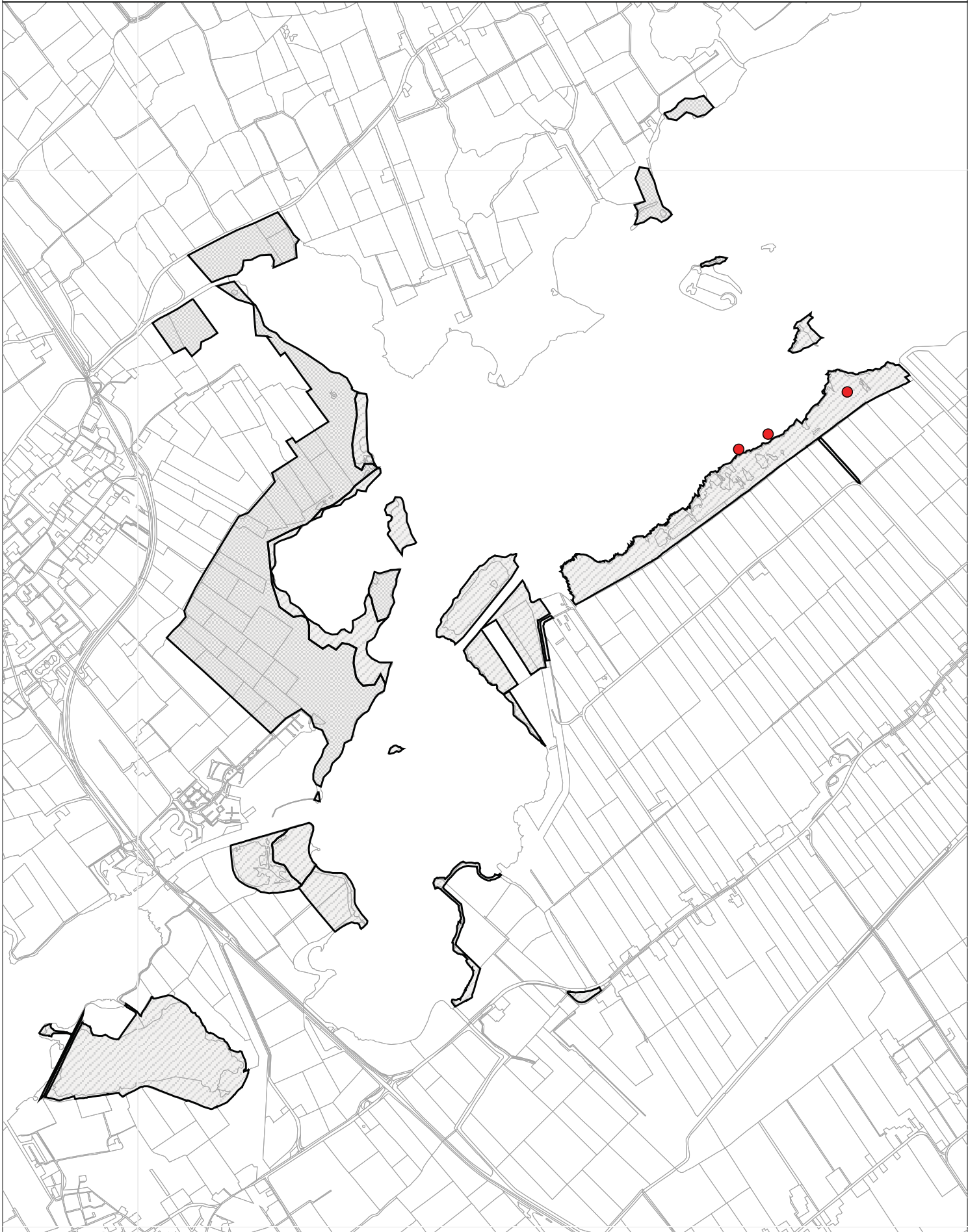
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Visdief 3 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Koekoek 4 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Grote Bonte Specht 4 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Veldleeuwerik 13 territoria

0 500 1000 Meters

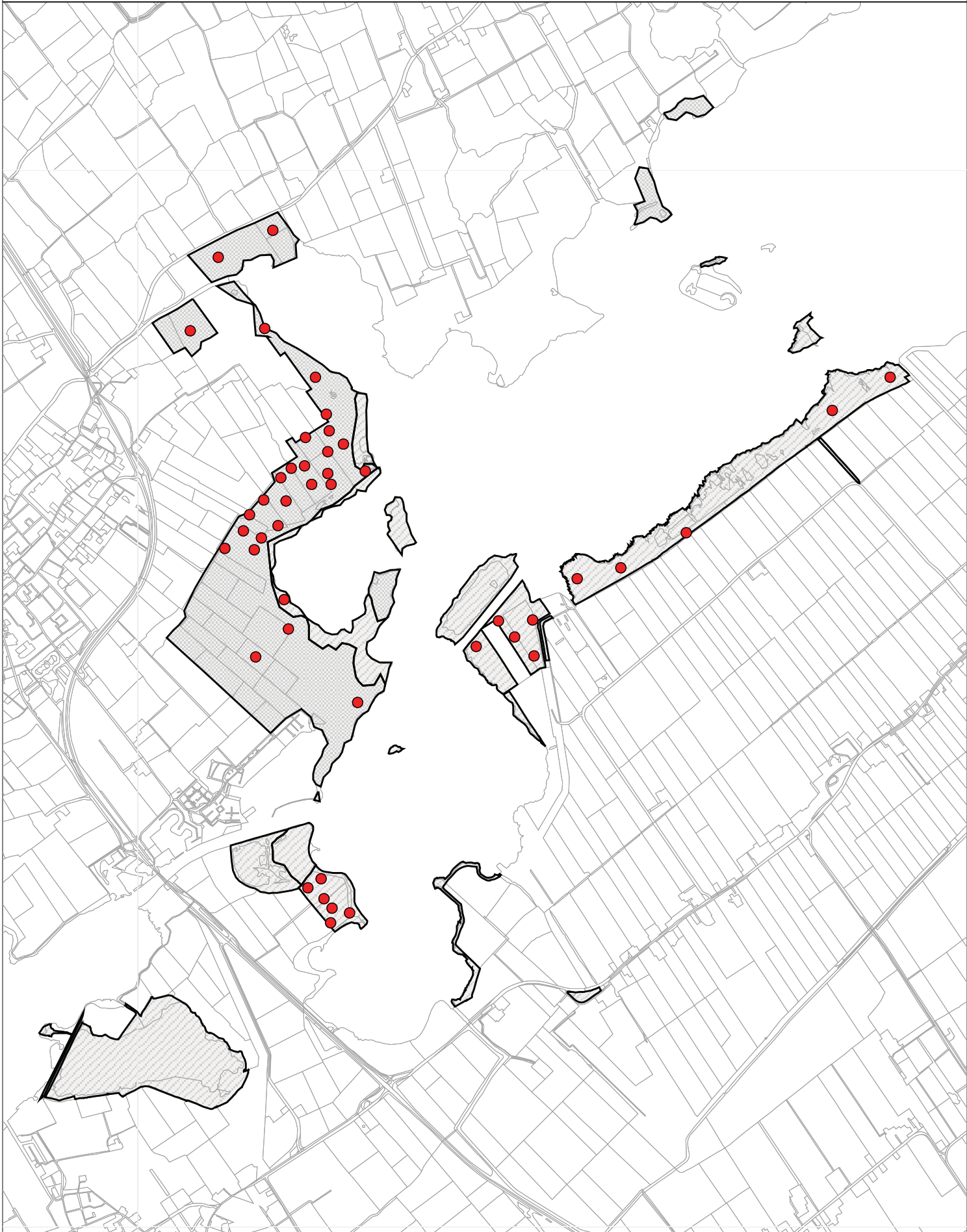
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Graspieper 45 territoria

0 500 1000 Meters

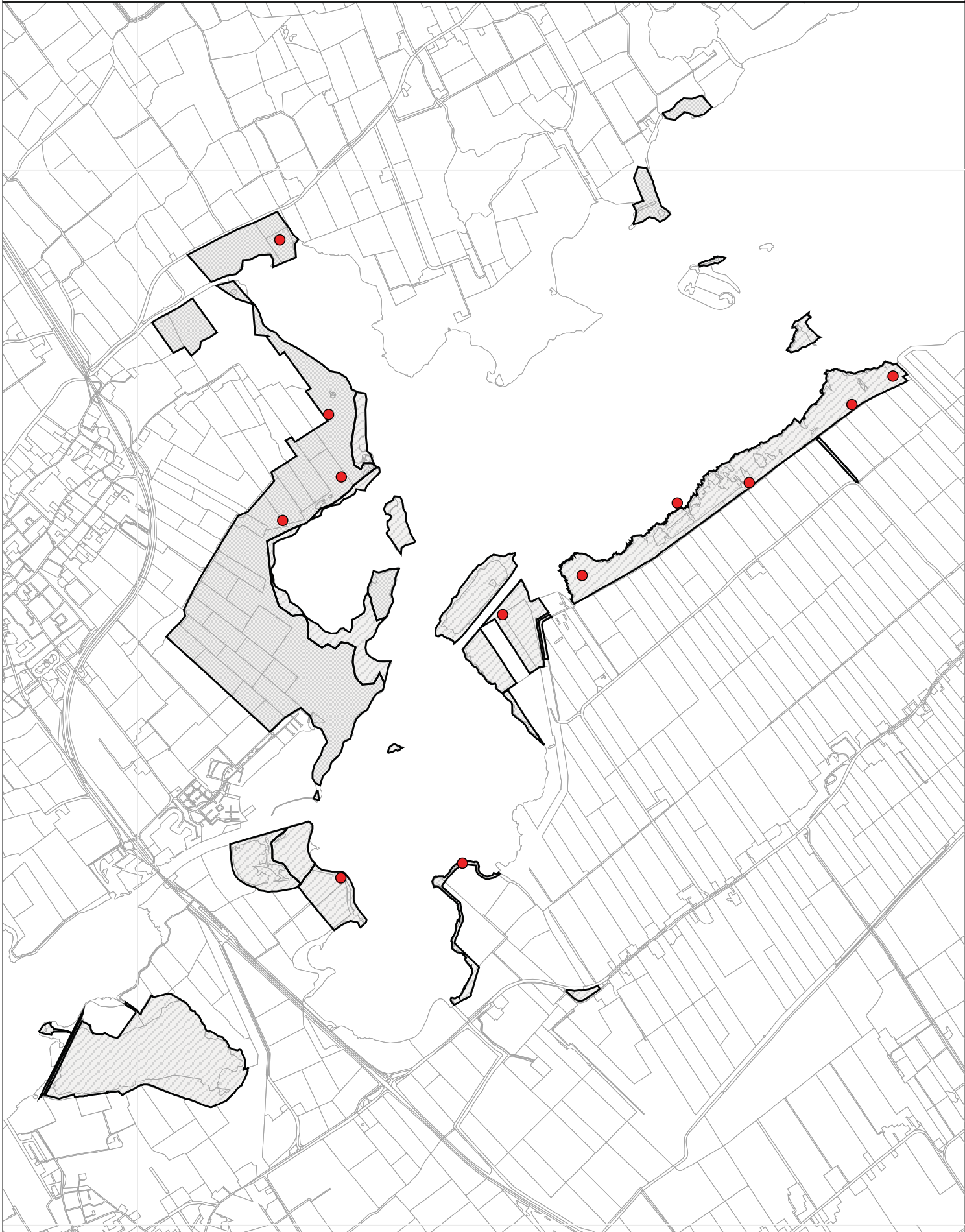
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Gele Kwikstaart 12 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Witte Kwikstaart 3 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Heggenmus 8 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Nachtegaal 3 territoria

0 500 1000 Meters

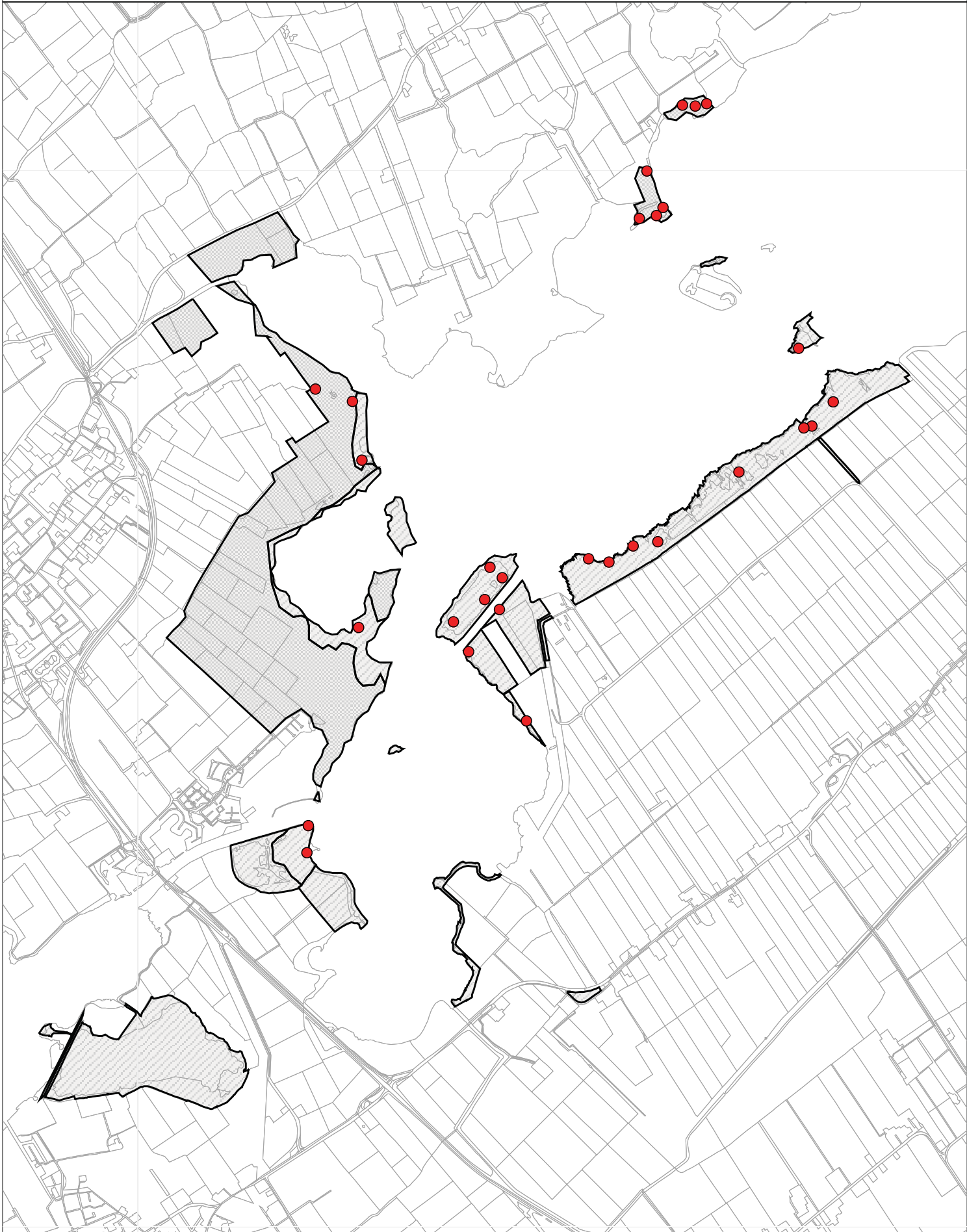
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Blauwborst 29 territoria

0 500 1000 Meters

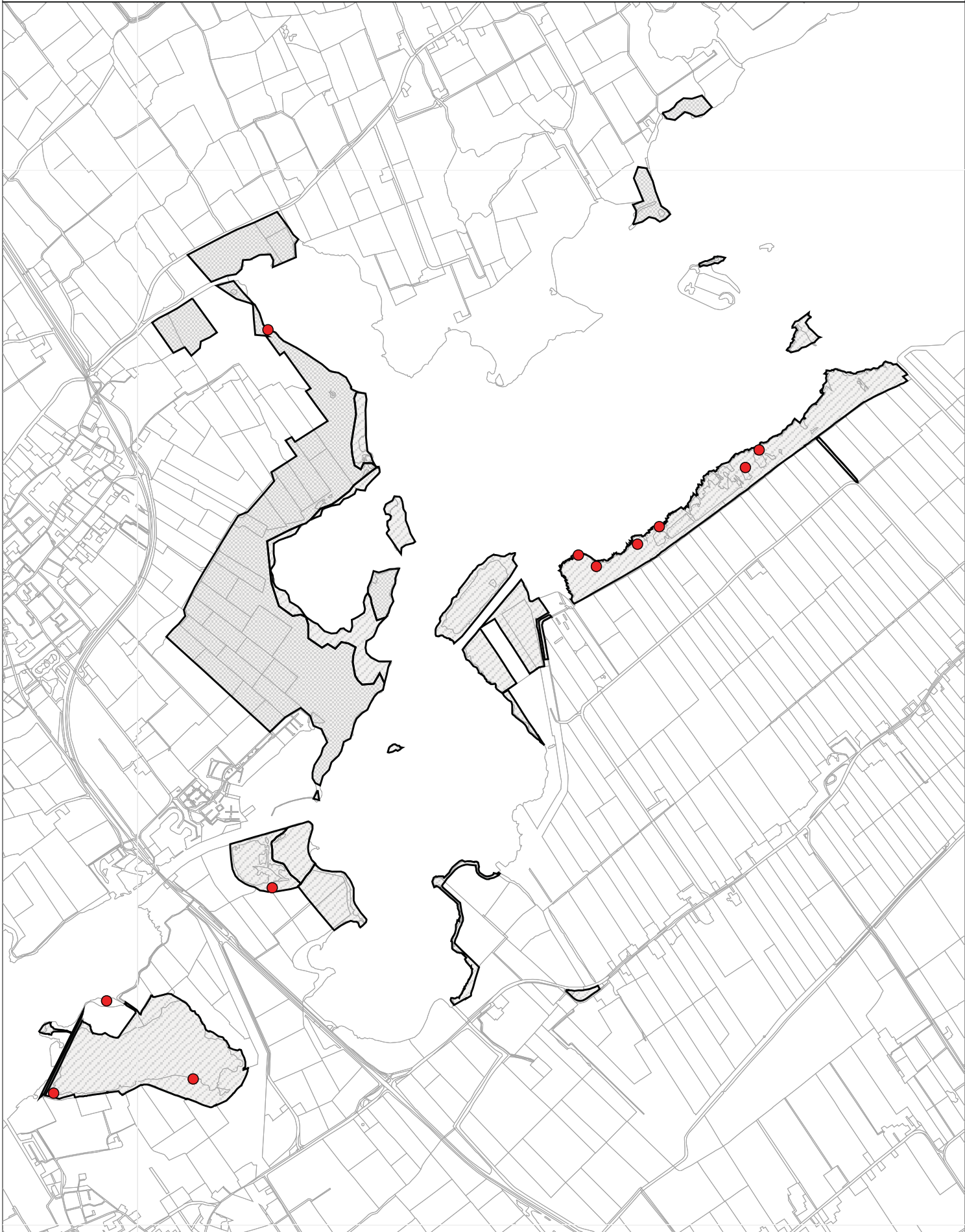
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Sprinkhaanzanger 11 territoria

0 500 1000 Meters

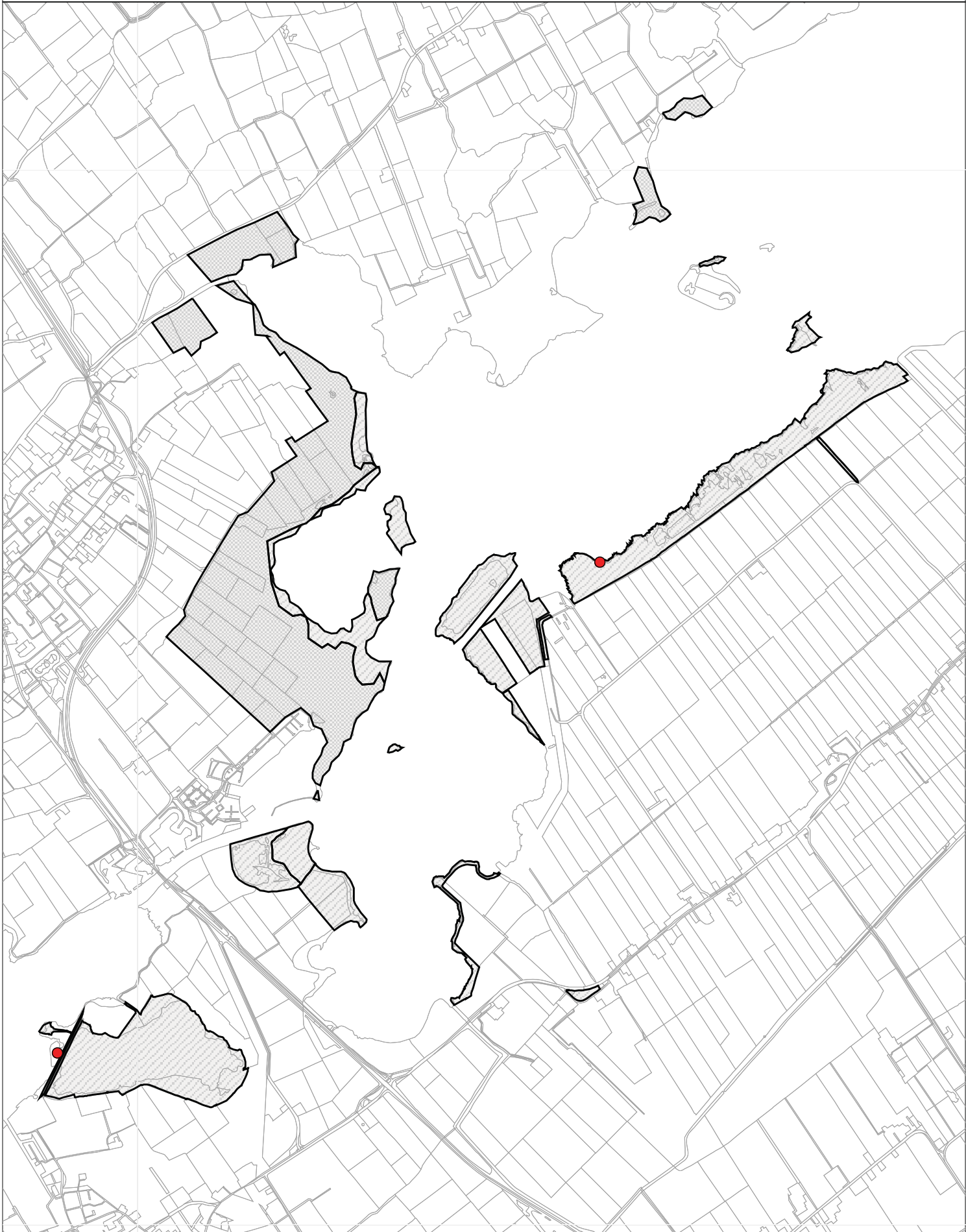
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Snor 2 territoria

0 500 1000 Meters

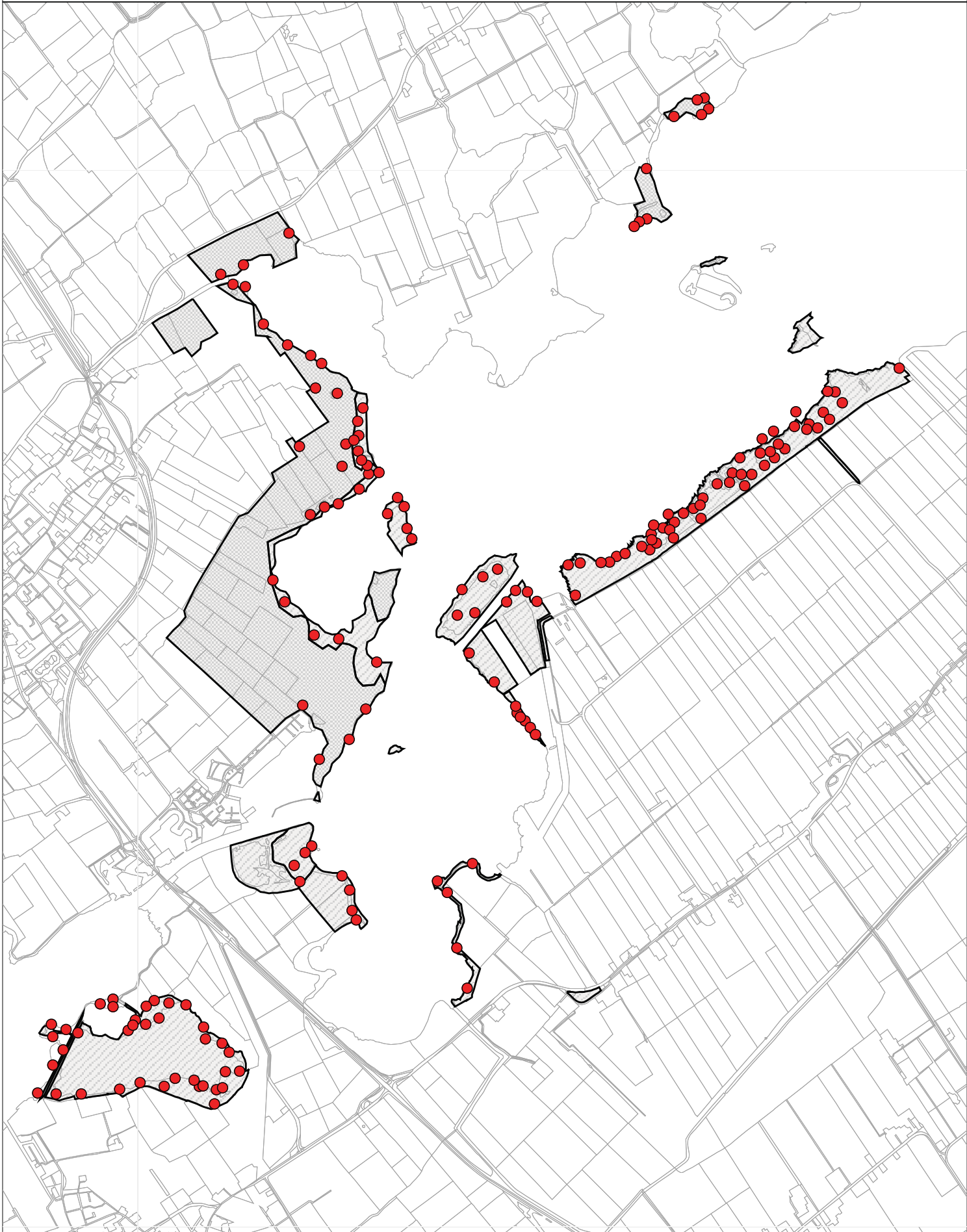
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Rietzanger 166 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Bosrietzanger 27 territoria

0 500 1000 Meters

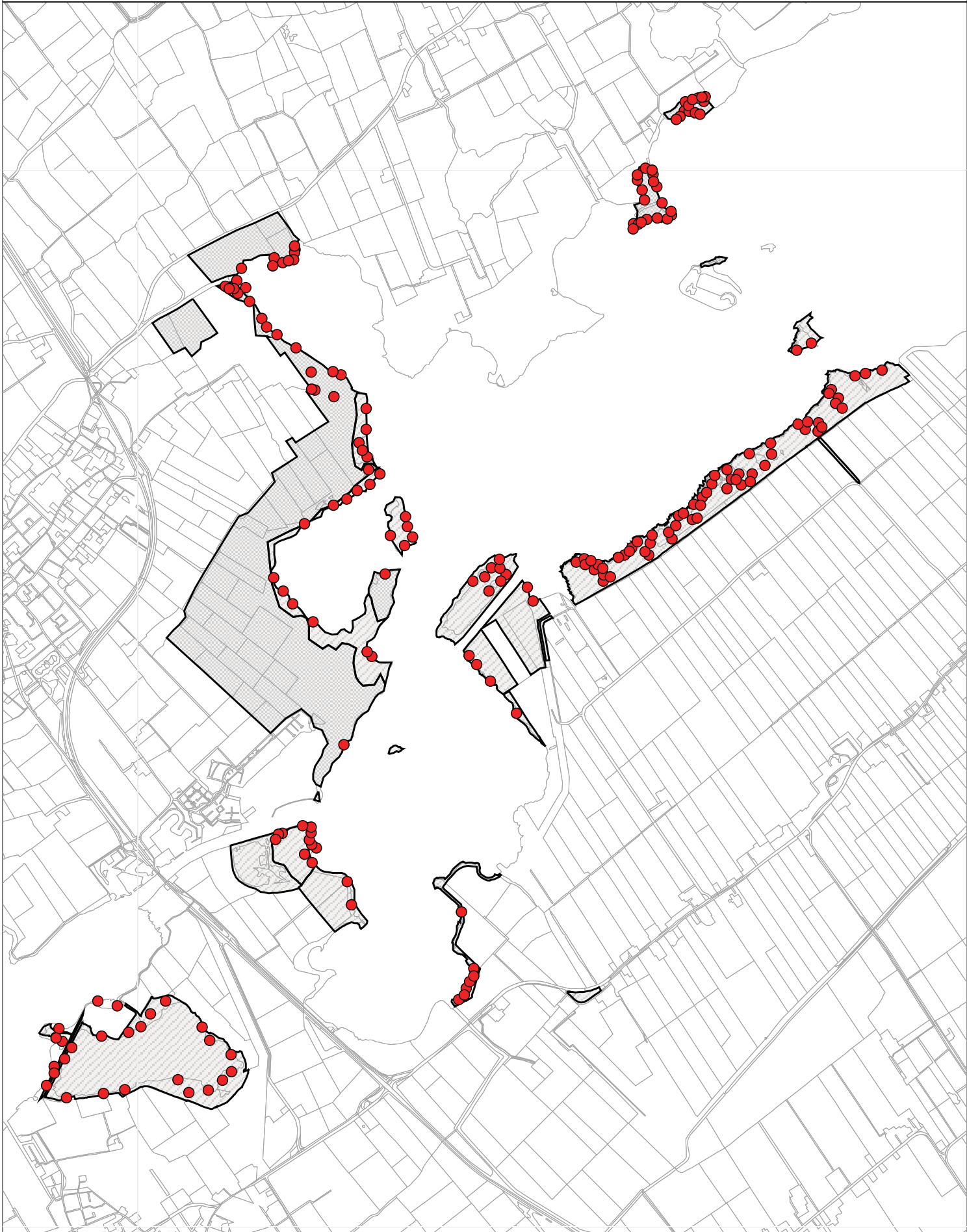
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Kleine Karekiet 203 territoria

0 500 1000 Meters

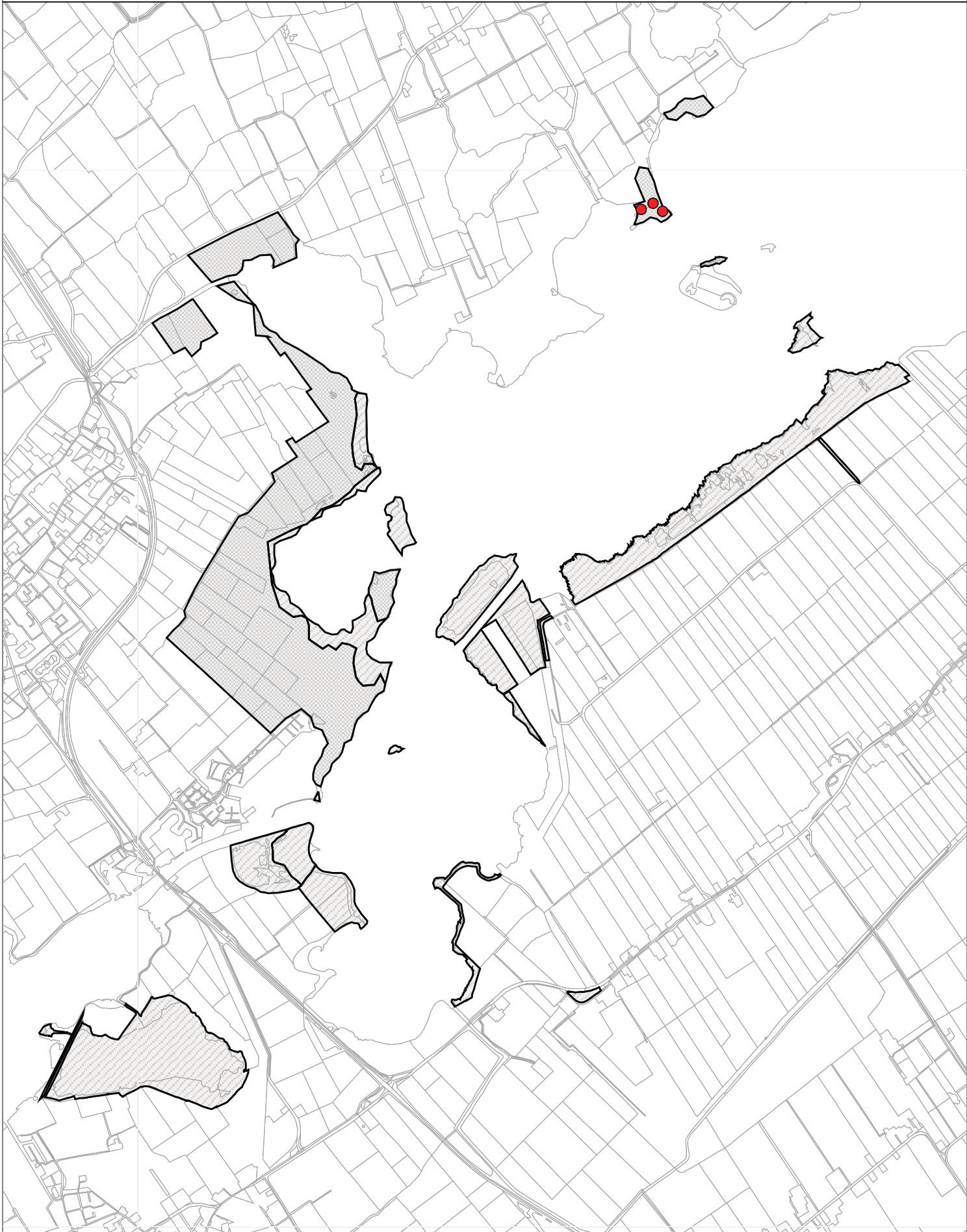
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Spotvogel 3 territoria

0 500 1000 Meters

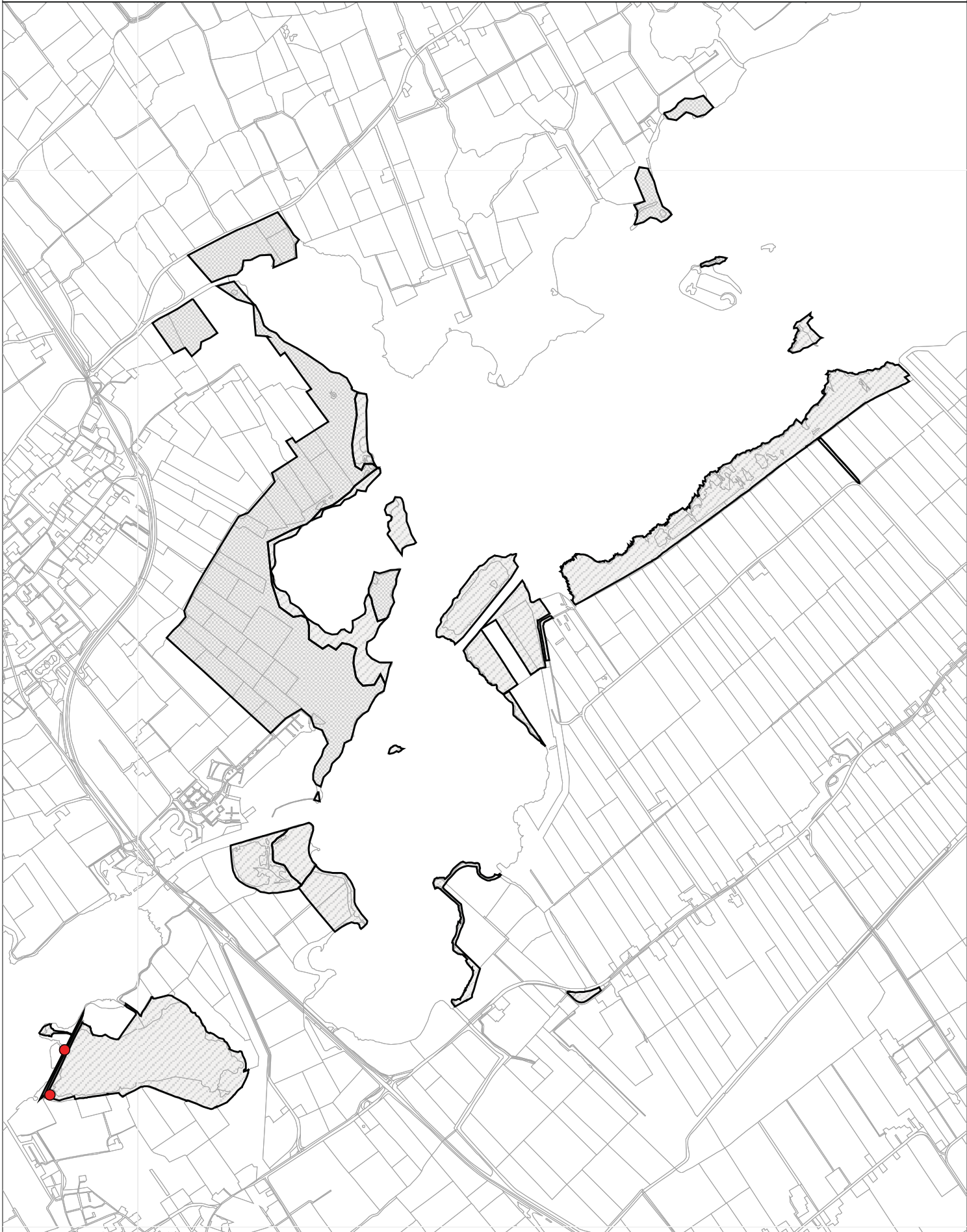
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Braamsluiper 2 territoria

0 500 1000 Meters

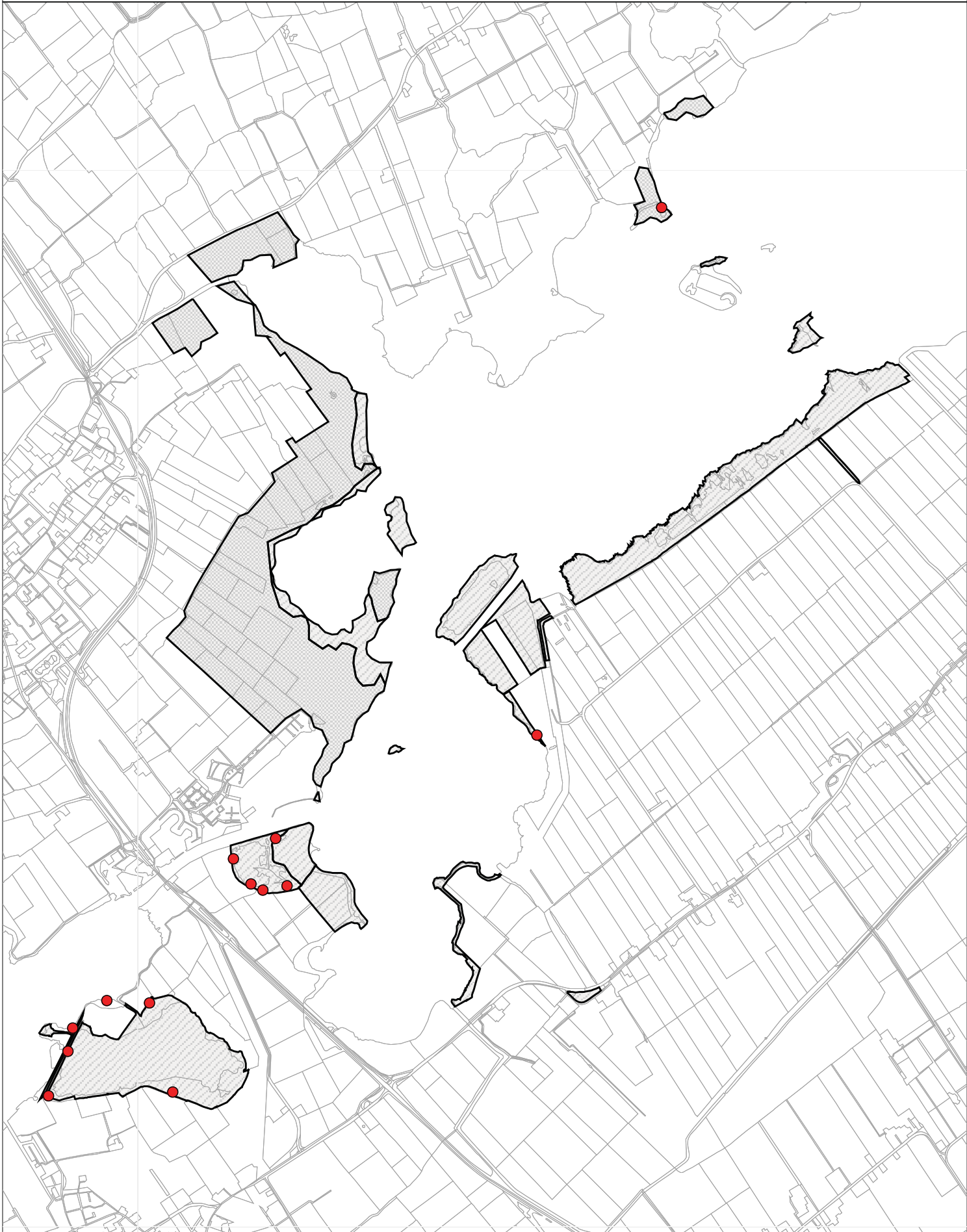
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Grasmus 13 territoria

0 500 1000 Meters

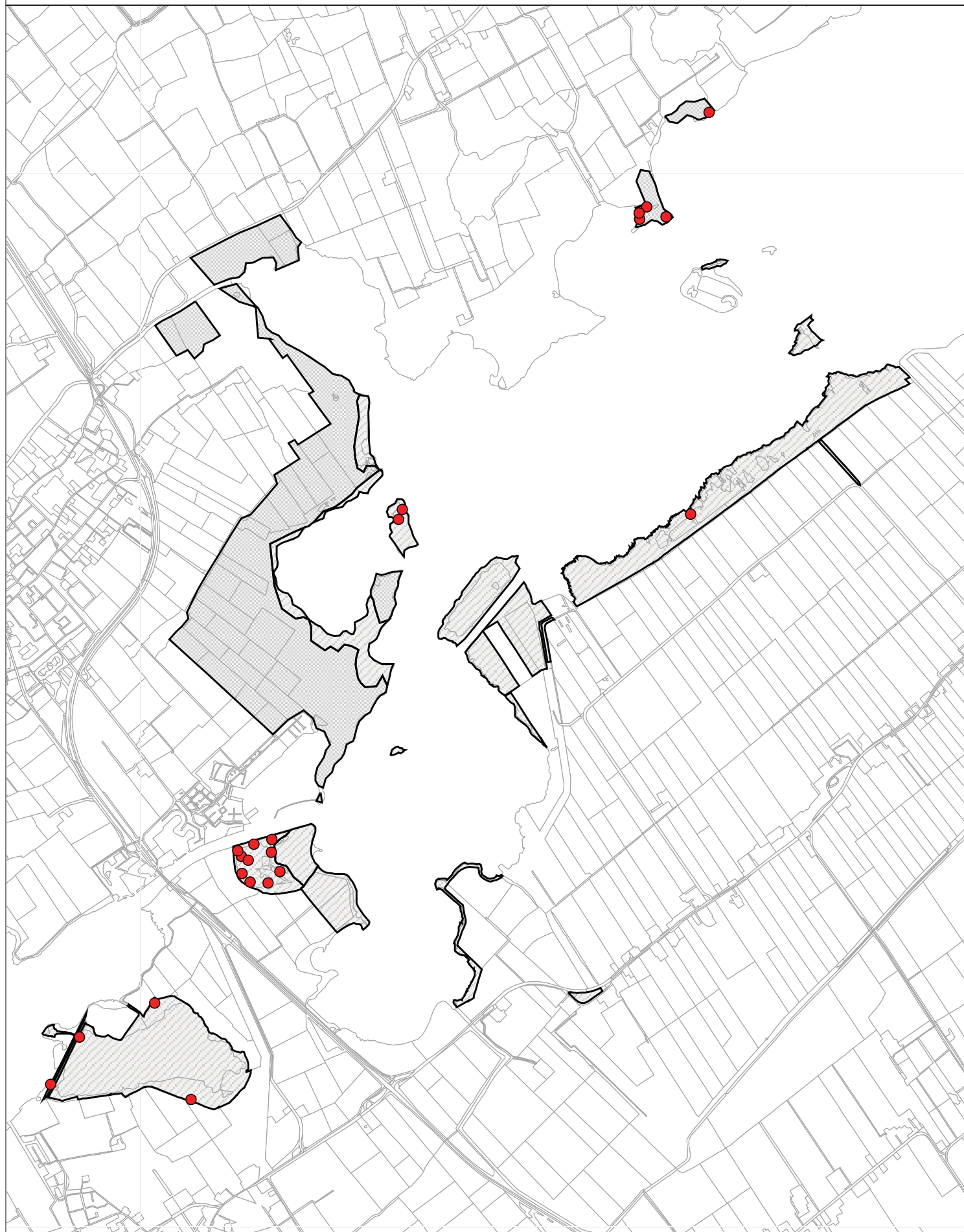
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Tuinfluitert 22 territoria

0 500 1000 Meters

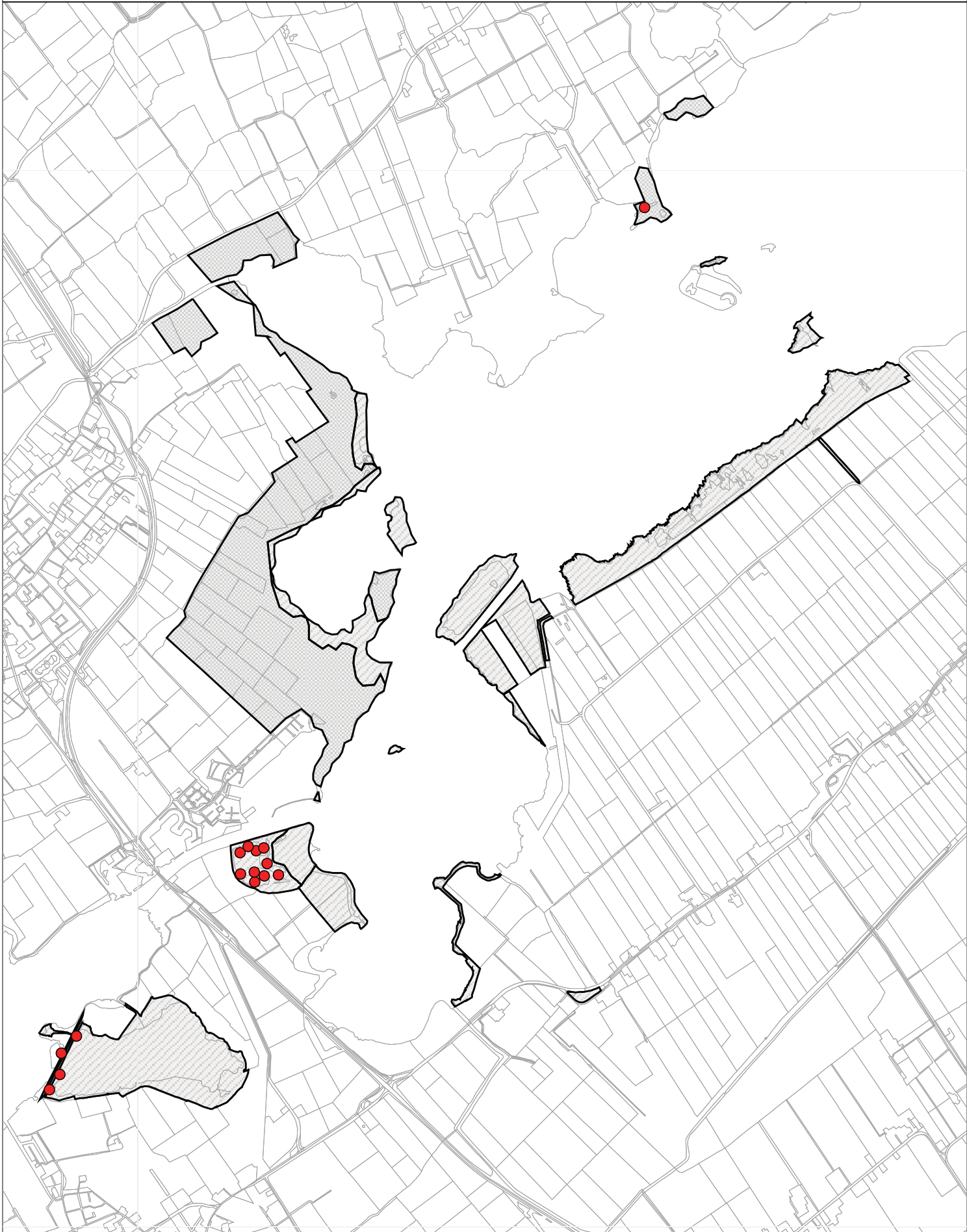
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Zwartkop 15 territoria

0 500 1000 Meters

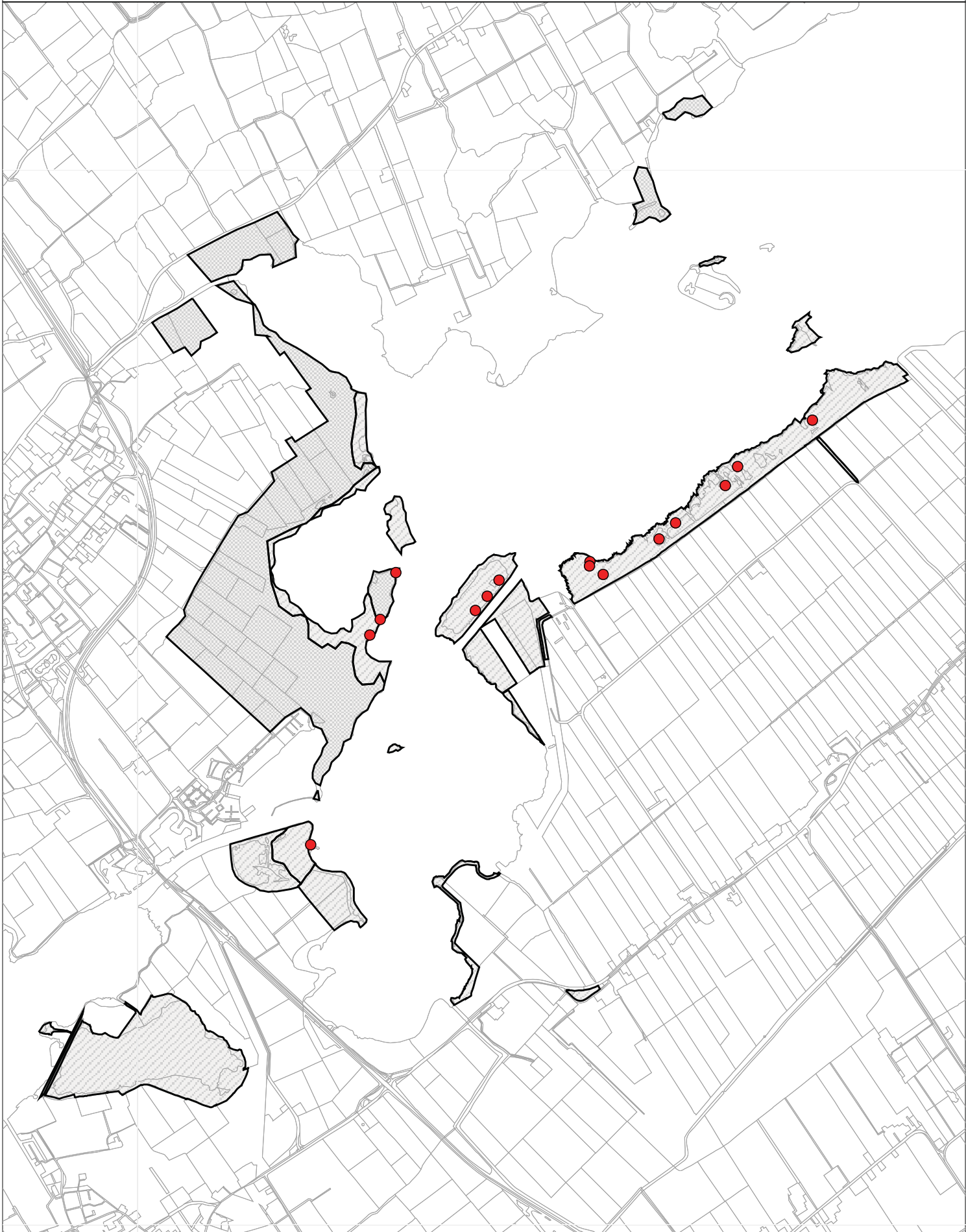
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Baardman 15 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Matkop 1 territorium

0 500 1000 Meters

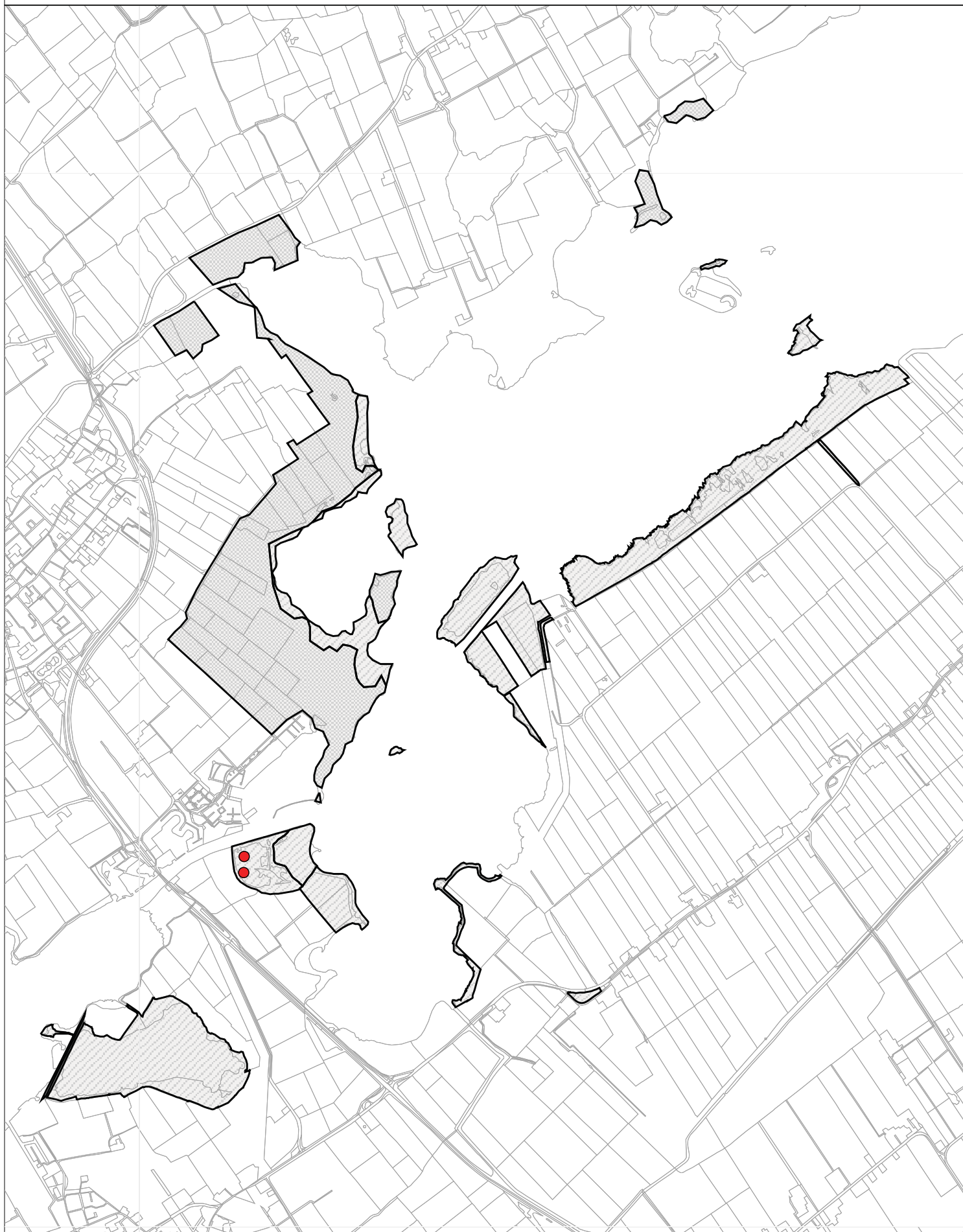
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Boomklever 2 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Boomkruiper 3 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Buidelmees 1 territorium

0 500 1000 Meters

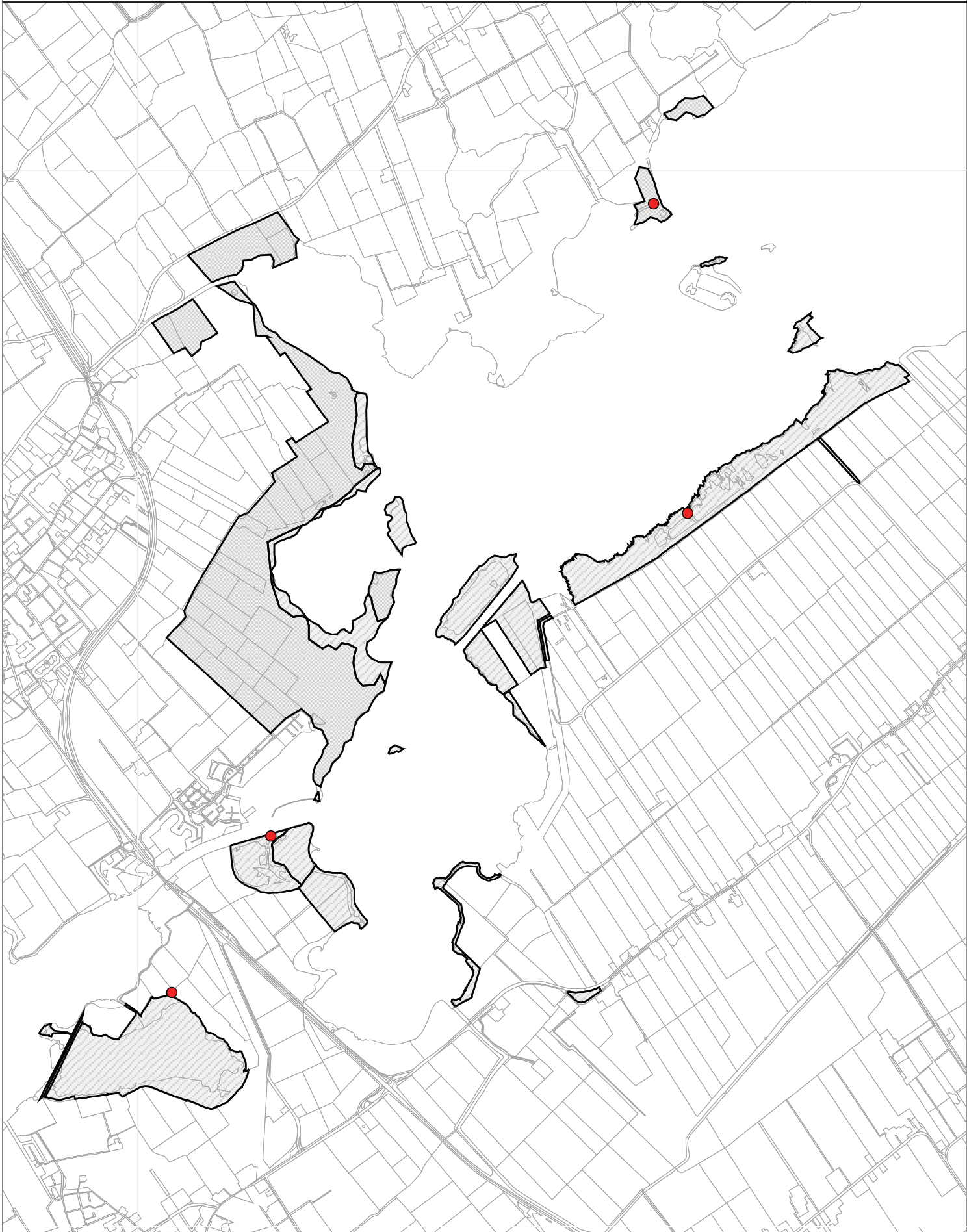
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Zwarte Kraai 4 territoria

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Groenling 7 territoria

0 500 1000 Meters

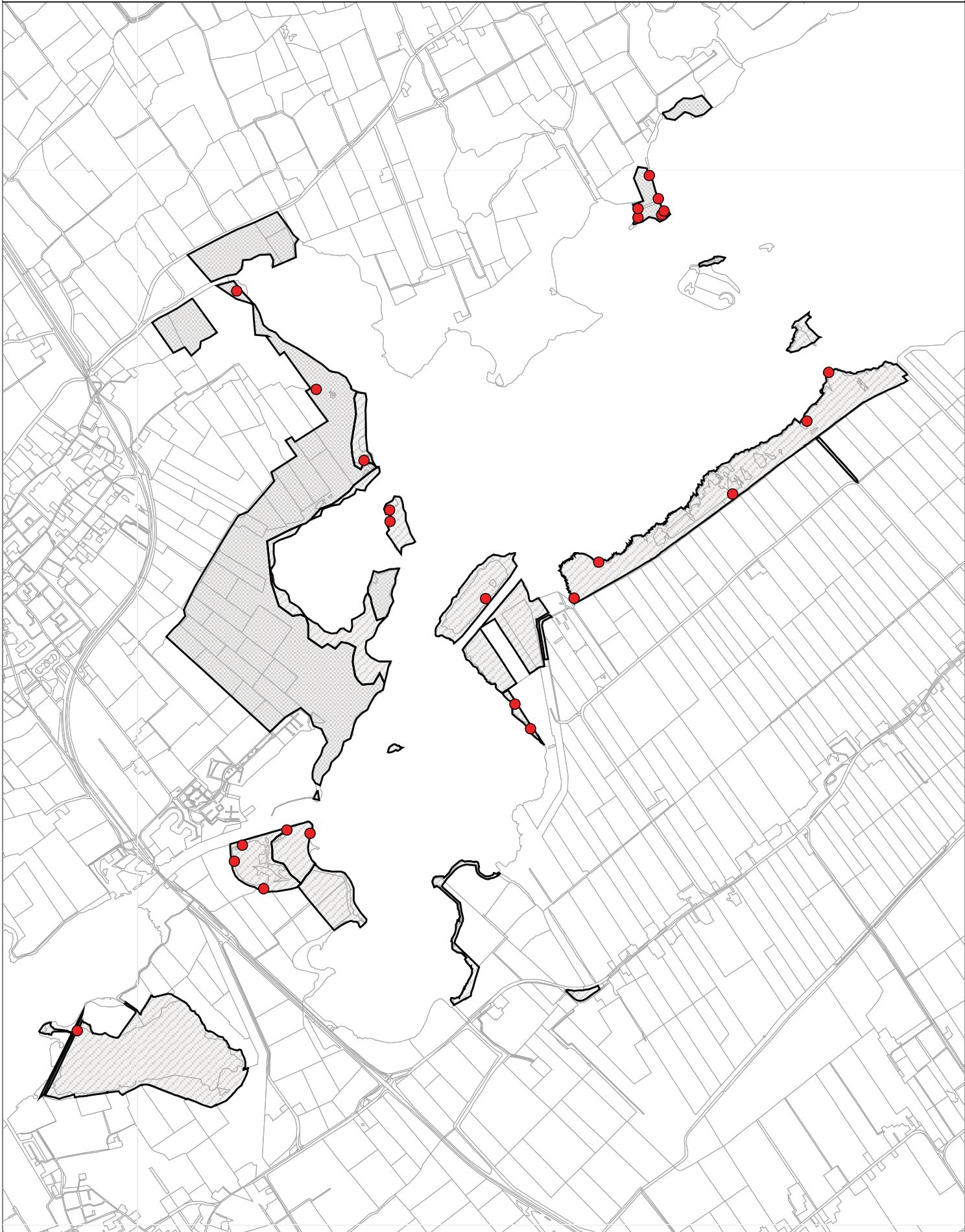
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Putter 25 territoria

0 500 1000 Meters

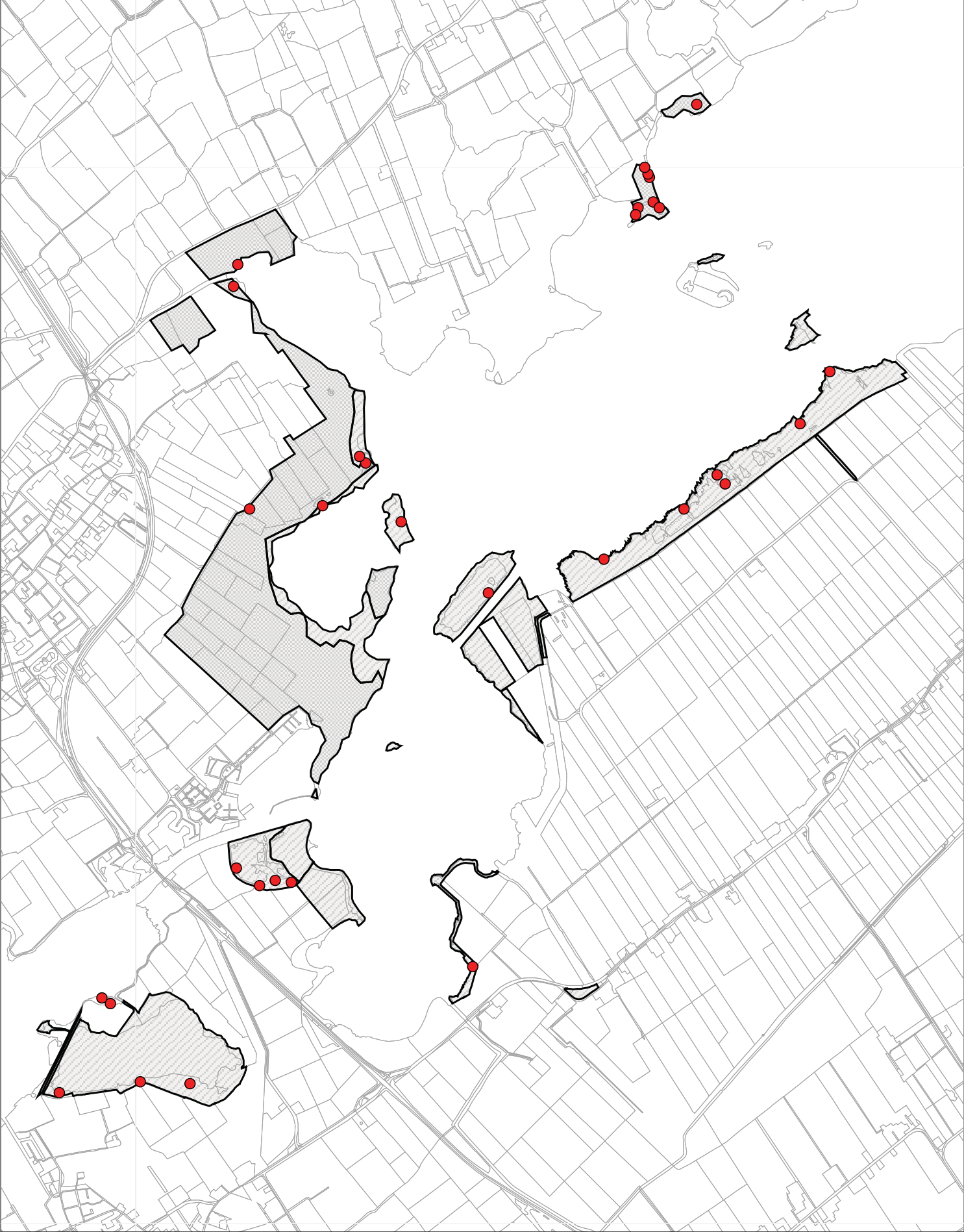
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Kneu 32 territoria

0 500 1000 Meters

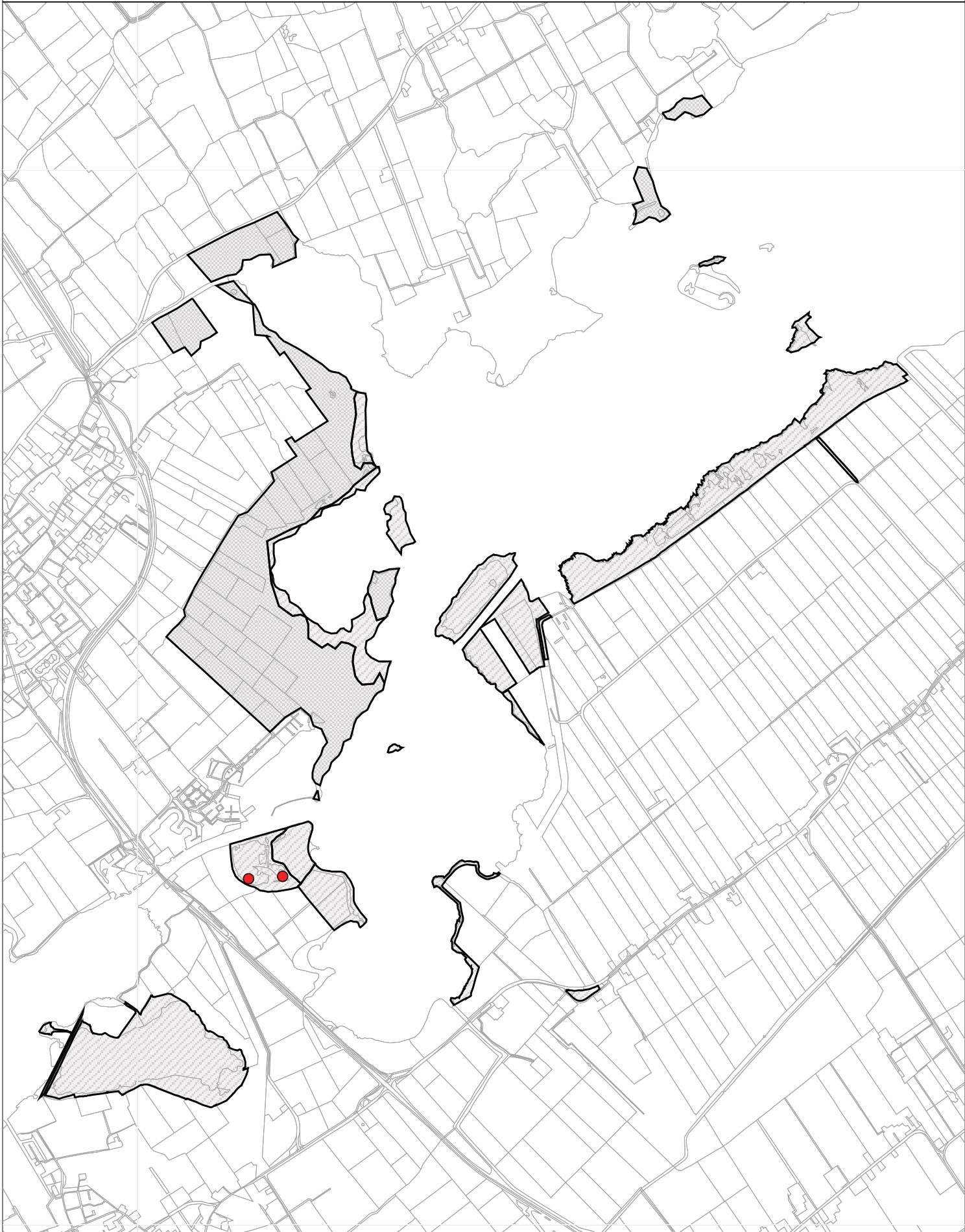
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Goudvink 2 territoria

0 500 1000 Meters

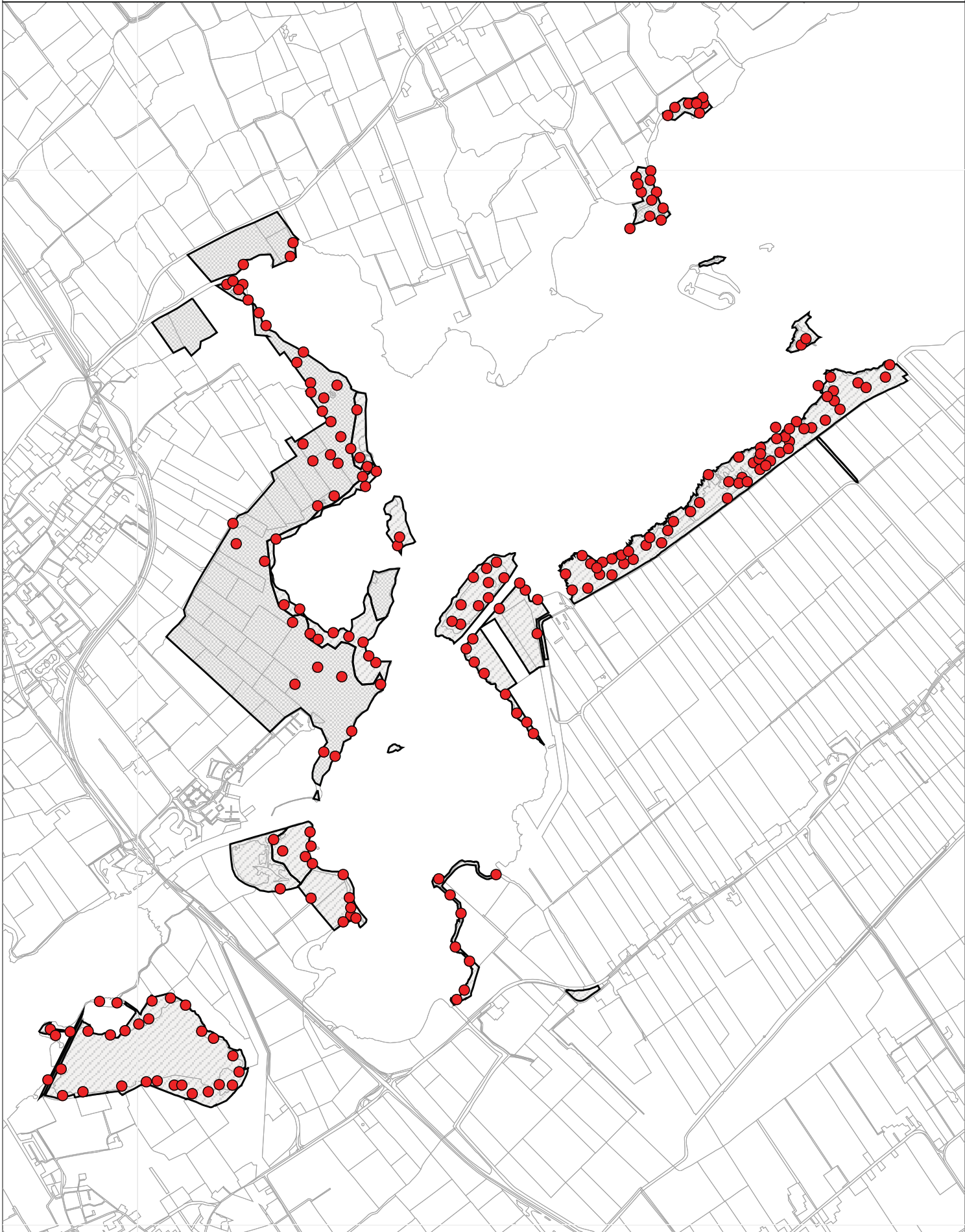
beheerder
IFG
SBB

Sovon

Fluezen 2012

Rietgors 206 territoria

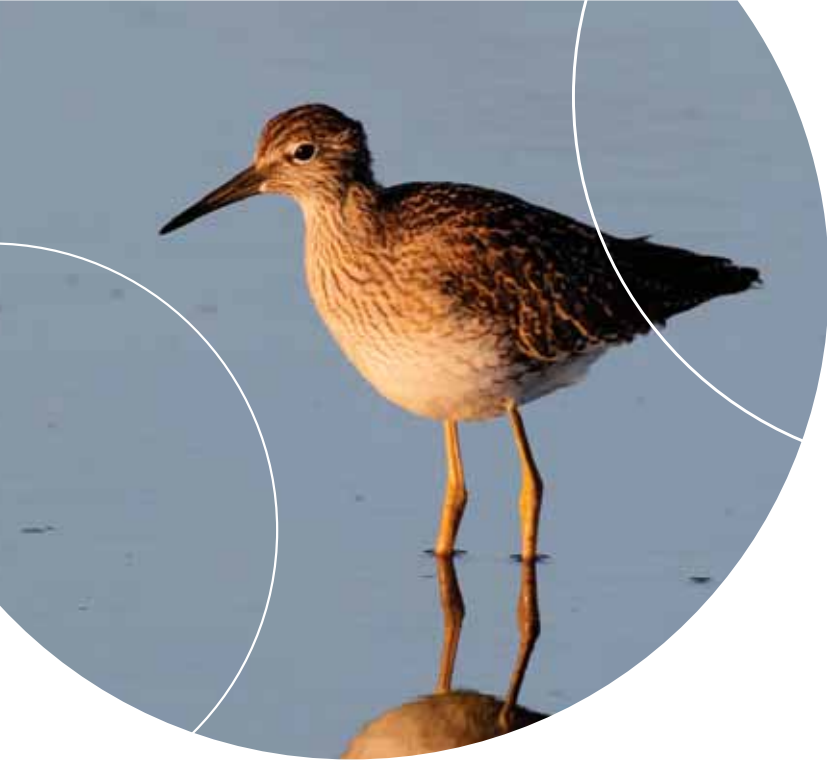

0 500 1000 Meters

beheerder
IFG
SBB

Sovon

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

